

LA RELIGIOSITAT DE LA JOVENTUT CATALANA

Víctor Albert-Blanco
Roger Martínez
Ramon Arbós



**Generalitat
de Catalunya**

JOVE

LA RELIGIOSITAT DE LA JOVENTUT CATALANA

Col·lecció Estudis, núm. 45

LA RELIGIOSITAT DE LA JOVENTUT CATALANA

Víctor Albert-Blanco
Roger Martínez
Ramon Arbós



Generalitat de Catalunya

Barcelona, setembre de 2025

Aquesta publicació es pot consultar a https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/joventut/observatori_catala_de_la_joventut/

© Generalitat de Catalunya
Departament de Drets Socials i Inclusió
Direcció General de Joventut



Avís legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>



1a edició: setembre de 2025

Disseny: Àrea d'innovació i programes estratègics. Unitat d'autoedició i disseny. Direcció General de Joventut

Maquetació: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions (EADOP)

DOI: 10.57645/10.8080.12.2

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	5
INTRODUCCIÓ	7
1. LA (NO) RELIGIÓ DE LA JOVENTUT CATALANA: APUNTS TEÒRICS PER A UNA ANÀLISI SOCIOLÒGICA	8
1.1. Definint la religió i la religiositat	8
1.2. Secularització, diversificació i espiritualitat: fenòmens «juvenils»?	10
1.3. La religió: un objecte socialment situat	12
2. METODOLOGIA I ESTRUCTURA DE L'INFORME	14
2.1. Unes advertències necessàries	14
2.2. Particularitats de cada enquesta i estructura de l'informe	19
3. LA RELIGIOSITAT JUVENIL	21
3.1. Les creences religioses de la població juvenil	21
3.2. Diversitat de creences	27
3.3. La pràctica religiosa de la població juvenil	29
3.4. L'espai bidimensional de la creença i la pràctica	34
4. UNA SOCIETAT MÉS TOLERANT? ACTITUDS I VIVÈNCIES ENTORN DEL PLURALISME RELIGIÓS	41
4.1. Coneixement	41
4.2. Respecte i acceptació de la diversitat	47
4.3. Discriminacions	52
5. LA RELIGIÓ A TRAVÉS DE LES GENERACIONS	57
5.1. La transmissió	57
5.2. Fluxos: manteniment i pèrdua de l'adscripció a una religió i la pràctica	64
5.3. Les conversions: el canvi de religió i el pas de la no religió a l'adscripció religiosa	84
5.4. Relacions	86
6. PERFILS DE JOVES EN RELACIÓ AMB LA RELIGIOSITAT	90
6.1. La no creença	93
6.2. El catolicisme	95
6.3. El cristianisme protestant/evangèlic	97
6.4. L'islam	99

7. EL PAPER DIFERENCIAL DE LA RELIGIOSITAT	107
7.1. Transició a la vida adulta: el pes dels estudis	108
7.2. Benestar i salut	113
7.3. Estil de vida familiar i sexual	117
7.4. Posicionament ideològic i polític	121
7.5. Oci, consum cultural i participació	123
CONCLUSIONS	131
BIBLIOGRAFIA	134

PRESENTACIÓ

La religiositat de les persones joves a Catalunya ha estat un fenomen poc estudiat al nostre país, com a mínim en les darreres dècades. Una omisió que segurament es deu a l'avenç de la secularització al nostre país o al fet que hi ha un nombre significatiu de la nostra ciutadania que no s'identifica amb cap tradició religiosa. Però també es pot deure a la idea, possiblement basada en una visió parcial de la realitat, que aquesta secularització és un procés lineal i sense marxa enrere. La religió sovint és vista com un reducte d'altres èpoques i la conseqüència natural d'aquest plantejament és que perdi pes progressivament entre les generacions més joves.

Tanmateix, la realitat es mostra molt més complexa i diverses tendències s'interrelacionen a l'hora d'analitzar la relació de les persones joves amb el fenomen religiós. D'una banda, si bé és cert que moltes es defineixen com a agnòstiques o atees, al mateix temps emergeixen noves formes d'expressar les inquietuds espirituals que no necessàriament es vehiculen a través de les institucions religioses tradicionals. I en paral·lel, tradicions religioses amb poca implantació fins fa ben poc tenen ara un pes molt més significatiu que en cap altre moment de la nostra història recent.

Tot això es deu a diversos motius. Sens dubte, en bona part està relacionat amb els fenòmens migratoris i amb una mobilitat humana més elevada. Catalunya és a hores d'ara un país molt més divers pel que fa a l'origen de la seva ciutadania i això també es tradueix en l'àmbit religiós. Però també s'explica per una complexitat social més gran entre la població catalana i pel fet que avui dia moltes més opcions religioses i espirituals són vistes com a legítimes.

Davant de tots aquests fets, pensar que la religió ha desaparegut o desapareixerà de la vida de la joventut catalana s'adiu poc amb la realitat. I encara menys pensar que les polítiques públiques sobre joventut poden ignorar les creences religioses de la ciutadania. Per aquest motiu, la Direcció General d'Afers Religiosos i l'Observatori Català de la Joventut de l'Agència Catalana de la Joventut han encarregat la recerca que teniu a les mans als investigadors Víctor Albert-Blanco, Roger Martínez i Ramon Arbós.

Us oferim una anàlisi de les expressions religioses entre la joventut catalana que pretén aportar un retrat de la realitat més acurat i ric en matisos. Un estudi que analitza quina és la identificació religiosa de la joventut catalana i quines en són les pràctiques, però també si hi ha alguna relació entre la religió i altres variables. En particular, la recerca analitza quines són les condicions materials d'aquestes persones joves; és a dir, si es pot establir alguna correlació entre les creences religioses i les condicions socioeconòmiques, així com amb altres eixos de diversitat i desigualtat. També aborda, finalment, de quina forma la identificació religiosa condiona d'alguna manera els seus posicionaments en altres àmbits.

L'estudi que us presentem parteix de l'anàlisi de les dades del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* i de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022*, dues enquestes que ofereixen dades complementàries. Es tracta d'una primera aproximació a la temàtica, que ben segur haurà de continuar sent explorada en el futur.

Sens dubte, els resultats d'aquesta recerca ens conviden a reflexionar. Ens ofereixen una imatge menys estereotipada de la joventut i, alhora, generen nous reptes i interrogants. Uns resultats que han de tenir la seva translació també en les polítiques públiques, en la mesura que ens fa més conscients de la complexitat de la nostra societat i ens fa plantejar-nos quines mesures cal adoptar en el futur per garantir el dret de les nostres persones joves a expressar les seves creences i, alhora, mantenir la cohesió social.

CLARA QUIRANTE SORIANO

Directora general de Joventut

RAMON BASSAS I SEGURA

Director general d'Afers Religiosos

INTRODUCCIÓ

La religió i la religiositat no són temes dels quals parlem gaire sovint. Al contrari, sembla que formen cada cop més part de l'esfera privada. Tampoc no hi ha una discussió pública sobre les tendències en la religiositat. I sobre la religiositat de les persones joves, passa més o menys el mateix. Malgrat aquesta aparent invisibilització, la religió continua present en l'esfera pública de múltiples maneres, i se situa al centre de controvèrsies i de debats polítics i socials. En aquest sentit, és pertinent preguntar-nos sobre la religiositat de les i els joves catalans, així com les maneres que tenen d'expressar les seves creences i com aquestes creences es veuen influenciades per diversos aspectes de la seva vida i, alhora, hi influeixen.

Aquest estudi pretén respondre a aquestes preguntes a partir de l'anàlisi de dues enquestes, una sobre religió, el *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (a partir d'ara, també BR23), i una altra d'específica sobre joventut, l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (a partir d'ara, també EJC22).

El BR23 ha donat lloc a una publicació general sobre la religiositat de la societat catalana (IGLESIAS, 2024), però és la primera vegada que es fa una anàlisi específica de la religiositat de la població jove catalana a partir d'aquestes dues enquestes. Aquest exercici ens permetrà veure aspectes més amplis com l'abast del procés de secularització en el conjunt de la població o el possible impacte dels fenòmens migratoris en la religiositat, un fenomen que, en les dues primeres dècades del segle XXI, ha modificat la composició sociodemogràfica de la societat catalana.

El *Baròmetre sobre la religiositat* ens permetrà aprofundir també en la disposició envers la diversitat religiosa i l'experiència de la discriminació, així com en la transmissió familiar de la religiositat. L'*Enquesta a la joventut de Catalunya*, per la seva banda, ens ajudarà a crear perfils de joves de cadascuna de les principals formes de religiositat i, també, veure si aquestes formes estan relacionades amb altres identifications i comportaments lligats a les trajectòries vitals dels i les joves. L'estudi s'estructura en set capítols. El primer situa l'anàlisi en el marc de la literatura sociològica sobre religiositat i processos de secularització. El segon presenta, breument, l'estratègia metodològica emprada i les característiques de les dues enquestes explotades. El tercer capítol aborda, d'una manera general i amb dades del BR23, la religiositat de la població juvenil i la posa en relació amb la de la població general i altres grups d'edat. El quart explora el coneixement i la disposició envers la pluralitat religiosa, mentre que el cinquè proposa una anàlisi de la transmissió de la religiositat entre generacions. Finalment, ja amb dades de l'EJC22, el sisè capítol dibuixa el perfil juvenil de les principals confessions religioses, mentre que el setè explora el paper diferencial de la religió en relació amb diverses variables vinculades amb l'educació, el benestar i la salut, l'estil de vida, el posicionament ideològic o l'oci i la cultura. El capítol vuit presenta les conclusions de l'estudi.

1. LA (NO) RELIGIÓ DE LA JOVENTUT CATALANA: APUNTS TEÒRICS PER A UNA ANÀLISI SOCIOLÒGICA

La religió i la religiositat no són fenòmens transparents, i el que entenem per religió a la nostra vida quotidiana sovint s'allunya de la seva definició sociològica. Abans d'endinsar-nos en les dades, per tant, és important clarificar de què parlem quan fem referència a la religió i a la religiositat i, també, emmarcar aquesta recerca en els camps d'estudi de la religió i de la joventut.

1.1. Definint la religió i la religiositat

Definir i comprendre la religió no és una tasca fàcil. Tot i que no és l'objectiu ni la intenció d'aquest estudi fer-ho, és important establir algunes bases teòriques per aproximar-nos al fenomen que anomenem *religió*. La comprensió de la religió ha estat, històricament, al centre de les preocupacions de les ciències socials. Els autors clàssics d'aquestes disciplines ja van situar la religió com un element primordial per entendre el funcionament i l'estructura de les societats. Alguns, fins i tot, van lligar l'adveniment de la modernitat a una pèrdua progressiva del pes de la religió en la vida social, mentre que d'altres van situar el «desencantament» del món com un fenomen consubstancial a la industrialització i a la urbanització. Més tard, aquests supòsits van guiar enormement el paradigma de la secularització i van esdevenir una creença àmpliament compartida en l'àmbit acadèmic (GRIERA, 2014). Aquest paradigma preveia la disminució de la religió i la religiositat a mesura que les diferents societats del món anessin adoptant les formes de desenvolupament i modernitat occidentals.

En aquest context, l'estudi de la religió va adquirir diverses perspectives. En primer lloc, podem assenyalar les teories funcionalistes que, inspirades per l'obra d'Émile Durkheim, van centrar-se a estudiar la «funció» que les religions complien i compleixen en cada societat (DURKHEIM, 2014 [1912]). Aquesta perspectiva, malgrat la seva heterogeneïtat i diversitat interna, coincideix a definir la religió com un element de cohesió, de manteniment d'una certa estabilitat, que es vehicula a través de les diferents manifestacions materials i simbòliques que hi estan associades (institucions eclesials, rituals, etc.). En segon lloc, podem situar les teories de caràcter «constructivista», aquelles que han entès la religió com a quelcom elaborat per les societats humanes i que és una part important dels processos de construcció del sentit i de la realitat per part d'individus i grups socials (BERGER i LUCKMANN, 1995).

Per a l'anàlisi que proposem en aquest estudi, assumim que la religió i la religiositat (així com el seu revers, la «no creença») poden tenir diverses «funcions» en el marc d'una societat determinada i els grups que la conformen, sense que això impliqui desconsiderar el seu caràcter eminentment construït. Més enllà d'aquesta disquisició, creiem que la comprensió de les dades que tenim entre mans, i que presentarem en els capítols subsegüents, pot incorporar una tercera aproximació al fenomen religiós. Es tracta de fixar-nos en la dimensió construïda d'aquest fenomen, però situant-lo en un terreny empíric concret. Això implica analitzar *qui* defineix la religió i les seves expressions, entendre *com* la delimita i *què* és el que en forma part o no (BECKFORD, 2003). La realització d'enquestes com les que aquí analitzem també és una part intrínseca d'aquest procés de definició i «quantificació» de la religió (DE GASQUET, 2021). La mateixa conceptualització de les variables en forma de preguntes i les seves possibles respostes, així com l'autoidentificació dels enquestats i enquestades en les diverses categories proposades, conforma un conjunt d'operacions que participen de la construcció d'aquest fenomen social que anomenem *religió*.

Partint d'aquestes premisses, podem establir una definició «mínima» de *què* considerem religió a partir del que estipula el *Diccionari de la llengua catalana*: un «conjunt de creences i pràctiques que vinculen una persona o un grup amb el que es reconeix com a sagrat i que generalment s'identifica amb un o diversos déus». Tot i no ser una definició estrictament sociològica, aquesta aproximació té la virtut de ser prou laxa i flexible per poder incloure les diverses realitats socials que podem anomenar *religió* i que coexisteixen avui dia a Catalunya. A més, permet anar més enllà de les formes tradicionals i institucionals de religió, ja que inclou un conjunt variat de creences i pràctiques, fins i tot les que no s'emmarquen en confessions concretes. D'altra banda, si la identificació amb «un o diversos déus» se situa com un element important de la definició, la formulació oberta que se'n fa permet incloure altres formes de creença que no impliquen necessàriament aquesta identificació. En efecte, i reprenent un exemple que veurem amb més profunditat als capítols següents, un volum significatiu de catalans i catalanes s'identifiquen amb la frase «no crec en un déu personal, però sí en alguna mena de poder superior».

És en aquest sentit que parlarem durant el treball no només de religió, sinó també de religiositat, entesa com les maneres com els individus o grups viuen, expressen i experimenten el fenomen religiós, més enllà de l'estricta adscripció formal a una confessió o una altra. Això inclou tant pràctiques, creences i rituals vehiculats institucionalment com una gran diversitat d'actituds morals o espirituals fora dels marcs religiosos convencionals. Així, seguint els qüestionaris de les enquestes, centrarem la nostra anàlisi sobretot en l'adscripció a les confessions institucionalitzades, però també, en alguns moments, a aquestes formes de religiositat més àmplia. El que delimitarà el que entendrem o no com a religiositat serà, en tot cas, la referència a una certa transcendència, a un ordre de significat percebut com a superior, absolut o més enllà de l'experiència immediata, que orienta la vida i les pràctiques dels individus i que, com apunta Hervieu-Léger (1993), pot adoptar formes simbòliques, emocionals o ètiques, com la connexió amb la natura, la recerca d'autenticitat o el compromís amb valors universals, en la línia amb la multiplicació actual de les formes d'experiència del transcendent que, com diu Taylor (2007), va més enllà de les visions estrictament teistes i institucionals.

1.2. Secularització, diversificació i espiritualitat: fenòmens «juvenils»?

Tal com hem apuntat més amunt, l'estudi de la religió també ha comportat el seu revers: l'anàlisi de la seva pèrdua de pes social i polític. En aquest sentit, la secularització ha constituït un paradigma dominant de les ciències socials, recolzat per la profusió de dades que mostraven el declivi progressiu de la religiositat en determinats països occidentals. Ara bé, a finals del segle xx van aparèixer noves perspectives que proposaven complexificar la secularització o que, fins i tot, la contradieien. Alguns autors van parlar d'una certa «excepció europea», mostrant que en altres països del món occidental, com els Estats Units, la vitalitat religiosa era la norma i no l'excepció (DAVIE, 2002). També van exposar noves modalitats de «creença sense pertinença» i de «pertenença sense pràctica» pròpies d'una fase de la modernitat marcada per la pèrdua de vincles institucionals forts (DAVIE, 1994). Finalment, al tombant de segle, una part del camp d'estudi va identificar processos de «desprivatització» de la religió i d'una «revitalització» de l'expressió pública d'aquesta religió, fenomen que en alguns països pot coexistir amb dinàmiques generals de secularització (CASANOVA, 1994; HJLEM, 2015). Més recentment, aquestes perspectives han suggerit nous conceptes per entendre el paper de la religió en el món contemporani, i alguns autors i autores han parlat de «múltiples secularitats» o de «post-secularisme» (WHOLRAB-SAHR i BURCHARDT, 2012). Tal com suggereix Rafael Ruiz Andrés (2022), aquests nous paradigmes no han de negar la secularització d'una part de les societats europees, sinó prestar més atenció a la interacció entre els fenòmens religiosos i les dinàmiques seculars.

Més enllà de les diferents interpretacions entorn de la secularització i de les consideracions sobre la seva prominència, la majoria de contribucions teòriques i empíriques han coincidit a assenyalar el factor generacional com una clau explicativa. Això significa, bàsicament, que la secularització és un procés que s'ha d'observar d'una generació a l'altra i que la constatació de la pèrdua d'influència social de la religió ha de mesurar-se a partir de la comparació entre generacions. En aquest sentit, l'anàlisi de la joventut adquireix una rellevància cabdal per entendre la secularització o, al contrari, per observar les formes de reproducció de la creença i la pràctica religiosa. Així, si una part important de les societats europees es continuen secularitzant és perquè els i les joves presenten nivells de creença i pràctica inferiors als dels seus progenitors. A mesura que les generacions més joves substitueixen demogràficament les cohorts més velles, la secularització avança. Aquest procés ha portat alguns autors i autores a estudiar les formes de «no religiositat», un camp d'estudi que s'està desenvolupant en els darrers anys i que es basa, principalment, en les dades de secularització de les cohorts més joves en diversos països occidentals (WILKINS-LAFLAMME, 2023).

Ara bé, i a partir del que hem comentat anteriorment, la secularització no pot entendre's com un fenomen lineal, unidireccional i irrevocable. El que constaten la majoria d'estudis i enquestes, també les enquestes que aquí analitzem, és que algunes formes d'identificació religiosa perden pes de generació en generació. A Catalunya i Espanya, això és particularment evident en el cas del catolicisme i les seves formes d'expressió (pràctica habitual i esporàdica), però això no implica la desaparició d'aquesta referència religiosa en l'esfera pública. En aquest sentit, s'observa un procés que alguns han anomenat de

«culturalització» de la religió, amb la persistència de formes d'autoidentificació subjectiva i col·lectiva que passen pel catolicisme (PÉREZ-AGOTE, 2010; ASTOR i MAYRL, 2020). A més, si la religió perd pes, els individus que continuen creient i practicant ho poden fer d'una manera més intensa, desenvolupant fins i tot nous repertoris d'acció i organització institucional. Aquests processos concerneixen els i les joves de manera particular, ja que, tal com han mostrat algunes recerques recents, la joventut pot ser especialment activa en aquestes dinàmiques de «revitalització» religiosa en el marc de societats secularitzades (GARCIA MARTIN *et al.*, 2023; RUIZ ANDRÉS *et al.*, 2024).

D'altra banda, el paisatge religiós de les societats europees i d'altres regions del món s'ha vist condicionat fortament per les migracions i les mobilitats internacionals (PEGGY, 2007). Catalunya no n'és una excepció, i les transformacions sociodemogràfiques lligades a les migracions han tingut un impacte notable en la societat (ALBERT-BLANCO i ASTOR, 2022). La primera conseqüència d'aquest procés ha estat l'aparició o augment d'altres confessions diferents de la catòlica en l'esfera pública, especialment l'islam i el cristianisme evangèlic. Però la immigració també ha contribuït a una certa revifalla del catolicisme, que ha modulat el seu declivi progressiu. En ambdós casos, els i les joves tenen un paper fonamental, ja que és en les cohorts més joves on es concentren els individus amb trajectòries migrants, així com els fills i filles de persones nascudes en altres països. Tal com mostrarem als capítols següents, aquests grups presenten nivells de religiositat (en forma de declaració subjectiva i pràctica) diferents de les persones que han nascut a Catalunya i Espanya i tenen pares i mares que també hi han nascut.

La diversificació religiosa ha comportat, en molts casos, intensos debats en l'àmbit polític i social (GÓLE, 2013; PLANET, 2018). Aquestes controvèrsies no poden deslligar-se de concepcions i imaginaris fortament arrelats en les societats occidentals, com les formes contemporànies d'islamofòbia o d'antisemitisme (HAFEZ, 2016). La qüestió de la pluralitat, i, per tant, de la coexistència de confessions diferents, interroga directament l'acceptació social de la diferència en contextos democràtics (MORERAS, 2024). En aquest àmbit, els i les joves també constitueixen un grup particularment concernit per aquestes dinàmiques. Les recerques dutes a terme en diversos contextos mostren que els joves presenten, en comparació dels altres grups d'edat, nivells més elevats d'acceptació de la diversitat (MERCIER i PORTIER, 2024). Això és indissociable de la seva pluralitat interna, però també d'una socialització en aquesta diversitat, de l'elevació general del nivell d'estudis i de l'augment de les diferents formes de mobilitat internacional (que poden predisposar a una socialització en la diferència més elevada). Convé assenyalar, però, que aquesta acceptació més gran pot coexistir amb un replegament identitari en alguns grups de joves. A Catalunya i Espanya, per exemple, les enquestes han mostrat, en els darrers anys, la puixança de les forces d'extrema dreta en l'electorat més jove (LEÓN-RANERO i CHEDDADI, 2024), així com el desenvolupament de formes d'expressió d'idees de caràcter reaccionari i de rebuig a la diversitat i al feminisme.¹

¹ Així ho certifica, per exemple, el sondeig de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS), de l'any 2024: <https://www.icps.cat/recerca/sondeigs-i-dades/sondeigs/sondeigs-d-opinio-catalunya>.

Finalment, les ciències socials també han inscrit la secularització i la diversificació en un procés més ampli de transformació de la religiositat. Això s'ha pogut traduir en noves formes de creença deslligades d'una pràctica quotidiana o recurrent, però també en el desenvolupament del que alguns han identificat com a «noves espiritualitats» (HANEGRAAFF, 1999). En aquests casos, la població juvenil també constitueix un col·lectiu especialment procliu a aquestes formes de creença i pràctica, així com per a la reproducció i la reinterpretació d'alguns preceptes religiosos que es reformulen en un context de pèrdua de vincles institucionals forts. En aquest sentit, tal com veurem més endavant, no deixa de ser significatiu observar que algunes pràctiques (l'assistència a actes de culte, els batejos o els casaments religiosos) disminueixen fortament de generació en generació, però que d'altres (com pregar, encendre espelmes o parlar amb els éssers estimats difunts) tenen una disminució menys acusada o, fins i tot, es mantenen entre els grups més joves. De la mateixa manera, algunes pràctiques, com el ioga i la meditació, són protagonitzades especialment pels grups més joves.

1.3. La religió: un objecte socialment situat

Les evolucions de l'estudi de les religions i la secularització presentades anteriorment no poden analitzar-se de manera aïllada i al marge de les altres transformacions socials. En aquest sentit, en els darrers anys, diverses recerques han assenyalat la necessitat d'estudiar la religió com un objecte socialment situat, prestant atenció a la influència recíproca de les estructures socials com ara l'edat, el gènere i la classe social (ALTGLAS i WOOD, 2018). Si això pot semblar una evidència, algunes perspectives sorgides a finals del segle xx, vinculades al postestructuralisme i a l'eclosió dels estudis culturals, havien relegat aquesta qüestió en favor d'una focalització sobre els elements simbòlics, discursius o de poder lligats als fenòmens religiosos i seculars.

En aquest estudi no pretenem qüestionar aquestes contribucions. Totes són valuoses per comprendre la realitat social, i el seu caràcter eminentment qualitatiu permet completar i complexificar les afirmacions que es puguin fer sobre el pes de les estructures socials en l'expressió de la religiositat. Ara bé, les dades quantitatives que tenim entre mans ens permeten dibuixar grans tendències i veure que la religió se superposa i interacciona amb les altres posicions socials dels individus. Així, com veurem als capítols empírics, les creences i les pràctiques religioses (o l'absència) varien en funció dels grups socials. Aspectes com l'origen (entès com el lloc de naixement de les persones enquestades o dels seus progenitors), la classe social (mesurada a partir de variables com la professió dels progenitors dels enquestats), el nivell d'estudis i l'edat estan correlacionats amb el tipus de religiositat que expressen els individus. És important remarcar que aquesta correlació no implica necessàriament una relació de causalitat. Tal com precisem en el capítol metodològic, així com en les anàlisis dels altres epígrafs, el tractament de les dades quantitatives implica sempre una certa prudència.

Com no pot ser d'una altra manera en un estudi específic sobre joventut, un dels aspectes que marquen les propietats socials dels individus i que estructuren la pràctica totalitat de les anàlisis que presentem a continuació és l'edat. En aquest sentit, és important fer

algunes precisions. Per *joventut* entendrem, des del punt de vista analític, l'etapa que se situa entre la infància i l'edat adulta, és a dir, fins que es completa la transició a les responsabilitats adultes. Aquesta transició s'ha fet cada cop més llarga, complexa i també diversa, amb una gran varietat d'itineraris i situacions, i per això des del tombant de segle cada cop més es diferencia entre *joventut* i *joventut adulta* (EGRIS, 2001). Des del punt de vista empíric, aquí, agafarem com a objecte d'anàlisi la forquilla d'edat que va entre els 15 i els 34 anys, que és la franja en la qual, a Catalunya, la majoria de les persones fan aquesta transició.

És des d'aquest marc teòric que hem interrogat les dues bases de dades analitzades. Al capítol següent ens aturem a descriure quina és la metodologia emprada i els interrogants que busquem respondre amb cadascuna de les anàlisis.

2. METODOLOGIA I ESTRUCTURA DE L'INFORME

L'anàlisi que duem a terme als capítols següents es basa en dues enquestes força diferents. D'una banda, el *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (BR23) i, de l'altra, l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (EJC22). Aquestes dues bases de dades aporten informació complementària, i és per això que les hem utilitzat per aprofundir en l'anàlisi de qüestions diferents.

2.1. Unes advertències necessàries

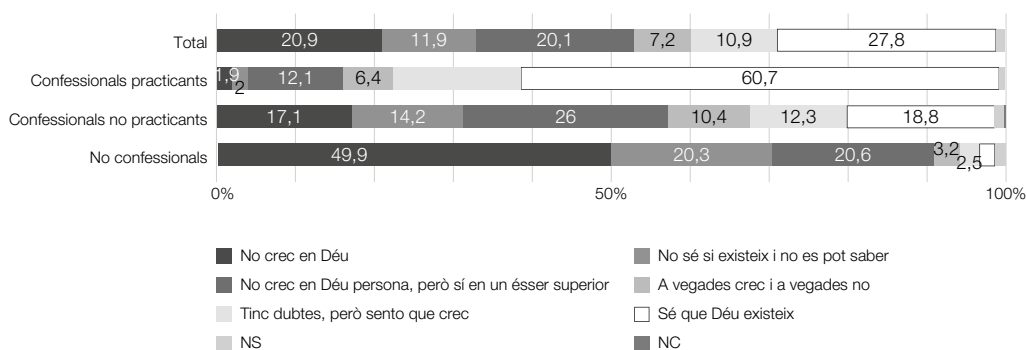
La possibilitat d'analitzar a fons dues enquestes amb aquesta riquesa de dades comporta, també, la responsabilitat de no voler interpretar més coses de les que ens poden dir. Les enquestes tenen, com qualsevol tècnica de recerca, limitacions que és important tenir presents quan fem preguntes, i el BR23 i l'EJC22 no en són una excepció. En l'anàlisi dels resultats, hem de tenir clar que entre la intenció de qui ha elaborat les preguntes dels qüestionaris inicials i la interpretació que en fa l'investigador hi ha diversos moments en què es poden produir distorsions importants. En destacarem breument tres de les més evidents.

En primer lloc, una enquesta, en el seu esforç d'estandardització en un qüestionari tancat, sempre violenta, en més o menys grau, la realitat. En el cas d'un fenomen tan complex i polièdric com és la religiositat, és evident que això és inevitable i que, per tant, estem interpretant una mateixa resposta a una pregunta com a equivalent, quan sovint pot implicar realitats profundament diferents. En segon lloc, els enquestats, en rebre les preguntes, poden interpretar coses molt diferents del que tenia al cap qui les ha elaborat. Això pot ser perquè parteixen d'un altre bagatge, que comporta una interpretació diferent per a la mateixa formulació o per a la mateixa situació.

Per prendre plena consciència d'aquestes dues primeres dificultats, és interessant veure com es relacionen algunes de les respostes a les diferents preguntes directes sobre la creença religiosa. Les dues preguntes bàsiques sobre religiositat que apareixen als dos qüestionaris són la que recull quina és la religió dels entrevistats, «amb independència que sigui practicant o no», i la que, als qui han respost alguna religió, pregunta si acudeixen «als actes de culte religiós d'alguna confessió, sense comptar les ocasions relacionades amb cerimònies de tipus social, com bodes, comunions i funerals». Al gràfic 2.1 combinem ambdues variables per crear tres categories: la dels qui diuen no tenir religió (agnòstics i ateus), la dels qui sí que s'adscriuen a una confessió, però diuen que no són

practicants (anar menys d'un cop a l'any a actes de culte religiós sense comptar cerimònies de tipus social) i la dels qui sí que s'adscriuen a una religió i, a més, la practiquen. I aquesta variable l'encreuem amb la que pregunta per la creença en Déu, amb la qual cosa veiem que, entre els qui s'adscriuen a una religió, però no són practicants, hi ha un 17,1% que no creuen en Déu i un 14,2% que diuen que no saben si Déu existeix i que no es pot saber, a més d'un 26% que no creuen en Déu persona, però sí en un ésser superior. D'aquests confessionals no practicants, els qui creuen, amb dubtes o sense, són només el 31,1%.

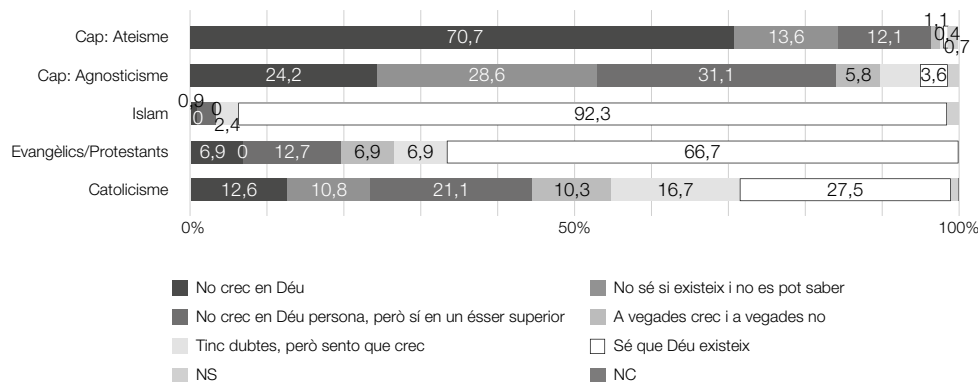
GRÀFIC 2.1. Creença en Déu segons la variable combinada d'adscripció i pràctica religiosa. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Aquest grup de confessionals no practicants està format sobretot per catòlics que, com veiem al gràfic 2.2, és el grup amb més diversitat de posicionaments en relació amb la creença religiosa i inclou un percentatge important que es distancia d'una manera o una altra de la creença religiosa. Veiem que, entre els qui s'adscriuen a la religió catòlica, només un 27,8% diuen que saben que Déu existeix de debò i que no en tenen cap dubte.

GRÀFIC 2.2. Creença en Déu segons l'adscripció religiosa. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Més enllà d'aquests gràfics, trobem aquesta mateixa combinació de posicionaments religiosos forts amb d'altres de molt més porosos i fins i tot quasi inexistent en altres respostes: si encreuem l'adscripció a les diferents confessions per la tria de frases que descriuen més bé el posicionament en relació amb la religiositat, entre els qui «consideren que la seva religió és la catòlica», el 42,4% afirmen que «no es considera una persona amb creences religioses» (aquest percentatge baixa al 17,7% entre els qui s'adscriuen a la religió dels cristians protestants i evangèlics i al 6,3% entre els qui diuen que la seva religió és l'islam). I de manera anàloga, el 21,6% dels qui s'adscriuen a la religió catòlica s'identifiquen amb la frase «no he estat mai una persona creient» i un altre 20,9% amb la que diu «ara no soc una persona creient, però abans sí que ho era» (aquí també els percentatges són molt més baixos entre els qui s'adscriuen al cristianisme protestant i evangèlic, del 5,2% i el 12,6%, i encara més a l'islam, del 3,4% i el 3%).

Si analitzem l'altra banda, la dels qui afirmen no tenir «cap» religió (agnòstics i ateu), també topem amb la complexitat de la interpretació de les dades sobre religiositat de les enquestes, en el sentit que, entre els qui es declaren agnòstics, l'11,4% consideren que tenen creences religioses (la xifra baixa fins a l'1,6% entre els qui es declaren ateu).

A banda d'aquestes dues distorsions que tenen a veure amb les preguntes, les respostes i la seva interpretació, n'hi ha una tercera que fa referència a la selecció de la mostra, en la qual pot ser que hi hagi un cert biaix en els individus que acaben responent a l'enquesta. Avui dia, dur a terme el treball de camp d'una enquesta és una tasca molt costosa, i això fa que sigui fàcil que les persones que finalment accedeixen a participar-hi tinguin un perfil diferencial de les persones que no hi participen. En el cas de les dues bases de dades amb les quals treballem, creiem que es pot haver produït una situació d'aquest estil, atès que una i l'altra evidencien diferències importants en les respostes de les persones

joves a les dues preguntes que comparteixen. Tot i que es van fer amb només un any de diferència, les respostes a les dues preguntes compartides sobre religió evidencien, com mostren les taules 2.1 i 2.2, diferències importants. A l'EJC22 hi ha un percentatge molt més petit de joves, en relació amb el BR23, que s'adscriuen al catolicisme (-14,2) i a l'islam (-3,8) i, en canvi, molt alt dels qui es declaren ateu (+9,6) i dels qui no ho saben o no contesten (+8,6).

TAULA 2.1. Comparació dels resultats de la pregunta sobre adscripció religiosa a l'EJC22 i al BR23. Població jove. Catalunya, 2022 i 2023. Percentatge

	EJC22 15-34 anys	BR23 16-35 anys
Catolicisme	25,4	39,6
Cristianisme evangèlic	7,7	6,1
Islam	6,4	10,2
Testimonis Cristians de Jehovà	0,5	1,0
Budisme	0,7	1,5
Cristianisme ortodox	2,0	1,1
Judaisme	0,0	0,2
Altres	2,6	3,9
Agnosticisme	15,2	14,8
Ateisme	30,4	20,8
NS	4,2	0,8
NC	5,2	0,0
TOTAL	100	100

Pregunta EJC22: "Amb independència que siguis practicant o no, quina és la teva religió?"

Pregunta BR23: "Amb independència que sigui practicant o no, quina és la seva religió?"

Font: *Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut) i *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

TAULA 2.2. Comparació dels resultats de la pregunta sobre pràctica religiosa de les persones que declaren que tenen una religió a l'EJC22 i al BR23. Població jove. Catalunya, 2022 i 2023. Percentatge

	EJC22 15-34 anys	BR23 16-35 anys
Sí, un cop per setmana o més	11,7	17,6
Sí, algun cop al mes	8,1	6,9
Sí, algun cop a l'any	20,3	18,6
Amb menys freqüència (només EJC)	16,7	
No, mai	40,2	56,9
NS	2,1	
NC	0,9	
TOTAL	100	100

Pregunta EJC22: "A part d'ocasions especials com casaments, bateigs i funerals, amb quina freqüència assisteixes a cerimònies religioses habitualment?"

Pregunta BR23: "Podria dir-me si acudeix als actes de culte religiós d'alguna confessió, sense comptar les ocasions relacionades amb cerimònies de tipus social, com bodes, comunions i funerals?"

Font: *Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut) i *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Després de contrastar les mostres d'ambdues enquestes, només vam identificar un desajust en el nivell formatiu, en el sentit que la mostra de l'EJC22 tenia una presència molt més gran de joves amb un nivell màxim de l'ESO, del 28,4%, pel 15,6% del BR23, i molt menor de grau universitari de 300 crèdits o més, del 12,7%, pel 20,2% del BR23. En la resta de variables bàsiques, no s'observava una distribució significativament diferent,² a banda del decalatge d'un any en els grups d'edat (de 15 a 34 anys a l'EJC22 i de 16 a 34 anys al BR23).

La nostra hipòtesi és que aquestes diferències són el resultat d'un biaix no volgut en la selecció de la mostra, en el sentit que entre les persones que accedeixen a respondre a una enquesta llarga sobre religiositat hi estarien sobrerrepresentades les qui tenen creences religioses, i que les qui no en tenen declinen participar-hi en un percentatge significatiu. També és possible que el fet que al BR23 la pregunta sobre «quina és la seva religió» sigui

2 A banda de la diferència entre les dues enquestes, també vam comprovar si la ponderació equiparava els resultats a la distribució de la població jove catalana, a partir de les dades del padró i el cens de població. Ens preocupava, per exemple, el lloc de naixement, ja que havíem detectat diferències en la presència de l'islam en diferents grups d'edat, però no vam identificar grans desajustos en cap de les dues enquestes. Tot i que en algun grup puntual vam identificar una desviació de fins a un 17% o el 20% (en la combinació de sexe i continent de naixement, en el grup d'edat d'entre 25 i 34 anys hi havia en alguns casos diferències notables), en conjunt les diferències no justificaven una reponderació.

oberta, sense llegir ni ensenyar en pantalla les possibles opcions de resposta, com sí que ocorre en l'EJC22, pot provocar diferències en la resposta a aquesta mateixa pregunta.

Totes aquestes advertències, en tot cas, ens han de situar en una actitud de precaució davant els resultats de les enquestes que analitzarem, però sense renunciar per això a explorar les dades de què disposem. Aquestes dades ens poden oferir pistes sobre la realitat que ens envolta en molts sentits. La gran virtut de les enquestes és l'oportunitat d'analitzar la prevalença de determinats comportaments, opinions i disposicions i, també, la diversitat interna en el conjunt de la població, així com la relació entre aspectes i variables diferents. Per això, val la pena fer l'esforç de buscar-hi els elements que ens ajudin a entendre la (no) religiositat dels joves catalans, sent conscients de la dificultat de capturar la realitat i la complexitat de les experiències i les vivències dels individus amb absoluta precisió.

2.2. Particularitats de cada enquesta i estructura de l'informe

Amb totes aquestes advertències i precaucions presents, l'objectiu de la nostra anàlisi és, seguint la tradició del que Antoni Estradé anomena «sociografia religiosa» (2002: 109), aconseguir trobar pistes que ens permetin plantejar interrogants útils amb l'objectiu de comprendre la religiositat de la joventut catalana. Per fer-ho, preguntarem coses diferents a cada enquesta.

L'enquesta del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat* es va dur a terme l'any 2023 amb una mostra de 1.600 individus seleccionats entre la població resident a Catalunya de 16 anys o més.³ No és, per tant, una enquesta orientada específicament a la joventut. En aquest sentit, la mostra de persones joves (aquelles que tenien entre 16 i 34 anys en el moment de respondre a l'enquesta) és reduïda, de només 394 individus. Aquest fet dificulta analitzar les diferències internes sense perdre significació estadística. En canvi, l'enquesta inclou una gran varietat de preguntes lligades a la religiositat que permeten aprofundir en els matisos sobre la identificació amb una religió, la creença en Déu o la importància atorgada a Déu, com també en altres elements com ara el respecte envers les altres religions, l'opinió del paper que ha de tenir l'Administració en relació amb el fenomen religiós i, fins i tot, la transmissió intergeneracional de la creença i la pràctica religioses.

Per tots aquests motius, l'anàlisi d'aquesta enquesta no s'ha centrat a estudiar la diversitat interna entre els i les joves entorn del fenomen religiós, sinó que s'ha focalitzat en uns altres aspectes. D'una banda, explorem les diferències entre la població jove i la resta de grups d'edat en relació amb els diversos elements abastats per l'enquesta. D'altra banda,

3 Amb un error mostral del $\pm 2,45\%$. El treball de camp de l'enquesta es va fer entre el 16 de juny i el 19 de juliol de 2023, amb un mostreig per quotes (no probabilístic), amb una mostra aleatòria estratificada d'unitats primàries de mostreig (seccions censals) en cinc estrats definits per similitud sociopolítica, selecció de les unitats secundàries (habitatges) segons rutes aleatòries i unitats últimes (individus) segons quotes.

l'anàlisi se centra en la transmissió intergeneracional de la religiositat. Per abordar aquest tema, més enllà d'una descripció bàsica, hem examinat els fluxos de transmissió del fenomen religiós mitjançant una anàlisi de regressió logística. Aquesta metodologia ens permet identificar els factors que influeixen en la transmissió o no de la identificació amb una confessió religiosa, així com en el nivell de pràctica.

L'Enquesta a la joventut de Catalunya té unes característiques inverses. Com que és una enquesta específica sobre joventut, ofereix una mostra de 3.665 joves residents a Catalunya d'entre 15 i 34 anys,⁴ la qual cosa permet analitzar en profunditat les diferències internes i les relacions entre la religiositat i les altres variables. En canvi, aquesta enquesta inclou només dues preguntes sobre religiositat, i una tercera sobre participació en associacions religioses, la qual cosa limita considerablement les possibilitats d'analitzar els matisos de les disposicions i els comportaments religiosos.

En aquest cas, l'anàlisi de les dades s'ha centrat en dos elements principals. En primer lloc, hem elaborat perfils dels quatre grans grups en relació amb el fenomen religiós. Aquesta categorització es basa en la resposta a la pregunta sobre la religió de les persones, independentment de si la practiquen o no. Aquests grups inclouen els qui s'identifiquen com a catòlics, protestants i evangèlics o musulmans, així com els qui es defineixen com a no creients, diferenciant entre agnòstics i ateus. En segon lloc, hem utilitzat regressions logístiques per analitzar fins a quin punt la relació amb la religiositat influeix en altres àmbits de la seva vida, com l'educació, la salut, l'oci i la cultura.

A partir d'aquestes particularitats i de les estratègies desenvolupades amb les dades de cada enquesta, l'informe presenta cinc capítols empírics. Els tres primers (capítols 3, 4 i 5), elaborats a partir dels resultats del BR23, ens permeten obtenir una fotografia general de les creences i la pràctica religiosa a Catalunya, comparant de manera sistemàtica el grup més jove amb la resta de la població. En concret, el capítol 3 se centra en l'evolució de les creences i la pràctica, il·lustrant la dinàmica complexa de secularització i diversificació religiosa. El capítol 4 ofereix una mirada al coneixement i l'acceptació de la pluralitat religiosa, mentre que el capítol 5 incideix en els processos de transmissió familiar i generacional de la religiositat. La segona part de l'informe mobilitza les dades de l'EJC22. Al capítol 6 analitzem els perfils dels i les joves de cada confessió i al capítol 7 explorem el possible paper diferencial de la religió en diversos aspectes de la vida de les persones joves.

4 La mostra és de tipus nominal (mostratge aleatori simple), les entrevistes van ser, segons triava la persona entrevistada, o bé telefòniques o bé per internet i l'error mostral és del $\pm 1,63\%$, amb un nivell de confiança del 95% (2 sigmes) i una $p = q = 0,5$. L'enquesta es va fer entre el 7 de gener i el 24 de juliol de 2022, amb un mostratge estratificat per àmbit del pla territorial i per municipis.

3. LA RELIGIOSITAT JUVENIL

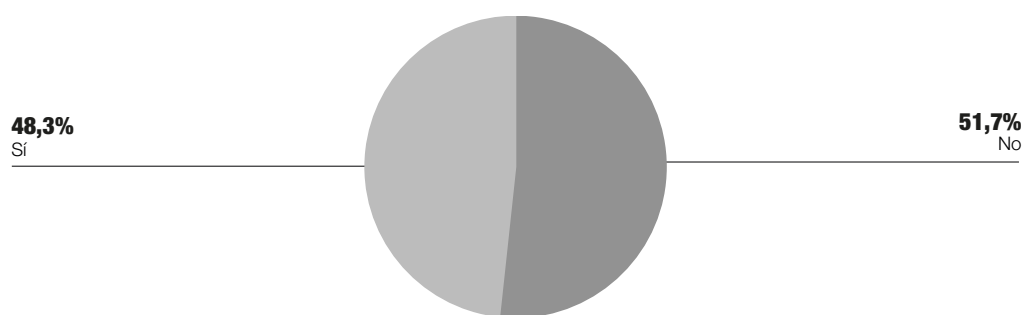
Històricament, les ciències socials han mesurat la religiositat a partir de dos indicadors principals: d'una banda, la declaració subjectiva dels individus i, de l'altra, el seu nivell de pràctica, entesa com l'assistència a actes de culte amb una certa regularitat. Ambdós indicadors s'obtenen a partir d'enquestes quantitatives, i es construeixen a través de les respostes dels individus a preguntes tancades i delimitades. Es tracta, per tant, de dos indicadors que depenen de la declaració subjectiva dels individus, que projecten, en les seves respostes, la percepció de la seva religiositat. En aquest sentit, el *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* permet elaborar aquests dos indicadors seguint la formulació aplicada en altres enquestes d'abast internacional, com l'Enquesta europea de valors (EVS). Utilitzant les dades del BR23, en aquest capítol abordem aquest doble vessant de la religiositat, centrant-nos en les característiques de la població juvenil (els individus d'entre 16 i 34 anys) i comparant-les, de manera sistemàtica, amb els altres grups d'edat. En primer lloc, ens centrarem en les creences (i no creences) religioses declarades pels individus; seguidament, abordarem la pràctica religiosa, i, finalment, tancarem el capítol amb una anàlisi a partir d'un espai bidimensional entre ambdós indicadors. Les dades que presentem en el conjunt d'aquestes seccions mostren dues tendències principals que estan entrelligades. La primera és la constatació d'una dinàmica de secularització, especialment patent entre les generacions més joves. La segona és la complexificació d'aquest procés, que amb les dades que analitzem aquí es fa evident a través de la pluralització religiosa resultant de les migracions internacionals.

3.1. Les creences religioses de la població juvenil

Catalunya, com altres regions i països de l'entorn, ha experimentat, com hem comentat al capítol 1, un notable procés de secularització. Les ciències socials han analitzat els diferents vessants d'aquest fenomen, assenyalant que una de les seves dimensions més significatives és l'afebliment de la identificació dels individus amb les creences religioses tradicionals i institucionalitzades. En el cas de Catalunya i la resta d'Espanya, això s'ha traduït en una disminució progressiva de les persones que es declaren creients i, especialment, de les qui es declaren catòliques, religió que en el nostre context ha estat històricament hegemònica i majoritària (PÉREZ-AGOTE, 2010). Les dades del BR23 certifiquen aquesta tendència i mostren una societat cada cop menys creient, en què les generacions més joves creuen menys que les més grans. Ara bé, darrere d'aquesta fotografia general, les dades mostren una certa complexitat i una evolució de la identificació amb les creences que queda lluny de seguir una línia decreixent perfecta.

A escala general, la secularització de la societat catalana es constata en el fet que més de la meitat de la població afirma «no tenir creences religioses». Concretament, el 51,7% dels catalans i catalanes responen negativament a la pregunta de si «es considera una persona amb creences religioses». Els qui hi responen afirmativament són el 48%, una xifra també important. Tal com han avançat altres enquestes i estudis en els darrers anys,⁵ les persones no creients no només superen lleugerament les creients, sinó que, a més, constitueixen, en aquests moments, la majoria de la població (gràfic 3.1).

GRÀFIC 3.1. Població que es considera una persona amb creences religioses. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



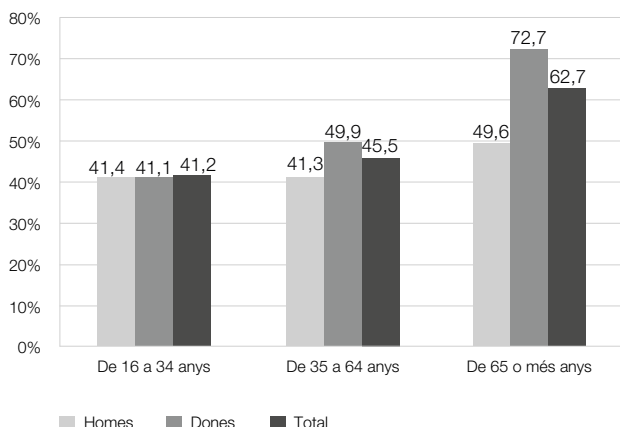
Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Si analitzem aquestes dades per franges d'edat i sexe (gràfic 3.2), la fotografia és una mica més complexa. Concretament, entre els i les joves (16-34 anys), el 41,2% es consideren una «persona amb creences religioses», un percentatge que se situa per sota de la mitjana general (48,3%), catorze punts per sota dels més grans de 65 anys (62,7%) i quatre punts per sota de les persones d'entre 35 i 64 anys. En el cas de les dones, veiem un descens molt accentuat i progressiu: si entre les noies joves consideren que tenen creences religioses el 41,4%, entre les dones de 65 anys o més aquest percentatge és més de 30 punts superior: el 72,7%. L'evolució dels homes és, en contrast, molt diferent: parteixen d'un percentatge més baix (el 49,6% amb creences religioses entre els més grans), i el percentatge disminueix molt menys, tot i que també s'atura entorn del 40% (41,1%). La religiositat, o el fet de tenir creences religioses, estaria passant de ser un fenomen marcadament femení entre les gene-

5 La sèrie d'enquestes del Baròmetre sobre la religiositat de Catalunya fetes pel Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) ofereix un panorama general d'aquesta evolució durant els darrers anys. En el conjunt de l'Estat, les enquestes del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) pregunten de manera recurrent per la identificació religiosa dels enquestats. Per part d'altres institucions i entitats, convé assenyalar, per exemple, l'estudi anual de la Fundació Ferrer i Guàrdia, dedicat a l'evolució de la laïcitat a Catalunya i Espanya i que inclou dades sobre la secularització de la societat.

racions més grans a equiparar-se la creença d'ambdós sexes entre les generacions més joves.

GRÀFIC 3.2. Població que es considera una persona amb creences religioses segons el grup d'edat, per sexes. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



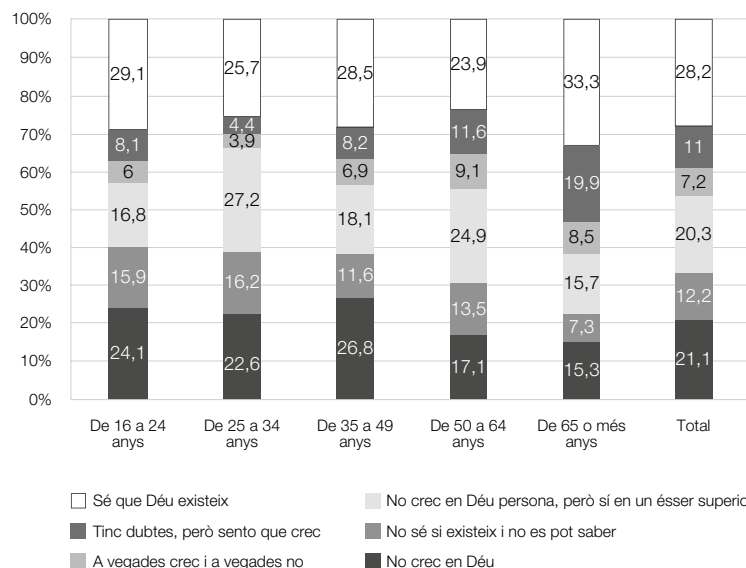
Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Aquesta evolució respon, més que a un efecte de l'edat, a un efecte generacional. Les persones més grans de 65 anys són les qui van néixer abans del 1958 i que, per tant, van ser socialitzades en un context d'hegemonia del catolicisme. La diferència entre aquesta generació i el grup d'edat següent, el dels nascuts entre el 1958 i el 1988, és la més significativa i on es produeix, per tant, l'impuls de la secularització en termes de creença. A partir d'aquell moment, en canvi, en les generacions nascudes després del 1988, ja no hi ha una disminució de les persones creients (i fins i tot, en el grup d'edat més jove, observem un lleugeríssim repunt, sobretot en els homes). Més endavant, al capítol 5, explorarem fins a quin punt aquesta pèrdua de velocitat de la secularització és endògena o té a veure amb els fenòmens migratoris i, també, amb el comportament de les persones joves en les diferents confessions. De moment, el que ens cal retenir és la complexitat del paisatge religiós i de la mateixa secularització, que no pot entendre's com un fenomen lineal ni automàtic.

La complexitat de les creences queda reflectida en una altra pregunta del *Baròmetre sobre la religiositat* on, en comptes de demanar de manera dicotòmica (sí/no) si es considera una persona creient, es proposa a les persones enquestades triar la frase amb la qual se senten més identificades. Es proposen així sis opcions de resposta, que permeten identificar els ateus (que s'identifiquen amb l'afirmació «no crec en Déu»), els agnòstics («no sé si Déu existeix i no es pot saber»), els espirituals («no crec en Déu persona, però sí en un ésser superior»), els creients «intermitents» («a vegades crec i a vegades

no»), els creients amb dubtes («tinc dubtes, però sento que crec») i els creients «sòlids» («sé que Déu existeix»). A la columna del total de la població al gràfic 3.3, veiem que entre la població catalana hi ha un 21,1% de persones atees, un 12,2% d'agnòstiques, un 20,3% d'«espirituals», un 7,2% de creients «intermitents», un 11% de creients amb dubtes i, finalment, un 28,2% de persones creients «sense dubtes».

GRÀFIC 3.3. Creença en Déu segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

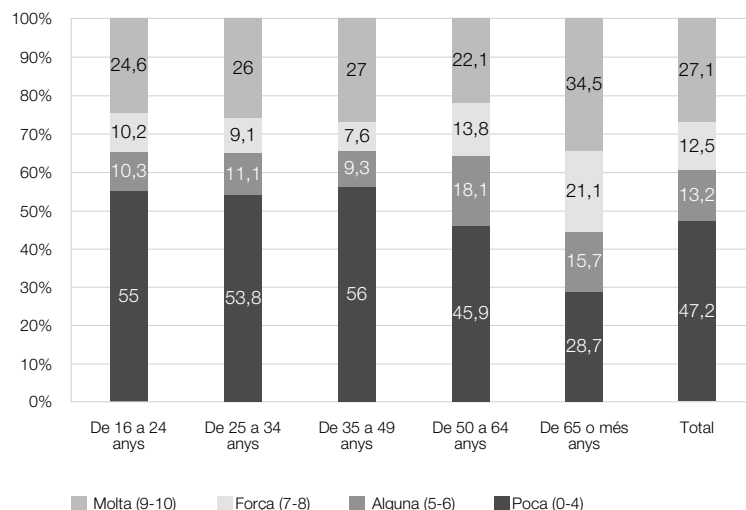
Si ens fixem en les franges de menys edat, al mateix gràfic 3.3, observem que els i les joves són lleugerament més ateus i més agnòstics que la resta de la població. Així, el 24,1% dels qui tenen entre 16 i 24 anys i el 22,6% dels qui en tenen entre 25 i 34, els supera el grup d'entre 35 i 49 anys, que afirmen «no creure en Déu» (26,8%), mentre que els agnòstics (que afirmen que no saben si Déu existeix i creuen que no es pot saber) són el 15,9% i el 16,2%, respectivament, d'aquestes dues franges de joves (en aquest cas, el percentatge és superior a totes les franges d'edat, també a la de 35 a 49 anys). Ara bé, en els que hem anomenat «espirituals» s'observa una diferència notable entre totes dues franges. Mentre que els i les joves de 16 a 24 anys se situen per sota de la mitjana general (només el 16,8% s'identifiquen amb la frase «no crec en Déu persona, però sí en un ésser superior»), entre els individus de 25 a 34 anys aquest percentatge augmenta fins al 27,2%. No només és un percentatge superior a la mitjana i al de la franja de 16 a 24 anys, sinó que, a més, és el grup d'edat on trobem més persones «espirituals».

Pel que fa als «creients amb dubtes», les dues franges més joves se situen per sota de la mitjana de la població general. Mentre que l'11% de la població s'identifica amb la frase «tinc dubtes, però sento que crec», només el 8,1% dels de 16 a 24 anys i el 4,4% dels de 25 a 34 anys s'hi identifiquen. Aquests percentatges contrasten amb el percentatge relativament elevat de creients amb dubtes entre els més grans de 65 anys, on són el 19,9%. Aquestes dades no mostren probablement una particularitat de les persones més grans, sinó que il·lustrarien més aviat una diferència generacional important pel que fa a la manera de relacionar-se amb les creences religioses. En aquest sentit, el fet de creure malgrat els dubtes entre els més grans de 65 anys podria atribuir-se a una socialització en un context d'hegemonia religiosa que podria derivar, en algunes persones, en una creença per inèrcia o amb poc convenciment.

En canvi, els creients «sòlids» (els qui afirmen que «Déu existeix») no presenten tantes diferències entre franges d'edat. Si bé és cert que entre els més grans de 65 anys hi ha el percentatge més elevat d'aquesta modalitat (el 33,3%), entre els i les joves els creients sòlids són el 25,7% (de 25 a 34 anys) i el 29,1% (de 16 a 24 anys). Així, si els més joves són els qui presenten percentatges més elevats d'ateus i agnòstics, els creients sòlids també constitueixen, en aquestes franges, un grup relativament important.

La relativa secularització de la societat, i la seva temporització, s'observa també en la pregunta del BR23 que demana a les persones enquestades que diguin, en una escala de l'1 al 10, fins a quin punt dirien que Déu és important en la seva vida (gràfic 3.4). Novament, és en la franja de més edat, la dels més grans de 65 anys, on trobem el percentatge més elevat (34,5%) de persones que atorguen «molta» importància a Déu (puntuació de 9 i 10 a l'escala). En aquest grup també hi trobem el percentatge més elevat dels qui li atribueixen «força» importància (puntuació de 7 i 8 de l'escala), el 21,1%. En la resta de franges d'edat, aquests percentatges són força menors, tot i que, després d'una baixada accentuada entre els qui tenen entre 50 i 64 anys, la importància de Déu és relativament estable per als altres grups d'edat, sobretot a partir del grup de 35 a 49 anys, que és quan els que li donen «poca» importància (puntuació d'entre 0 i 4 a l'escala) supera el 50% (entre els més grans són només el 28,7%). Per sota dels 49 anys, les opcions intermèdies («alguna» i «força» importància) tenen percentatges força reduïts.

GRÀFIC 3.4. Importància de Déu en la pròpia vida segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

El conjunt d'aquestes dades mostra una societat més secularitzada. Ara bé, aquesta secularització generacional no es tradueix tant en una desaparició o disminució progressiva de les persones creients «sòlides» entre les franges més joves. Sí que hi ha una reducció molt marcada entre la generació dels qui tenen 65 anys o més i les següents, però després el percentatge dels qui donen força o molta importància a Déu és força estable. Si mirem el pol oposat, el dels qui donen «poca» o «alguna» importància a Déu, veiem que sí que hi ha una disminució progressiva fins a la franja d'entre 35 i 49 anys, i que a partir d'aquesta franja la proporció s'estabilitza. Per tant, convé recordar que, com hem vist al gràfic 3.3, el 29,1% de les persones joves d'entre 16 i 24 anys poden definir-se com el que hem anomenat «creient sòlid» i que, com observem en aquest gràfic 3.4, el 24,6% atorguen «molta» importància a Déu en la seva vida (els percentatges entre els qui són a la franja de 25 a 34 anys són similars).

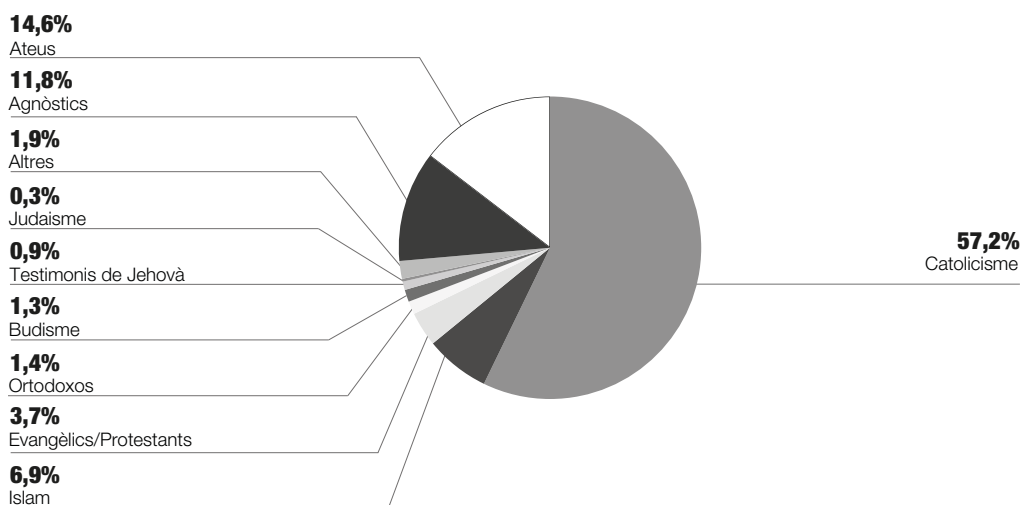
Així, en aquests paràmetres de creença, la secularització sembla que fa un salt entre la generació dels més grans de 65 anys i les següents, però, en canvi, està estabilitzada en les generacions més joves per sota dels 49 anys en algunes variables, i els 35 anys en d'altres. També trobem que, entre els menors de 50 anys, hi ha una certa polarització social entorn de la manera de relacionar-se amb les creences religioses, en el sentit que, tant entre les persones joves com entre les adultes d'entre 35 i 49 anys, persisteix un quart de la població fermament creient i augmenta el percentatge de persones atees, de manera que el que disminueix són les posicions intermèdies, tant en relació amb la creença en Déu com en la importància de Déu en la pròpia vida.

3.2. Diversitat de creences

En paral·lel a aquesta relativa secularització, que en termes de creença sembla estable entre els menors de 50 anys, la societat catalana també ha experimentat una profunda diversificació religiosa que ja es va començar a observar als inicis dels anys 2000 (ESTRUCH *et al.*, 2010). Aquest fenomen es tradueix en un nombre creixent de persones que s'identifiquen amb altres confessions religioses que no són el catolicisme, històricament hegemònic i majoritari. Aquesta diversificació està relacionada amb les migracions internacionals, però no només. Algunes confessions religioses tenen una presència històrica a Catalunya, com el protestantisme o el judaisme (GRIERA i CLOT-GARRELL, 2018; MARTÍNEZ-ARIÑO, 2020), mentre que d'altres es nodreixen de persones nascudes a Catalunya que es «converteixen» i adopten noves creences religioses i, sobretot, «espirituals».

El *Baròmetre sobre la religiositat* (gràfic 3.5) mostra així que, independentment del nivell de pràctica, o fins i tot de creença, el 57,2% de la població catalana es defineix com a catòlica (respon que «la seva religió» és la catòlica). El segon grup més nombrós el constitueixen els «ateus» (14,6%), seguits dels «agnòstics» (11,8%). Hem de tenir en compte, no obstant això, que, si bé una mica més de la meitat de la població es declara catòlica en aquesta pregunta, el 42,4% dels qui diuen que la seva religió és la catòlica es declaren com a persones sense creences religioses, la qual cosa mostra la persistència d'una identificació amb el catolicisme que pot anar més enllà de les creences i la pràctica. Es tracta d'una identificació que alguns autors han definit en termes «culturals», o «d'herència» (Hervieu-Léger, 1993), i que s'inscriuria en el context d'una certa «banalitat» del catolicisme en un context de secularització i diversificació religiosa de la societat (CLOT-GARRELL i GRIERA, 2015).

GRÀFIC 3.5. Adscripció religiosa. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023.
Percentatge



Font: *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

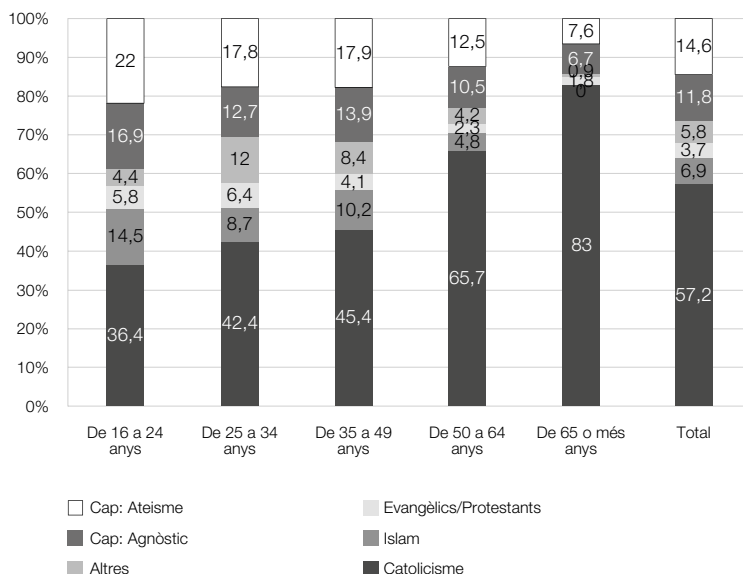
Tal com dèiem, però, el paisatge religiós de Catalunya no es redueix actualment a aquesta dicotomia entre les persones que s'identifiquen amb el catolicisme i les atees o agnòstiques. Les dades del BR23 mostren que el 6,9% de la població afirma que la seva religió és l'islam, mentre que el 3,7% s'identifica amb les esglésies protestants i evangèliques. Aquestes dues confessions constitueixen, així, les principals minories religioses, tal com també atesten les dades del Mapa religiós de Catalunya.⁶ La presència d'aquestes confessions sembla coherent amb les dinàmiques migratòries i l'arribada de persones provinents d'altres països i àrees geogràfiques. En aquest sentit, la gran majoria (pràcticament la totalitat) de persones provinents del Magrib (el Marroc, Algèria, Tunísia) es declaren musulmanes (el 97,2%), així com una gran part de les qui provenen d'altres països africans (el 76,9%) i una part significativa de les qui provenen d'Àsia (el 50%, moltes d'elles del Pakistan). Pel que fa a les persones protestants i evangèliques, constitueixen el 30,2% de les qui provenen de països d'Amèrica del Nord i Central i l'11,4% de les d'Amèrica del Sud.

Més enllà d'aquestes dues confessions (que són, a la vegada, profundament diverses), les dades del BR23 mostren la presència d'altres religions: l'1,4% s'identifiquen amb el cristianisme ortodox, l'1,3% amb el budisme, el 0,9% com a Testimonis de Jehovà i el 0,3% amb el judaisme. A més, un 1,9% s'identifiquen amb altres confessions (com el sikhisme, l'hinduisme, el taoisme, la Fe bahà'í i l'adventisme, alguns dels cultes que apareixen als registres oficials i al Mapa religiós). Si bé els efectius relativament reduïts que donen lloc a aquests percentatges comporten una certa prudència a l'hora de generalitzar, també certifiquen la pluralitat religiosa de la societat catalana contemporània. Com en el cas de l'islam i les esglésies evangèliques, algunes d'aquestes confessions no poden deslligar-se del fenomen migratori. Així, per exemple, convé destacar que el 16,7% de les persones que provenen de països europeus de fora de la UE s'identifiquen amb el cristianisme ortodox, cosa que sembla coherent amb la prevalença d'aquesta religió en alguns països de l'est del continent (DÍEZ DE VELASCO, 2015).

Si mirem el gràfic 3.6, l'adscripció a les diferents confessions segons el grup d'edat, veurem que hi ha una davallada progressiva de l'adscripció al catolicisme i un augment molt marcat de la resta de confessions i de l'ateisme. Si comparem els dos grups d'edat dels extrems, el de 65 anys o més i el d'entre 16 i 24 anys, trobem que els qui diuen que la seva religió és la catòlica baixa del 83% al 36,4%, i els qui s'adscriuen a una religió diferent de la catòlica es multipliquen quasi per deu, passant del 2,7% al 24,7% (l'islam passa de ser testimonial al 14,5%; el cristianisme protestant i evangèlic de l'1,8% al 5,8%, i la resta, del 0,9% al 4,4%).

6 Les dades del Mapa religiós de Catalunya, elaborat per la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat (DGAR), mostren, però, una situació inversa. Les esglésies evangèliques tenen, quantitativament, més centres de culte que l'islam. Això és degut a diversos factors, entre els quals cal remarcar la relativa precarietat institucional d'algunes comunitats musulmanes, però també la gran diversitat interna del cristianisme evangèlic.

GRÀFIC 3.6 Adscripció religiosa segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

3.3. La pràctica religiosa de la població juvenil

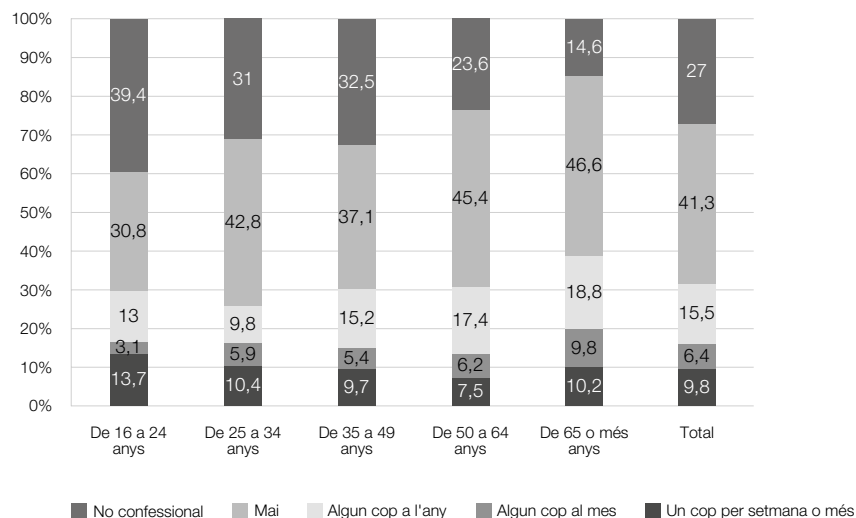
Més enllà de les «creences» que les persones poden manifestar, la religiositat (o la seva absència) s'expressa també a través de pràctiques individuals i col·lectives. És a dir, identificar-se amb una tradició religiosa no només constitueix un acte declaratiu, sinó que, a més, s'acompanya d'un seguit de pràctiques i el seguiment, més o menys actiu, d'una sèrie de prescripcions. En el transcurs dels darrers anys, les ciències socials han assenyalat, però, el desenvolupament de noves maneres de creure i practicar. Fins i tot, alguns autors i autores han suggerit una certa dissociació entre ambdues dimensions. Així, segons la sociòloga Grace Davie, la secularització a Europa no només hauria comportat la disminució del pes social de les religions històricament hegemòniques, sinó també l'emergència d'individus creients però «no practicants» i, a la inversa, de persones «practicants» però amb una identificació religiosa feble (DAVIE, 1994). Altres contribucions han suggerit també la idea d'un cert «bricolatge» (ALTGLAS, 2014), assenyalant que, independentment de la religió o creença declarada, alguns individus poden adoptar pràctiques pròpies d'altres tradicions.

En aquest sentit, les dades del *Baròmetre sobre la religiositat* mostren també una fotografia de la pràctica religiosa de la societat catalana actual. Les dades sobre el nivell i les

formes de pràctica completen, així, les xifres sobre les creences i la identificació des del punt de vista declaratiu. Aquestes dades confirmen la secularització de la societat, però suggereixen també les dinàmiques contemporànies que, com hem comentat, ha identificat la sociologia de la religió: una certa desinstitucionalització i una pluralitat més gran. Les dades mostren també que la pràctica o, més aviat, les pràctiques varien segons l'edat i la generació.

El més destacat és el baix nivell de pràctica, ja que, com veiem al gràfic 3.7, entorn de set de cada deu catalans i catalanes o bé es declaren ateu o agnòstics o, en cas d'identificar-se amb una religió, afirmen que no van «mai» a actes de culte (sense comptar les ocasions relacionades amb cerimònies de tipus social, com ara bodes, comunions i funerals). Un 15,5% del total afirma que hi va «algun cop a l'any»; el 6,4%, «algun cop al mes», i un 9,8%, «un cop a la setmana o més». Aquestes dades sembla que confirmen, així, un cert declivi de la religiositat, i són coherents amb el nivell de (no) creença descrit més amunt. El fet que només una de cada deu persones vagi setmanalment als centres de culte, i tres de cada deu com a mínim anualment, ens indica un altre aspecte de la secularització: que és més accentuada en la pràctica que no pas en la creença.

GRÀFIC 3.7. Freqüència de la pràctica religiosa segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

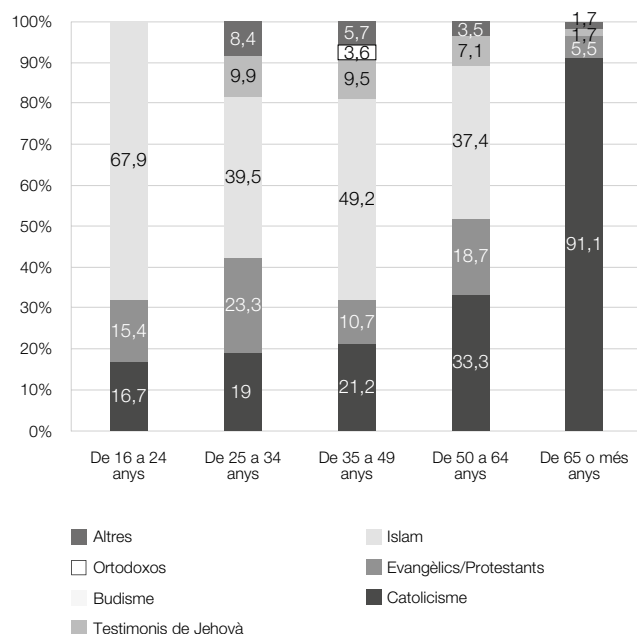
Fixem-nos, per tant, en les variacions segons l'edat dels enquestats. Si en termes de creença els menors de 50 anys són el grup que presenta els nivells de secularització (és a dir, de no creients) més elevats, en termes de pràctica setmanal, paradoxalment, els més

joves no només no estan per sota, sinó que, a més, se situen lleugerament per sobre de la resta de grups d'edat. Això és especialment rellevant en la franja de 16 a 24 anys, en la qual el 13,7% afirmen que van a actes de culte «un cop a la setmana o més» (percentatge que fins i tot dobla el 7,5% del grup d'entre 50 i 64 anys). La xifra dels qui practiquen com a mínim un cop al mes, inclosos els qui hi van setmanalment, també és elevada entre els i les joves (16,8% en la franja de 16 a 24 anys i 16,3% en la de 25 a 34 anys), tot i que en aquest cas la dels més grans de 65 anys sí que és lleugerament superior (el 20%).

Si mirem en cada grup d'edat els qui no van «mai» a actes de culte (la suma dels qui no tenen confessió i dels que sí que en tenen, però no van mai a actes de culte), veiem, un cop més, que el salt més important es dona entre els qui tenen 65 anys o més i els qui tenen entre 50 i 64 anys i que, a partir d'aquell grup d'edat, es manté relativament estable entorn del 70%. Aquestes dades confirmarien, així, la lleugera polarització que esmentàvem a la secció precedent: tot i que la secularització és molt present, a partir del grup de 50 a 64 anys cap avall veiem que hi ha un grup significatiu i força estable de persones creients que, a més, presenta uns nivells de pràctica relativament intensos.

Ens queda dilucidar, això sí, fins a quin punt aquestes dades responen a la transmissió d'una generació a l'altra o a l'arribada de població migrada d'altres països. Ho analitzarem més endavant, però aquí pot servir d'exemple que el percentatge lleugerament més elevat d'individus practicants en les franges més joves s'explica perquè, entre les persones que s'identifiquen com a musulmanes, la pràctica de les persones joves és força més elevada que la dels adults (el 64,8% dels joves musulmans de 16 a 24 anys practiquen la religió setmanalment, davant del 47,4% dels musulmans que tenen de 25 a 34 anys i de 35 a 49 anys). Això fa que, com mostra el gràfic 3.8 sobre l'adscripció religiosa a cada grup d'edat entre les persones que practiquen cada setmana, entre els qui tenen entre 16 i 24 anys, el 67,9% s'identifiquin amb l'islam, el 16,7% amb el catolicisme i el 15,4% amb el protestantisme/evangelisme. La majoria de persones amb pràctica intensa d'entre 16 i 24 anys són, doncs, musulmanes. Entre les persones practicants de la franja de 25 a 34 anys, els percentatges varien: el 19% són catòliques, el 39,5% són musulmanes, el 23,3% són evangèliques i el 8,4% s'identifiquen amb «altres» confessions. Aquest percentatge elevat de les «altres» confessions sembla coherent amb el pes dels individus identificats com a «espirituals» en aquesta franja. Tot i això, el nombre relativament baix de casos en algunes d'aquestes categories de la franja de 25 a 34 anys ens convida a una certa prudència pel que fa a la seva significació estadística.

GRÀFIC 3.8. Religió segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més que practica cada setmana. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

La pràctica religiosa no només s'expressa per mitjà de l'assistència als actes de culte o serveis religiosos que tenen lloc, setmanalment o diàriament, a esglésies i altres centres. En aquest sentit, la majoria de confessions es caracteritzen per tenir pràctiques que marquen el cicle de vida de les persones, proposant ritus particulars per a la celebració del naixement, el pas a la vida adulta, el matrimoni o la mort. Així, si les dades del BR23 mostren una pràctica quotidiana relativament baixa, dibuixen al mateix temps una certa persistència d'aquests altres ritus que marquen el cicle de vida de les persones. Si ens fixem en els ritus catòlics, el 63,2% de les persones joves de menys edat (de 16 a 24 anys) afirmen que han estat batejades, una dada important, tot i que inferior al 86,2% del conjunt de la població, i també al 76,6% de les persones joves d'entre 25 i 34 anys. Aquesta davallada és més pronunciada en la pràctica de fer la primera comunió, que ha passat de ser una pràctica generalitzada (97,8% entre els més grans de 65 anys) a reduir-se pràcticament a la meitat (52,9%) entre els i les joves d'entre 25 i 34 anys i ser directament minoritària (37,1%) entre els de 16 a 24 anys. Entre les persones joves trobem xifres també minvants i baixes en la confirmació (12% entre les de 16 a 24 anys i 20,6% entre les de 25 a 34 anys).

Així doncs, aquestes dades mostren una religiositat que s'expressa de manera esporàdica i puntual i que sembla compatible amb els nivells de creença i de pràctica quotidiana relativament baixos descrits més amunt. Ara bé, són xifres que tradueixen també els efectes del canvi generacional que acompanya la secularització. En efecte, les dues pràctiques que presenten els percentatges més elevats (el bateig i la primera comunió) no depenen del criteri i la decisió autònoma dels individus, sinó que sovint són el resultat de la voluntat dels progenitors i de la família. Aquest fet no pot dissociar-se de la constatació no només que una part significativa de la joventut té uns progenitors nascuts a països on la religió hegemònica no era la catòlica, sinó que, a més, els que sí que tenen progenitors nascuts a Catalunya o Espanya van néixer, van ser batejats i van fer la primera comunió en un moment de més hegemonia del catolicisme. En les generacions més joves, aquestes pràctiques són molt menys habituals. Això revela la pèrdua de pes social de la religió, com també la davallada dels casaments per un ritu religiós, que entre els adults ha baixat del 85,3% entre els més grans de 65 anys al 23,5% entre els qui en tenen entre 35 i 49 anys, i que apunta també a la proliferació d'altres formes d'unió i convivència (parelles de fet, famílies monoparentals, etc.) en la societat catalana contemporània (FLAQUER, 2010).

Més enllà de l'assistència a actes de culte i dels ritus lligats al cicle de vida, les creences religioses i espirituals poden traduir-se, també, en altres pràctiques efímeres, més o menys banals, i repetides o no en el temps, que en aquest cas mostren una persistència més elevada a través de les generacions estudiades. El *Baròmetre sobre la religiositat* mostra, així, que el 40,1% de la joventut d'entre 16 i 24 anys i el 44,3% de la joventut d'entre 25 i 34 anys afirmen que han pregat durant el darrer any (xifra només lleugerament inferior al 47,2% del conjunt de la població), mentre que el 41,7% i el 43%, respectivament, han anat a un centre de culte (44,4% per al conjunt de la població), el 32,2% i el 34,3% han encès una espelma o fet una ofrena (39,1% per al conjunt de la població) i el 25,8% i el 33,7% han parlat amb els éssers estimats difunts (38,3% per al conjunt de la població). En la mateixa línia, el 26,8% i el 30% han llegit la Bíblia o algun altre llibre sagrat (davant del 25,4% del total de la població). També són similars els percentatges entre joves i el conjunt de la població que han demanat assistència o han participat en algun pelegrinatge o trobada espiritual (entorn d'un de cada deu). Com en els ritus lligats al cicle vital, la relativa popularitat d'algunes d'aquestes pràctiques (com pregar o encendre espelmes) mostra una religiositat esporàdica i poc rígida que, per als individus que les duen a terme, no entra en contradicció amb una creença feble ni amb una pràctica quotidiana baixa o inexistent.

D'altra banda, el 29,5% dels més joves i el 41,2% dels qui tenen entre 25 i 34 anys afirmen que han practicat ioga o meditació durant el darrer any (enfront del 29,1% del conjunt de la població). Aquesta xifra exemplifica la popularitat d'aquest tipus de pràctiques, vinculades amb unes creences que s'expressen més en termes d'espiritualitat o, fins i tot, de pràctica esportiva que no pas de religiositat, i que s'ha identificat des de fa un temps en la societat catalana i espanyola (GRIERA i URGELL, 2003). Com en altres contextos occidentals (ALTGLAS, 2014), la proliferació d'aquestes pràctiques s'inscriu en transformacions socials i

econòmiques més profundes.⁷ El ioga o la meditació no substitueixen les pràctiques religioses tradicionals en una dinàmica de suma zero, però complexifiquen la secularització i redefeixen les maneres de creure.

3.4. L'espai bidimensional de la creença i la pràctica

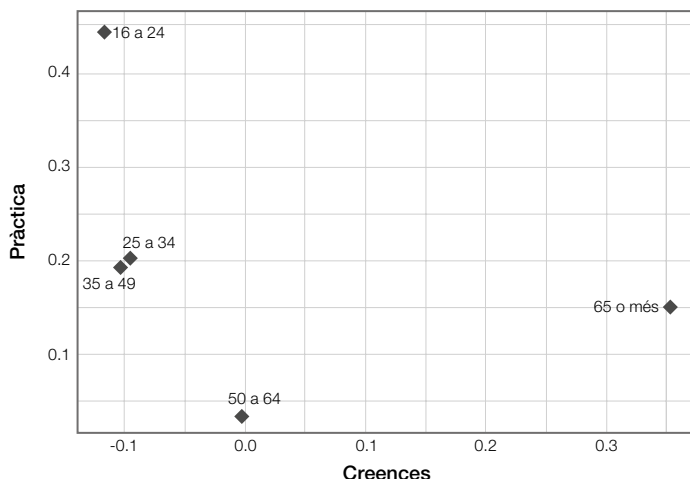
Hem vist, fins ara, el Mapa general de les creences i les pràctiques de la joventut, tal com queden reflectides al BR32, en relació amb les del conjunt de la població. En aquest darrer apartat, ens fixarem en la relació entre creences i pràctica i d'altres variables, mitjançant un espai bidimensional. L'eix horitzontal d'aquest espai ens mostra la intensitat de la creença a partir de la pregunta sobre la importància de Déu (com més a la dreta, més forta és la importància de Déu), i l'eix vertical, la pràctica, entesa com la freqüència d'assistència a cultes religiosos a banda d'actes socials com casaments o bateigs (com més amunt, més freqüent és aquesta pràctica). Això ens permet veure com les respostes a altres preguntes se situen en aquestes dues dimensions.

Fixem-nos, per exemple, en el gràfic 3.9, on veiem com se situen en aquest espai bidimensional les diferents franges d'edat. El gràfic ens mostra que, d'una banda, la franja dels més joves (de 16 a 24 anys) evidencia més intensitat en la pràctica (és el grup d'edat que se situa més amunt), però no de creença (és el que se situa més a l'esquerra), mentre que la franja dels més grans, els de 65 anys o més, mostra més intensitat de creença, però no de pràctica. Una hipòtesi seria que els més grans tenen més creença perquè és la franja on no hi ha hagut encara l'impuls secularitzador que hem identificat entre aquest grup i la resta, però que a la vegada presenta menys pràctica perquè en aquest grup d'edat la religiositat és pràcticament tota catòlica, que és la confessió on la pràctica està més diluïda en comparació amb la dels musulmans i els protestants/evangèlics.

7 L'articulació amb la posició socioeconòmica de les diferents adscripcions a confessions religioses l'analzarem més endavant, al capítol 6, a partir de les dades de l'EJC22. Com que allà no tenim informació sobre aquesta pràctica del ioga, deixem dit aquí que les dades del BR23 mostren que aquestes pràctiques són especialment populars no només entre els joves adults, com hem mencionat, sinó també entre els individus amb un nivell formatiu relativament elevat. Entre les persones amb estudis superiors, el percentatge dels qui afirmen que han practicat ioga en el darrer any és força més elevat que per al conjunt de la població (si per al conjunt de la població la xifra és del 29,1%, puja fins al 39,2% entre els qui tenen estudis de CFGS, el 37,6% entre els qui tenen una titulació universitària i el 48,2% entre els universitaris de tercer grau, és a dir, els qui tenen postgrau, màster o doctorat).

GRÀFIC 3.9. Ubicació dels diferents grups d'edat en l'encreuament entre intensitat de la pràctica religiosa i importància que es dona a Déu en la pròpia vida. Població de 16 anys o més (eix horitzontal) i població de 16 anys o més adscrita a alguna religió (eix vertical). Catalunya, 2023

Estat

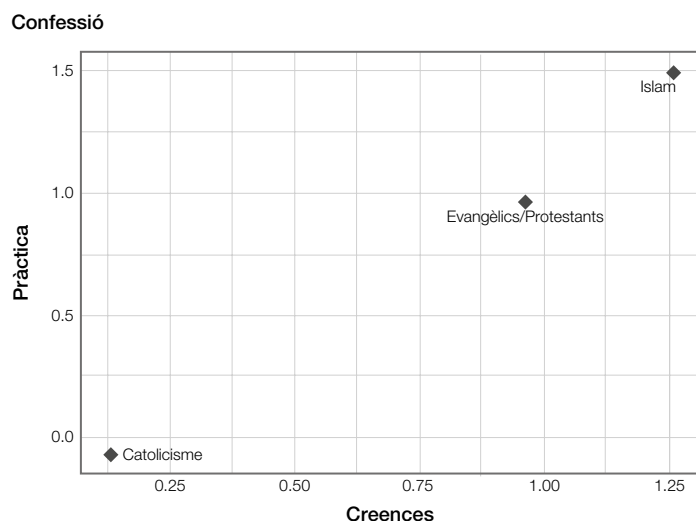


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Podem enriquir aquesta primera aproximació amb el gràfic 3.10, en el qual ubiquem en el mateix espai bidimensional els qui han contestat que s'identifiquen amb les principals confessions religioses (a la pregunta «amb independència que sigui practicant o no, quina és la seva religió?»).⁸ Aquí veiem que, entre els qui declaren que formen part de la religió catòlica, els nivells tant de creença com de pràctica són considerablement menys intensos que entre els qui declaren formar part de l'islam, que són tot el contrari, i els dels protestants i evangèlics, que se situen en una posició intermèdia, però més propera a l'islam. Això es deu al fet que entre els qui es declaren pròxims a la religió catòlica hi trobem una varietat més gran de disposicions, no només de persones que no practiquen i per a les quals Déu té poca importància, sinó també d'individus que afirmen que no tenen creences religioses, però que diuen que la seva religió és la catòlica, fet que exemplifica, una vegada més, la persistència del catolicisme en termes culturals, d'herència i identitat difusa.

⁸ En el gràfic només estan representats el catolicisme, el cristianisme evangèlic i l'islam, ja que són les confessions que tenen més efectius en la mostra del BR23. Tot i que el BR23 també identifica creients d'altres confessions (vegeu l'apartat 3.1 d'aquest mateix capítol), el baix nombre d'efectius en la seva mostra desaconsella incloure-les en aquest tipus d'operacions estadístiques.

GRÀFIC 3.10. Ubicació de les principals confessions religioses en l'encreuament entre intensitat de la pràctica religiosa i importància que es dona a Déu en la pròpia vida. Població de 16 anys o més (eix horitzontal) i població de 16 anys o més adscrita a alguna religió (eix vertical). Catalunya, 2023

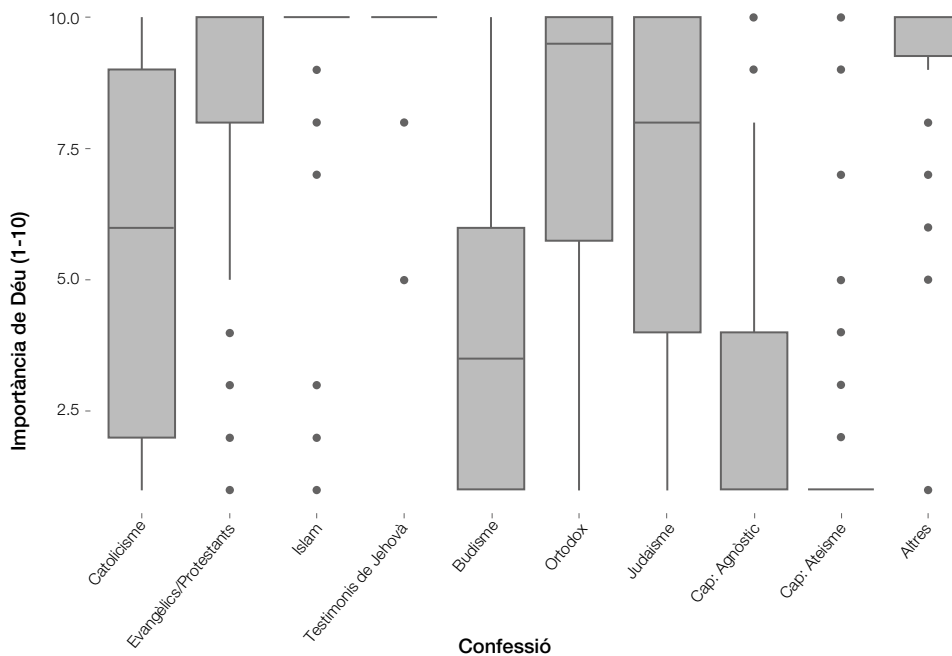


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Això mateix ho podem constatar també al gràfic 3.11, un diagrama de caixes sobre la distribució de les respostes a la pregunta sobre la importància de Déu entre els qui han dit que la seva és una religió o una altra.⁹ Aquí, no només veiem que entre els qui s'adscriuen al cristianisme evangèlic o a l'islam la importància mitjana que atorguen a Déu és molt més alta (la línia negra en cada cas), sinó també que la dispersió és molt més petita, d'una manera encara més accentuada en el cas de l'islam. En el cas dels qui declaren que la seva religió és la catòlica, en canvi, la dispersió de respostes sobre la importància de Déu és altíssima, en una mostra més del que ja hem anat veient: que entre els qui diuen que la seva religió és la catòlica hi ha una gran diversitat de realitats.

⁹ La línia horitzontal indica la mediana (quina importància a Déu dona el cas d'aquella confessió que té la meitat de casos que donen més importància a Déu i la meitat que en dona menys) i la dispersió (la part superior de la caixa indica on se situen el 25% de casos immediatament superiors a la mediana, i la inferior el 25%, immediatament inferiors).

GRÀFIC 3.11. Mediana i dispersió de les respostes sobre la importància que es dona a Déu en la pròpia vida segons la confessió religiosa. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023

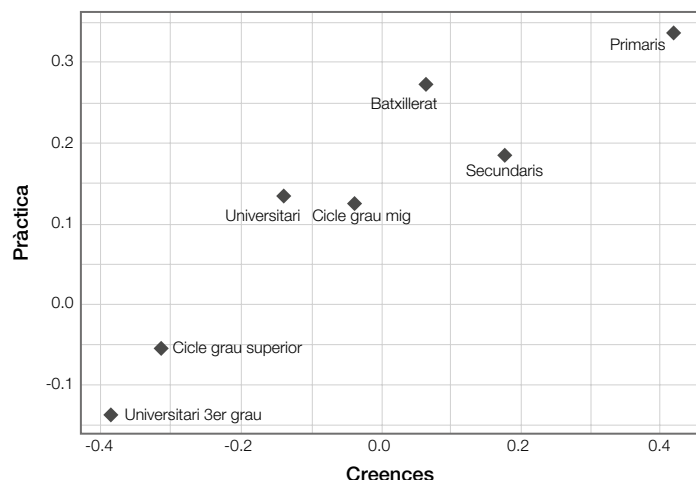


Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

En l'espai bidimensional també podem analitzar com es comporta la variable «nivell d'estudis». Com veiem al gràfic 3.12, a mesura que puja el nivell d'estudis, baixa més la intensitat, tant de la pràctica com de la creença.

GRÀFIC 3.12. Ubicació dels diferents nivells d'estudis en l'encreuament entre intensitat de la pràctica religiosa i importància que es dona a Déu en la pròpia vida. Població de 16 anys o més (eix horitzontal) i població de 16 anys o més adscrita a una religió (eix vertical). Catalunya, 2023

Estudis

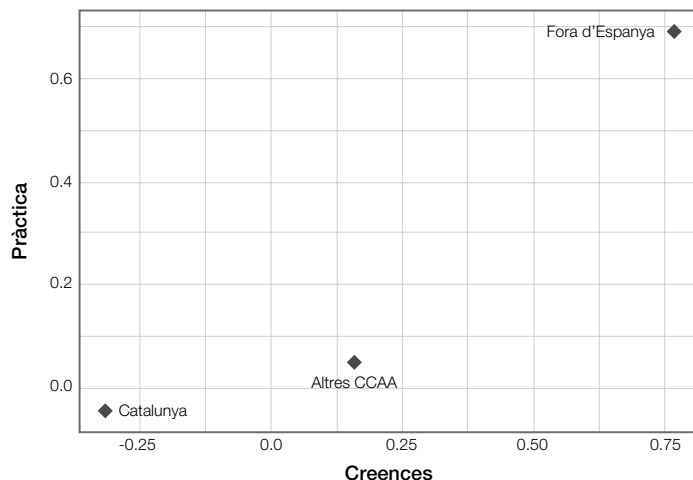


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Si fem la mateixa operació per al lloc de naixement, a partir del gràfic 3.13 veiem que el fet d'haver nascut fora d'Espanya té molt a veure amb una pràctica i una creença més alta que entre els nascuts a Catalunya i que, entre els nascuts a l'estranger (gràfic 3.14), són sobretot els del Magrib i la resta de l'Àfrica i els d'Àsia i Oceania els qui tenen una pràctica i una creença més marcades, seguits pels provinents d'Amèrica (del Nord i Central i del Sud), sobretot en termes de creença. Aquesta diferència té a veure amb el fet que els nascuts al Magrib, la resta de l'Àfrica i Àsia i Oceania són els qui evidencien una presència molt més accentuada de l'islam, que ja hem vist que és la confessió amb uns nivells més intensos tant de creença com de pràctica. En la posició oposada, trobem que els qui evidencien menys pràctica i creença són els europeus, tant els originaris de països de la Unió Europea com els de la resta d'Europa.

GRÀFIC 3.13. Ubicació dels diferents llocs de naixement (I) en l'encreuament entre intensitat de la pràctica religiosa i importància que es dona a Déu en la pròpia vida. Població de 16 anys o més (eix horitzontal) i població de 16 anys o més adscrita a una religió (eix vertical). Catalunya, 2023

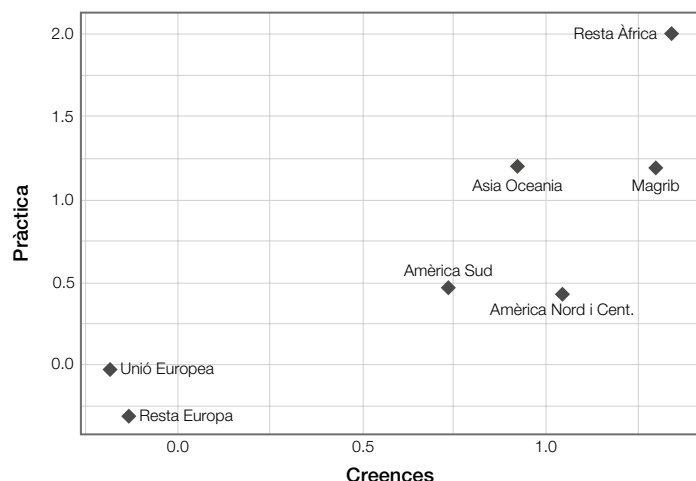
Lloc de naixement 1



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

GRÀFIC 3.14. Ubicació dels diferents llocs de naixement (II) en l'encreuament entre intensitat de la pràctica religiosa i importància que es dona a Déu en la pròpia vida. Població de 16 anys o més (eix horitzontal) i població de 16 anys o més adscrita a una religió (eix vertical). Catalunya, 2023. Percentatge

Lloc de naixement 2



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

El conjunt de les dades representades als diferents espais bidimensionals entre pràctica i creença dibuixa, a escala general, una religiositat més intensa entre els seguidors de les confessions relacionades amb les dinàmiques migratòries contemporànies a Catalunya. Aquest fet no pot atribuir-se de manera exclusiva a les característiques teològiques d'aquestes confessions, sinó que s'ha de contextualitzar a partir de les diferents variables de la realitat social dels individus. En aquest sentit, les ciències socials han assenyalat que, en contextos migratoris i de diàspora, la religió (tant en termes d'identificació com de pràctica) fa un paper important en la sociabilitat dels individus i en la constitució de xarxes de recursos i de suport mutu (LEVITT, 2007). D'altra banda, entre les persones ja nascudes a Catalunya, però amb un o ambdós progenitors que han migrat des de l'estranger, la religió importada pels progenitors des dels seus països d'origen esdevé en molts casos un recurs de referència en la construcció de la identitat individual i col·lectiva. Aquests factors podrien ser rellevants a l'hora d'explicar la intensitat relativament elevada de la identificació i la pràctica religiosa dels catalans protestants i evangèlics i musulmans, que es caracteritzen, tal com hem mencionat anteriorment, per ser col·lectius especialment «joves».

4. UNA SOCIETAT MÉS TOLERANT? ACTITUDS I VIVÈNCIES ENTORN DEL PLURALISME RELIGIÓS

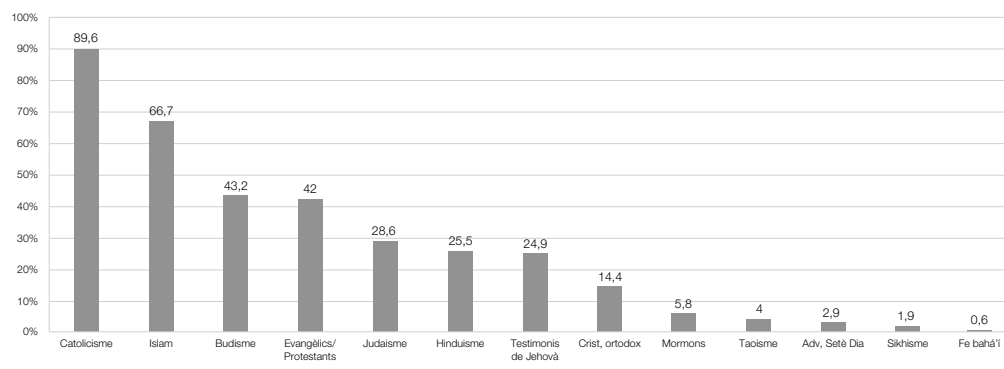
La diversificació del paisatge religiós de Catalunya evocada al capítol anterior ha comportat l'emergència de noves confessions, la qual cosa fa referència a un dels aspectes bàsics de les democràcies, que és el respecte (o la seva absència) a la diversitat religiosa. Aquesta diversitat més gran, per exemple, ha tingut la seva traducció en diverses manifestacions materials i simbòliques en forma de centres de culte o celebracions a l'espai públic (MARTÍNEZ-ARIÑO *et al.*, 2011; ALBERT-BLANCO i MARTÍNEZ-CUADROS, 2021). Es tracta d'una nova proximitat, física i simbòlica, amb religions que fins fa uns anys o bé no tenien presència a Catalunya o, si en tenien, quedaven relegades a la invisibilitat i, en alguns casos, a la persecució política (com fou el cas, per exemple, dels protestants i els Testimonis de Jehovà durant el franquisme). En aquest capítol abordem tres aspectes clau associats a aquest procés de diversificació. A partir de les dades del *Baròmetre sobre la religiositat*, la primera secció analitza el coneixement que té la societat, especialment la població juvenil, sobre les diferents confessions presents a Catalunya. El segon apartat analitza les disposicions envers la diversitat i el pluralisme religiosos, mentre que el tercer i darrer apartat del capítol intenta copsar l'experiència de possibles discriminacions lligades a la identitat religiosa. El conjunt d'aquestes dades dibuixa una població juvenil lleugerament més coneixedora de la pluralitat religiosa que les generacions més grans. La joventut també presenta uns nivells d'acceptació de la diversitat més elevats, tot i que també és el grup que experimenta més discriminacions per motius religiosos.

4.1. Coneixement

En paral·lel a la diversificació, i sense que se'n pugui deslligar, la societat catalana també ha experimentat un procés que podríem anomenar d'*internacionalització*, tant en un sentit demogràfic d'arribada de persones migrades com en termes de circulació d'objectes, mercaderies, idees, discursos i imaginaris. És un procés plenament inscrit en la globalització del món contemporani que, juntament amb l'augment general del nivell educatiu de la població, ha permès conèixer i descobrir aspectes importants de cultures i religions originàries d'altres parts del món. Així, la societat catalana presenta avui un coneixement relativament significatiu de la pluralitat religiosa. Ara bé, aquest coneixement és socialment situat i es troba condicionat per diverses variables —i l'edat n'és una de les més importants.

Si ens fixem en les diferents confessions, no és estrany que la més coneguda sigui la catòlica, que un 89,6% de la població catalana cita espontàniament quan se li pregunta «quines confessions religioses coneix»¹⁰ (gràfic 4.1). Aquest elevat percentatge reflecteix el pes històric del catolicisme a Catalunya, així com la seva empremta en la materialitat del paisatge urbà (i rural) i en l'esfera pública (en forma de celebracions, el calendari, etc.). Aquest coneixement també s'ha de contextualitzar en la formació religiosa catòlica rebuda per bona part de la població, sigui en centres educatius d'adscripció catòlica o bé a través de pràctiques relativament arrelades en la societat com la comunió i la catequesi. L'expressió d'aquest coneixement també és coherent amb la identificació «cultural» amb el catolicisme (GRIERA *et al.*, 2021), que pot traduir-se en un efecte declaratiu en forma de resposta positiva a l'hora de contestar l'enquesta. A la vegada, i en aquest context, també s'ha de destacar com un element clau de la creixent diversitat el 10,4% de la població que no esmenta la confessió catòlica quan se li pregunta quines confessions religioses coneix.

GRÀFIC 4.1. Coneixement de les diferents confessions religioses. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

La segona confessió més coneguda pels catalans i catalanes és l'islam. Concretament, el 66,7% de la població l'esmenta quan se'ls fa la pregunta oberta. Aquest coneixement declaratiu relativament elevat pot tenir diverses explicacions. En primer lloc, per la llarga història de contacte, que es reflecteix tant en els llibres de text d'història com en moltes

10 Com en totes les preguntes d'enquesta, i encara més sobre una qüestió tan difícil d'atrapar com les creences i els coneixements religiosos, no és fàcil saber fins a quin punt una mateixa resposta («conec tal religió») pot reflectir realitats molt diverses (des de «n'he sentit a parlar i em sona» fins a «en tinc un coneixement profund i detallat»). La pregunta exacta era «Digui'm, si us plau, el nom de les confessions religioses que coneix», i les persones enquestades havien d'anomenar les confessions sense tenir cap llista des d'on triar.

manifestacions populars lligades a la idea de «moros i cristians», així com en una part del patrimoni material i immaterial. En segon lloc, no pot dissociar-se del fet que l'islam és la segona religió de Catalunya en termes de seguidors o, com a mínim, de la seva mesura a partir de l'expressió subjectiva dels individus en les enquestes. Tal com es pot constatar al capítol anterior, el 6,9% de la població catalana afirma que la seva religió és la musulmana. I, en tercer lloc, el coneixement pot atribuir-se també a la construcció de l'islam com un objecte de «debat social» i de polítiques públiques (GRIERA i GARCIA-ROMERAL, 2011; PLANET, 2018), que es tradueix en una relativa freqüència de notícies sobre la seva expressió, siguin negatives (polèmiques per la construcció de mesquites, sobre el vel, el paper de les dones, etc.) (MORERAS, 2009) o de caràcter més divulgatiu i positiu (sobre la celebració del ramadà o la festa de l'Aïd, l'aprenentatge de la llengua àrab, etc.) (ALBERT-BLANCO, 2023). Finalment, cal tenir en compte que aquesta presència en l'actualitat informativa també està ritmada per la crònica internacional i una lectura en clau «religiosa» de determinats conflictes (Israel-Palestina, Iraq, Afganistan, etc.), l'emergència de moviments polítics o la propagació d'actes terroristes de caràcter islamista (LÓPEZ BARGADOS, 2014).

El budisme és la tercera religió més coneguda per la població catalana, ja que un 43,2% dels enquestats el menciona. En quart lloc, i amb un percentatge lleugerament inferior, hi ha les esglésies protestants i evangèliques: el 42% afirmen que les coneixen. Aquests percentatges mostren una certa paradoxa, ja que el cristianisme protestant i evangèlic és la tercera religió de Catalunya en termes de seguidors, però la segona quant a centres de culte.¹¹ Així mateix, tot i que invisibilitzada, és una confessió amb un cert arrelament històric i, a més, molt present en la ficció anglosaxona. El coneixement relativament baix per part del conjunt de la societat, en tot cas, pot atribuir-se a aquesta invisibilitat relativa, així com a una consideració de subsidiarietat respecte al catolicisme hegemònic i a la dificultat, per a una part important de la societat, de distingir ambdós cultes que comparteixen l'etiqueta genèrica del cristianisme. D'altra banda, la comparació amb el coneixement relativament elevat de l'islam pot explicar-se també per l'absència quasi total del cristianisme protestant i evangèlic de l'actualitat informativa, sigui entorn de qüestions relacionades amb la societat catalana o bé internacionals (tot i que darrerament pugui estar produint-se una certa inflexió amb l'emergència de líders polítics d'extrema dreta que es reivindiquen obertament com a evangèlics, sobretot en els contextos d'Amèrica Llatina i dels Estats Units [CRAMER, 2022; ROVIRA KALWASSER, 2024]).

El coneixement sobre el budisme s'inscriu en una dinàmica diferent. El percentatge de coneixement relativament similar al del cristianisme protestant/evangèlic pot semblar sorprenent. En efecte, el budisme és una confessió amb pocs seguidors, al qual, com hem vist al gràfic 3.5, només s'adscriu un 1,3% de la població catalana. Així mateix, el Mapa religions mostra que, en el conjunt del territori català, només hi ha 65 centres budistes (lluny de les més de 800 esglésies evangèliques i dels 300 oratoris islàmics). Ara bé, tal com han mostrat algunes recerques, el budisme gaudeix d'una certa popularitat en el context occidental (LIOGIER, 2006). Aquesta popularitat no es tradueix forçosament

11 Segons les dades del Mapa religions elaborat per la Direcció General d'Afers Religiosos (DGAR) de la Generalitat, a Catalunya hi ha actualment 818 centres de culte identificats com a esglésies evangèliques.

en una adhesió completa als preceptes d'aquesta confessió, sinó en l'atracció envers alguns dels seus principis i en l'adopció i adaptació selectiva d'algunes de les seves pràctiques (ALTGLAS, 2014). En aquest sentit, algunes formes de meditació i de ioga troben el seu origen en el budisme, fet que no ignoren molts dels adeptes, ocasionals o regulars, d'aquestes pràctiques.

La resta de confessions tenen un coneixement força més reduït. El 28,6% de la població afirma que coneix el judaisme, mentre que un 25,5% menciona l'hinduisme, i un 24,9%, els Testimonis de Jehovà. Per sota del 20% se situa el coneixement sobre el cristianisme ortodox (14,4%) i, amb un coneixement encara menor, els mormons (5,8%), el taoisme (4%), l'Església Cristiana Adventista del Setè Dia (2,9%), el sikhisme (1,9%) i la Fe bahá'í (0,6%). Diverses dinàmiques socials, polítiques i històriques poden explicar aquests percentatges. Si bé algunes d'aquestes confessions estan presents a Catalunya a través d'importants comunitats d'origen migrant (especialment els diferents corrents del cristianisme, com els ortodoxos, els mormons i els adventistes), el poc grau de coneixement per part de la població general pot atribuir-se a una categorització genèrica sota el cristianisme. Amb l'hinduisme, més conegut, pot produir-se un fenomen similar al del budisme, mentre que sobre el judaisme hi ha més referències en l'actualitat informativa i en els relats històrics, tant per la seva presència i expulsió de la península Ibèrica com pel record de l'Holocaust o el conflicte Israel-Palestina (SIMÓ SÁNCHEZ, 2019). Finalment, els Testimonis de Jehovà gaudeixen d'una certa visibilitat (a través, per exemple, de les seves parades informatives, comuns en moltes localitats catalanes) i d'una presència controvertida en el debat públic, lligada a alguns dels seus preceptes (com les transfusions de sang) o a les acusacions de sectarisme que reben per part d'altres actors religiosos i institucionals (CORNEJO VALLE, 2024).

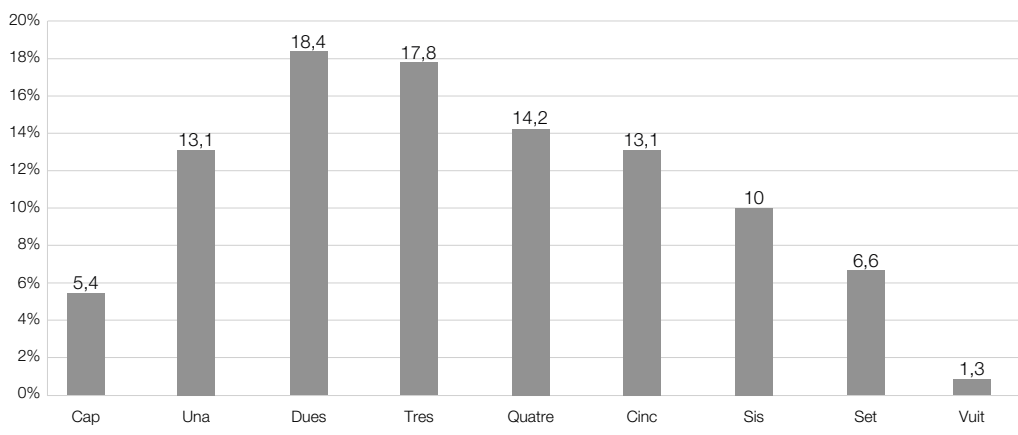
Més enllà del coneixement general sobre les confessions religioses, l'enquesta del *Baròmetre sobre la religiositat* també pregunta pel coneixement d'algunes qüestions específiques d'aquestes confessions. Concretament, planteja vuit preguntes sobre: a) el cap de l'Església catòlica; b) l'impulsor de la reforma protestant; c) el període del dia en el qual es fa dejuni durant el ramadà; d) qui celebra l'Hanukà; e) què es commemora per Nadal; f) qui és el líder espiritual dels budistes tibetans; g) com es diu el centre on es reuneixen els Testimonis de Jehovà; h) mencionar algun país on les esglésies ortodoxes siguin majoritàries. Són les qüestions relacionades amb el catolicisme les que susciten un percentatge més elevat de respostes correctes: el 80,2% responen correctament sobre el que se celebra per Nadal, però només el 64,1%¹² saben qui és el cap de l'Església, un percentatge fins i tot inferior al de respostes correctes sobre quins períodes del dia es fa el dejuni del ramadà, que obté un 67,5% de respostes encertades. Si bé aquests percentatges poden estar condicionats pel plantejament de la mateixa pregunta, mostren que les pràctiques més arrelades socialment i lligades en termes culturals, com Nadal, gaudeixen d'un coneixement més elevat per part de la població (tot i que cal destacar que un

12 A diferència del que hem fet en la major part de preguntes, que és calcular els percentatges sense tenir en compte les respostes «no ho sap» i «no contesta» (NS/NC), en aquestes preguntes sobre coneixement els percentatges sobre el qual calculem els qui responen correctament inclouen els qui han dit que no ho saben (no, en canvi, els qui no contesten).

de cada cinc no respon correctament). En el pol oposat, només un 21,5% responen de manera correcta sobre qui va ser el primer impulsor de la reforma protestant, i un 26,5%, sobre quina confessió commemora l'Hanukà.

A fi d'analitzar més acuradament aquest coneixement específic, hem creat una variable de síntesi (gràfic 4.2). Aquesta variable s'ha construït a partir de les respostes encertades per part de les persones enquestades, generant una escala que representa el nombre de respostes correctes (0 per als qui no han contestat cap pregunta correctament, 1 per als qui n'han contestat una de manera correcta, i així successivament fins al 8). La majoria de la població declara un coneixement mitjà-baix, en el sentit que la majoria responen correctament tres o menys preguntes (el 54,7%), i que els qui saben més de la meitat de les respostes (més de 4) són el 31%.

GRÀFIC 4.2. Variable de síntesi sobre el coneixement de la diversitat religiosa. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

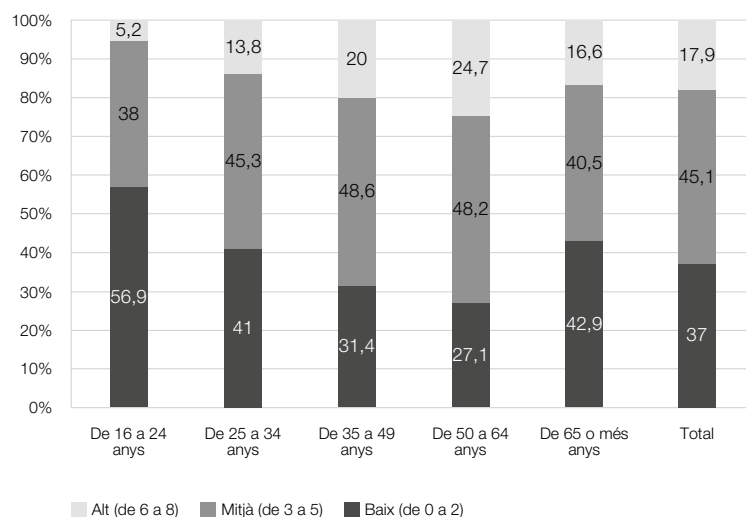


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Aquest coneixement específic presenta algunes variacions en funció de les franges d'edat (gràfic 4.3), ja que, a mesura que disminueix l'edat, també disminueix el coneixement religiós, fins a arribar a la població de més edat, que mostra xifres semblants a les del grup de joves adults. Entre la població més jove, d'entre 16 i 24 anys, el 56,9% se situa en un coneixement baix (entre cap i dues respostes correctes de les vuit possibles). Entre les persones joves més grans, d'entre 25 i 24 anys, el percentatge baixa fins al 41%, que continua sent força més alt que el del grup d'edat d'entre 35 i 49 anys (31,4%) i el del grup d'entre 50 i 64 anys (27,1%).

La pregunta és fins a quin punt aquest desconeixement va lligat a un efecte edat (ja que estan en un nivell formatiu inicial, tant reglat com vivencial) o generacional d'indiferència envers el fet religiós o sobre la diversitat de confessions. Per esbrinar-ho, caldria fer un seguiment longitudinal de la cohort o comparar els resultats de futures enquestes.

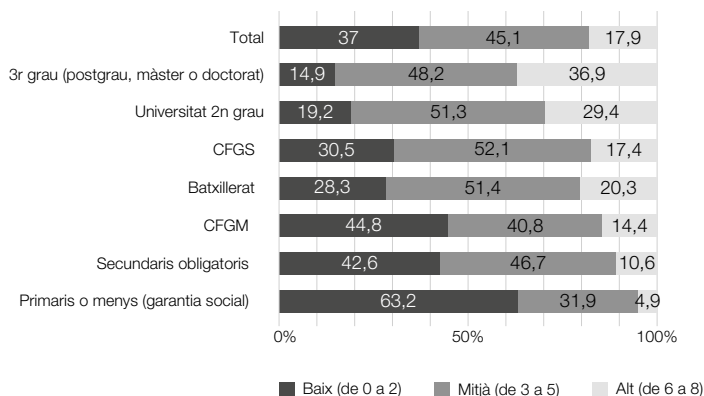
GRÀFIC 4.3. Variable de síntesi sobre el coneixement de la diversitat religiosa segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

No hem d'oblidar que el coneixement de la diversitat religiosa no només té a veure amb la religiositat, sinó també amb el coneixement en un sentit ampli, i en aquest sentit observem que, al costat de l'edat, una altra variable que hi està fortament relacionada és el nivell educatiu (gràfic 4.4). Les persones amb estudis primaris o menys són les que presenten un percentatge més elevat de coneixement baix (dues respostes correctes o menys), el 63,2%, mentre que entre les qui tenen estudis superiors aquest percentatge baixa al 19,2% (grau universitari) i el 14,9% (postgrau, màster i doctorat). De la mateixa manera, si ens fixem en els qui tenen un coneixement «alt» (sis respostes correctes o més), el percentatge puja des del 4,9% dels qui tenen estudis primaris o menys fins al 36,9% dels qui tenen estudis de tercer cicle (postgrau, màster o doctorat).

GRÀFIC 4.4. Variable de síntesi sobre el coneixement de la diversitat religiosa segons el nivell d'estudis. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

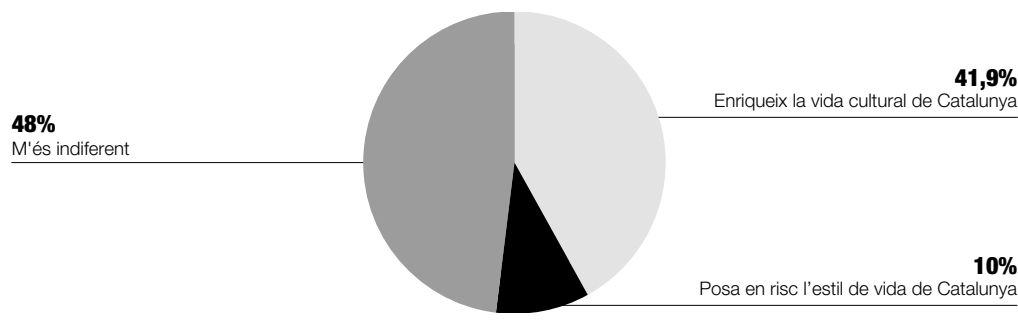


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

4.2. Respecte i acceptació de la diversitat

Més enllà del grau de coneixement sobre la diversitat religiosa, les dades del BR23 permeten indagar també en els nivells de respecte i acceptació de la diversitat religiosa, el que històricament s'ha anomenat «tolerància religiosa», lligats a la llibertat de culte i la separació entre Església i Estat, un dels pilars de les democràcies liberals. Podem analitzar l'acceptació del pluralisme religiós en les preguntes de l'enquesta sobre l'acceptació més alta o més baixa de la presència (i visibilitat) de confessions religioses diferents de la històricament hegemònica, així com a la possibilitat que puguin expressar-se (és a dir, practicar). Globalment, la societat catalana declara que accepta la pluralitat religiosa, si bé aquesta acceptació s'expressa més aviat en termes d'«indiferència» (DELGADO, 1999) (gràfic 4.5). En aquest sentit, el 48% dels catalans i catalanes responen «m'és indiferent» a la frase «la presència de creients de confessions diferents de la catòlica...». En canvi, un 41,9% afirmen que aquesta presència «enriqueix la vida cultural de Catalunya». Aquestes dues afirmacions sumen, doncs, més del 80% de respostes, la qual cosa dibuixa, a escala general, una societat que no rebutjaria d'entrada la diversitat. Tot i això, una desena part de la població (el 10%) expressa que aquesta presència «posa en risc l'estil de vida de Catalunya».

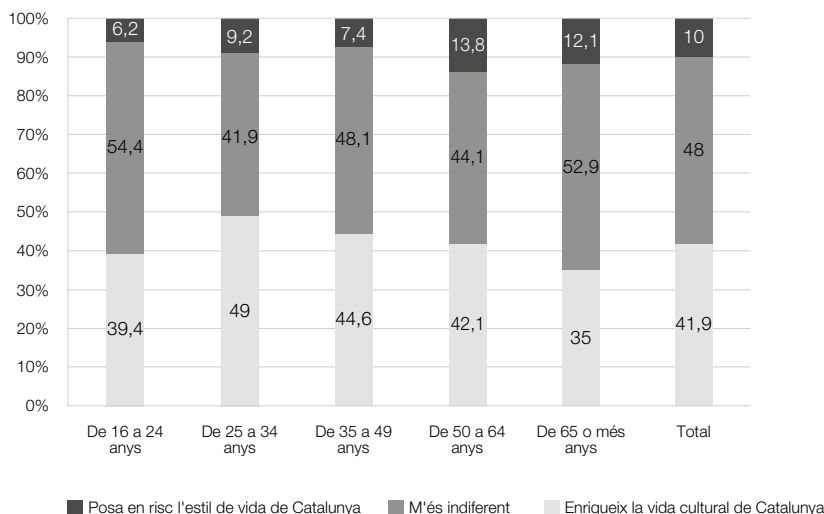
GRÀFIC 4.5. Disposició envers la diversitat religiosa. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Si analitzem aquestes dades generals sobre la percepció de la diversitat religiosa per franges d'edat (gràfic 4.6), podem observar que els grups més joves es caracteritzen per tenir nivells d'acceptació de la diversitat similars a la mitjana, tot i que amb algunes particularitats que convé destacar. En aquest sentit, les persones d'entre 25 i 34 anys són les qui mostren, des del punt de vista declaratiu, una acceptació més clara: el 49% afirmen que el pluralisme religiós «enriqueix la vida cultural de Catalunya», i és el grup amb el percentatge més elevat en aquesta opció, per sobre de la resta de franges i, especialment, dels més grans de 65 anys (entre els quals només el 35% s'identifiquen amb aquesta frase). En canvi, entre les persones d'entre 16 i 24 anys, la tolerància «activa» envers la diversitat se situa lleugerament per sota de la mitjana, i només un 39,4% perceben el pluralisme religiós com un enriquiment cultural de la societat. Ara bé, a diferència de les franges d'edat més grans, aquest percentatge per sota de la mitjana no es tradueix en un «rebuig» més gran a la diversitat a través de la identificació amb la frase que pressuposa que la presència d'altres confessions «posa en risc l'estil de vida de Catalunya». Al contrari, els més joves són el grup amb el percentatge més baix en aquesta opció: només el 6,2% s'hi identifiquen (gairebé la meitat dels més grans de 65 anys, el 12,1%, o de les persones d'entre 50 i 64 anys, el 13,8%). En canvi, constitueixen la franja amb el percentatge més elevat de persones «indiferents», el 54,4%. Aquestes dades reforcen, pel que sembla, les hipòtesis que hem apuntat més amunt entorn de la indiferència de les persones més joves cap a la religió. És difícil determinar, però, si aquesta indiferència declarada és consubstancial a la secularització o reflecteix, en canvi, una dificultat per posicionar-se en aquestes qüestions. En tot cas, és en la franja més jove on «l'acceptació des de la indiferència» pren més rellevància i on, significativament, el rebuig explícit al pluralisme religiós és més baix.

GRÀFIC 4.6. Disposició envers la diversitat religiosa segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

El respecte envers la diversitat religiosa no es resumeix únicament en l'afirmació declarativa general, sinó que també es pot mesurar mitjançant altres preguntes. En concret, el nivell de respecte a la diversitat es pot observar a través de les qüestions sobre l'acceptació o no de centres de culte «a prop de casa». A escala global, la majoria de la societat afirma que acceptaria la presència pròxima de centres de culte de totes les confessions sobre les quals es pregunta. En aquest sentit, més del 70% dels enquestats afirmen que no els molestaria «gens» tenir a prop centres protestants, dels Testimonis de Jehovà, ortodoxos, budistes o jueus. Lleugerament per sota es troba l'islam, per al qual el percentatge dels qui afirmen que no els molestaria «gens» tenir un centre de culte a prop de casa baixa fins al 67,2%. L'islam també és la religió que suscita un rebuig explícit més elevat, atès que a la mateixa pregunta responen que els molestaria «molt» l'11% i «bastant» el 9%, percentatges que doblen el nivell de rebuig cap a les altres confessions diferents de la catòlica. Aquestes dades deixen entreveure que la «minoria intolerant» (el 10% que expressava que la diversitat religiosa posa en risc l'estil de vida de Catalunya) es concreta, especialment, en un rebuig cap a l'islam.

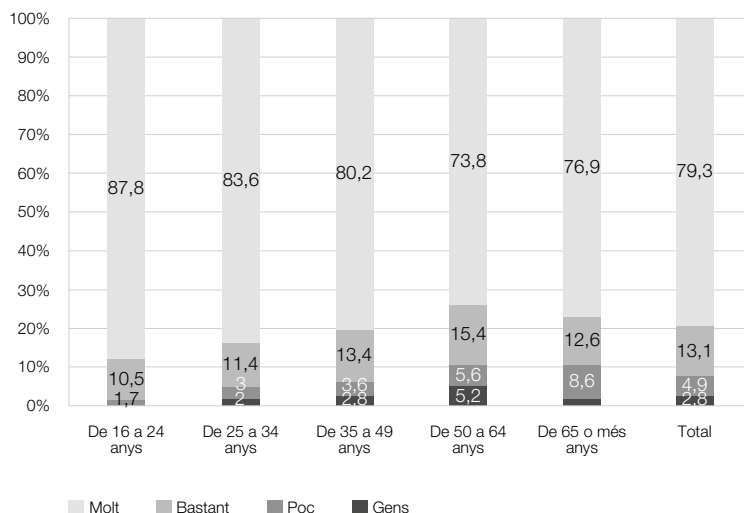
Aquest rebuig cap a l'islam no pot deslligar-se del que s'ha evocat abans sobre el nivell de coneixement d'aquesta religió, però tampoc de l'efecte de diferents dinàmiques històriques, socials i polítiques. Diversos autors han assenyalat, així, la relació complexa entre els països occidentals i l'anomenat «món musulmà» (GÖLE, 2013). En aquesta interacció, Catalunya i Espanya presenten algunes particularitats, ja que l'alteritat musulmana té unes profundes arrels històriques en episodis com ara la reconquesta, els conflictes pro-

pis del veïnatge i el llegat colonial al nord d'Àfrica. A això cal afegir-hi la dinàmica contemporània de les relacions internacionals i la puixança de l'islam polític en alguns països. Tot aquest rerefons és sovint utilitzat en la construcció d'una islamofòbia ideològica (CHEDDADI, 2024), projectada per moviments polítics d'extrema dreta que han experimentat, en els darrers anys, èxits electorals importants. A Catalunya, una de les expressions més clares d'aquesta islamofòbia ha estat, precisament, el rebuig a l'obertura de centres de culte. L'antropòleg Jordi Moreras (2009) va documentar la successió de conflictes entorn de l'obertura de mesquites en diversos municipis catalans durant la primera dècada del segle XXI. El també antropòleg Martin Lundsteen (2017) va analitzar un dels conflictes més mediatitzats en aquell moment, ocorregut a Premià de Mar l'any 2002, i el sociòleg Avi Astor (2016) va mostrar la complexitat de les protestes contra les mesquites en diferents localitats de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Els resultats d'aquestes preguntes concretes sobre l'acceptació de centres de culte reprodueixen les variacions en funció de l'edat que observem en l'acceptació declarativa general. Si bé aquestes diferències no són gaire significatives, sí que mostren una tendència que dibuixa més acceptació de la diversitat entre la població més jove. Això es veu més clarament si ho analitzem amb la variable de síntesi¹³ sobre el respecte a la diversitat, construïda a partir de totes les respostes sobre el nivell d'acceptació de la proximitat de centres de culte. Al gràfic 4.7 es pot observar que la franja de 16 a 24 anys és la que presenta un percentatge més elevat de persones «molt» respectuoses (un 87,8%) i el percentatge més reduït (pràcticament inexistent) de persones «poc» (1,7%) o «gens» respectuoses (0%). El grup de 25 a 34 anys presenta uns percentatges similars. A la inversa, els més grans de 65 anys són el grup amb més efectius «poc» respectuosos (el 8,6%), mentre que els de la franja de 50 a 64 anys són els que inclouen més individus «gens» respectuosos (el 5,2%). Més que un efecte de l'edat (que implicaria assumir que la gent es torna menys tolerant a mesura que es fa gran), ens trobem, segurament, davant un efecte generacional. Efectivament, les generacions més joves (les nascudes a partir dels anys 1990 i 2000, respectivament) han crescut i s'han socialitzat en una societat més diversa, i són així mateix les cohorts amb una pluralitat interna més gran. Aquestes dades redibuixen «l'acceptació des de la indiferència» que hem apuntat en paràgrafs anteriors a partir de les dades sobre l'acceptació declarativa general, i en reafirmen la concreció en una absència de rebuig declarat cap a l'existència de centres de culte de les diferents confessions.

13 Aquesta variable sintetitza les respostes a la pregunta "En quina mesura el molesta o el molestaria tenir a prop de casa seva un centre de culte...": Catòlic, Protestant/evangèlic, Islàmic, Testimoni Cristià de Jehovà, Budista, Cristià Ortodox i Jueu. Hem donat aquesta puntuació la resposta sobre cada confessió: (molesta) molt, 1; bastant, 2; poc, 3; gens, 4. La variable de síntesi fa la mitjana de les 7 puntuacions i agrupa les respostes així: (no accepta) gens (mitjana d'1); (accepta) poc (major que 1 i igual o menor que 2); bastant (major que 2 i igual o menor que 3); i molt (major que 3).

GRÀFIC 4.7. Variable de síntesi sobre l'acceptació de centres de culte segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Les generacions més joves són també les que tenen un nivell educatiu més elevat, ja que han tingut més oportunitats per accedir a estudis secundaris i superiors. En aquest sentit, cal assenyalar que el nivell d'estudis també sembla que influeix en el grau de respecte envers la diversitat religiosa, tot i que les diferències no són gaire significatives. Les persones amb un nivell d'estudis universitaris de tercer grau (màster o doctorat) són les qui es mostren més respectuoses, ja que només un 1,7% són «gens» respectuoses, i un 1,7%, «poc». Aquests percentatges són lleugerament superiors en els grups amb estudis primaris o menys (el 2,8% i el 8,5%) i els qui només tenen estudis secundaris obligatoris (el 3,3% i el 5,4%). L'efecte relatiu del nivell d'estudis sobre el respecte a la diversitat pot explicar-se per factors que ja s'han apuntat més amunt, com el generacional i el fet substancial d'una socialització en un context de més diversitat. D'altra banda, les persones amb nivells d'estudis més elevats també poden ser més conscients del que es considera socialment acceptable i políticament correcte, cosa que pot comportar un efecte declaratiu a les enquestes en forma d'una expressió de respecte més o menys activa.

De manera poc sorprenent, la identificació amb una creença religiosa en particular està correlacionada amb l'acceptació dels centres de culte d'aquesta mateixa creença. Així, per exemple, a cap musulmà no li molesta «molt», «bastant» o «poc» tenir un oratori islàmic a prop de casa. Les dades del BR23 suggereixen, a més, que la proximitat física a un centre de culte d'una confessió determinada afavoreix l'acceptació declarativa d'aquest centre. És a dir, entre les persones que afirmen que tenen un oratori islàmic a prop de casa el nivell d'acceptació cap a aquests centres és més alt que entre els qui no hi viuen

a prop. En aquest sentit, entre les persones que viuen a prop d'un oratori islàmic, només els molesta «molt» a un 6,4%, mentre que entre els qui no hi viuen a prop els molesta «molt» a un 13,2%. De la mateixa manera, entre els primers, no els molesta «gens» a un 76,4%, mentre que, en els segons, aquest percentatge baixa fins a un 63,3%. D'una manera menys acusada, aquestes diferències es reproduïxen en l'acceptació dels centres de culte d'altres confessions. Aquest fet pot estar imbuït per diversos factors. En primer lloc, suggereix que la proximitat i la coexistència real amb la pluralitat religiosa n'afavoreix l'acceptació, en un moviment similar al que podria deduir-se del posicionament de les generacions més joves que s'han socialitzat en un context de més diversitat. En segon lloc, aquestes dades podrien ser també el resultat d'un efecte de distribució espacial de la diversitat, de la qual cosa podria deduir-se, per exemple, que els oratoris islàmics se situen en barris que tenen un percentatge significatiu de musulmans.

4.3. Discriminacions

La manca de respecte i acceptació a la diversitat està relacionada amb la discriminació, la qual ha estat definida per part d'algunes institucions internacionals i nacionals com el fet que determinats individus es vegin exclosos de l'accés a determinats serveis o espais públics per motius lligats al seu origen o condició.¹⁴ De la mateixa manera, aquesta conceptualització de la discriminació també ha inclòs les agressions (físiques i verbals) que poden patir les persones, atès que s'entén que tenen un efecte limitador en l'exercici dels drets i en l'accés a uns espais determinats. En aquest sentit, cal distingir també l'origen de la discriminació, ja que pot ser responsabilitat d'una institució o administració pública (una legislació discriminatòria cap a algun grup, una normativa concreta, la pràctica dels agents públics, etc.) o provenir d'individus concrets (que poden gaudir de més o menys legitimitat social).¹⁵ Tant els tractats internacionals com les legislacions estatals i nacionals especifiquen la identitat religiosa com un motiu possible de discriminació. A més, en els darrers anys, ha crescut l'interès per fer seguiment d'aquest tipus de discriminacions, arran segurament de l'augment de la pluralitat religiosa en les societats europees i occidentals. Així, tant les Nacions Unides¹⁶ com les institucions europees¹⁷ han reconegut formes específiques de discriminació lligades a la identitat i a la pràctica religiosa, com l'antisemitisme i la islamofòbia.¹⁸

14 La Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació, aprovada pel Parlament de Catalunya, recull tot un seguit de causes que poden derivar en situacions de discriminació, mencionant explícitament al preàmbul «la religió, les conviccions o la ideologia» de les persones. Així mateix, el preàmbul de la Llei també menciona les disposicions adoptades en l'àmbit europeu en aquesta matèria.

15 La Llei 19/2020 distingeix diferents tipus de discriminació: de segon ordre, directa, indirecta múltiple, per associació, per error i per estigmatització.

16 L'Organització de les Nacions Unides (ONU) compta, per exemple, amb un «relator especial sobre la llibertat de religió o de creences», actiu des del 1986 (tot i que amb un nom diferent): <https://www.ohchr.org/es/special-procedures/sr-religion-or-belief>.

17 La Carta europea de drets fonamentals estableix, a l'article 10, «la llibertat de pensament, de consciència i de religió».

18 La Llei 19/2020 menciona explícitament, tant en el preàmbul com en la definició de l'objecte de la norma, diferents formes de discriminació per raó de les conviccions religioses de les persones: la islamofòbia, la cristianofòbia i la judeofòbia.

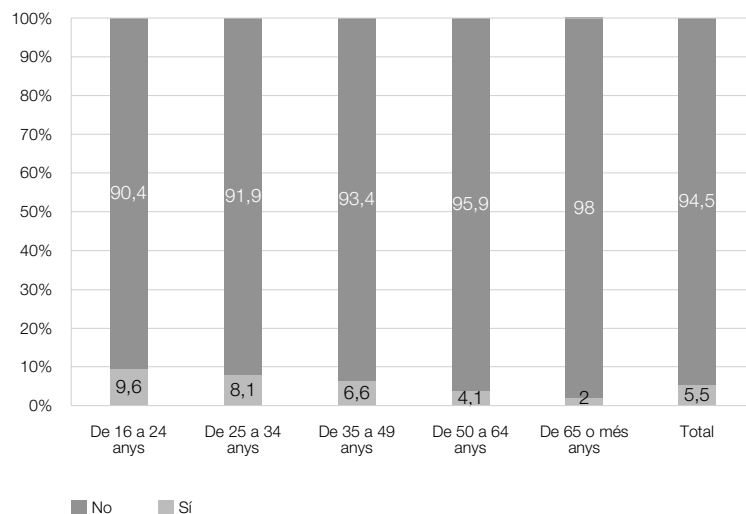
Com qualsevol altra forma de discriminació, la que es produeix per motius religiosos és difícil de mesurar (GALONNIER, 2019). Sovint, les discriminacions s'inscriuen en relacions socials desiguals de caràcter estructural. Algunes vegades, les discriminacions exercides per part de l'Administració i dels poders públics queden camuflades en dispositius més amplis, assumits com a legítims per una part de la població. Des del punt de vista individual o microsociològic, les opinions (com les analitzades en els epígrafs anteriors) poden constituir una forma de discriminació indirecta o per estigmatització, i es diferencien de les agressions directes o del tracte vexatori i humiliant exercit contra persones concretes. Mentre que les primeres només es poden mesurar a partir de les enquestes d'opinió o l'anàlisi de discurs, les segones poden tenir també un registre a partir de la denúncia dels individus afectats davant la policia o altres institucions (com la sindicatura de greuges o els defensors de drets) i entitats socials.¹⁹ L'experiència de les víctimes de discriminació pot recollir-se igualment a través d'enquestes, tal com planteja el *Baròmetre sobre la religiositat*, que inclou una pregunta sobre aquestes vivències.

Concretament, el BR23 pregunta si, amb independència de les seves pràctiques religioses, s'han sentit discriminats al llarg dels últims dos anys per motius religiosos. Si bé la gran majoria d'enquestats (el 94,5%) afirmen que no s'han sentit discriminats per motius religiosos, un grup reduït de persones (el 5,5%) expressen el contrari (gràfic 4.8). Tot i que aquestes discriminacions afecten una relativa minoria, l'entrecreuament amb altres variables dibuixa una vivència de la discriminació socialment situada i que no afecta per igual tots els grups socials.

L'edat sembla que està fortament correlacionada amb l'experiència de discriminacions per motius religiosos. Així, mentre que el 9,6% dels individus joves d'entre 16 i 24 anys afirmen que n'han patit, aquest percentatge només és del 2% entre les persones més grans de 65 anys. És més, el percentatge de respostes afirmatives és decreixent amb l'edat: el 8,1% entre els 25 i els 34 anys, el 6,6% entre els 35 i els 49 anys i el 4,1% entre els 50 i els 64 anys. Les dades mostren, doncs, que els i les joves són, clarament, les persones més exposades a patir algun tipus de discriminació per motius religiosos. Aquest fet no pot dissociar-se de la pluralitat més gran de les cohorts més joves, ja que són aquestes les qui presenten amb una proporció més gran de persones que s'identifiquen amb altres confessions, especialment l'islam i les esglésies evangèliques. A aquesta evidència caldria afegir, a més, la hipòtesi d'una consciència més elevada de l'experiència de la discriminació per part dels i les joves, vinculada a una socialització en la pluralitat, però, també, a l'emergència de moviments socials i polítics que han situat aquestes qüestions a l'agenda pública.

19 Per exemple, els informes anuals elaborats per l'associació SOS Racisme, que inclouen una anàlisi dels casos recollits per la mateixa entitat.

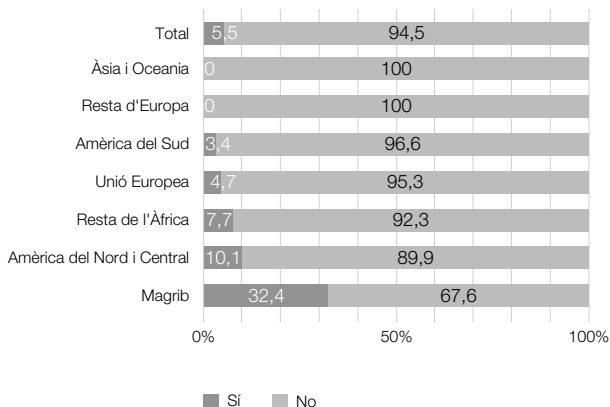
GRÀFIC 4.8. «S'ha sentit discriminat al llarg dels últims dos anys per motius religiosos?», segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Al costat de l'edat, l'origen constitueix, pel que sembla, una altra variable enormement correlacionada amb el fet d'haver patit o no alguna discriminació per motius religiosos. Prenent com a referència el lloc de naixement de les mateixes persones enquestades, les nascudes fora d'Espanya afirmen més que han patit alguna discriminació per aquesta raó que les nascudes a Catalunya i en altres comunitats autònomes de l'Estat. Concretament, el 9,4% dels individus nascuts en altres països afirmen que han patit alguna discriminació, xifra que se situa clarament per sobre de la mitjana (5,5%), mentre que entre els nascuts a Catalunya i en altres comunitats autònomes el percentatge se situa per sota (el 4,8% i el 3,3%, respectivament). Si desgranem el lloc de naixement per àrees geogràfiques o continents (gràfic 4.9), podem observar que els percentatges més elevats de persones que afirmen que han patit alguna discriminació per motius religiosos se situen entre els nascuts en països del Magrib, ja que el 32,4% de les persones provinents d'aquesta regió afirmen que han patit alguna discriminació. Aquesta xifra no només contrasta amb la mitjana, sinó que també és més elevada que en tots els altres grups d'origen. El segon percentatge més elevat és el de les persones nascudes a Amèrica del Nord i Central, però en aquest cas haver patit alguna discriminació per motius religiosos afecta el 10,1% d'elles.

GRÀFIC 4.9. «S'ha sentit discriminat al llarg dels últims dos anys per motius religiosos?», segons l'àrea d'origen. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

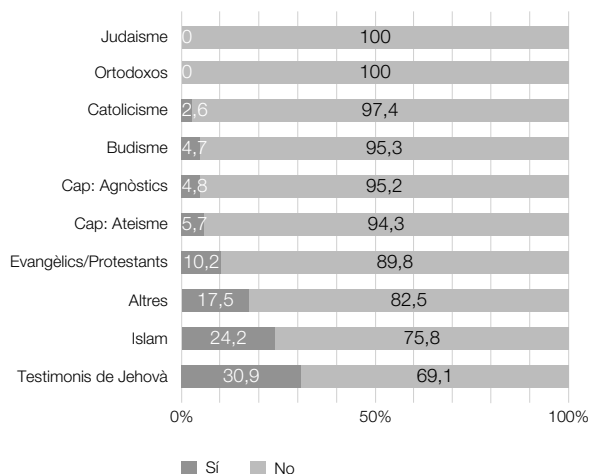


Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Més enllà de l'origen de les mateixes persones enquestades, les dades també mostren que l'origen dels progenitors també sembla que està correlacionat amb el fet d'haver patit o no alguna discriminació per motius religiosos. Concretament, entre les persones que declaren que tots dos progenitors han nascut fora, el 20,8% afirmen que han patit alguna discriminació lligada a la religió (percentatge que, fins i tot, és superior al dels nascuts fora).

Així mateix, el conjunt d'aquestes dades sembla coherent amb el paper d'una altra variable clau: la identitat religiosa declarada. En aquest sentit, si ens fixem en la religió de les persones enquestades (gràfic 4.10), podem observar que el 24,2% de les persones musulmanes afirmen que han patit alguna discriminació lligada a la seva religió, mentre que, en el cas dels Testimonis de Jehovà, aquesta xifra se situa en el 30,9% i, entre els cristians protestants i evangèlics, en el 10,2%. Si mirem les dades segons la religió dels progenitors, veiem que el 23,6% de les persones que afirmen que els seus progenitors són musulmans han patit alguna discriminació per motius religiosos. Aquest percentatge és, novament, força més elevat que la mitjana per al conjunt de la població (5,5%), però, també, de la resta de confessions. Les persones enquestades amb progenitors que són Testimonis de Jehovà i cristians protestants i evangèlics constitueixen els altres grups amb percentatges relativament elevats (el 16,8% i el 8,8%, respectivament).

GRÀFIC 4.10. «S'ha sentit discriminat al llarg dels últims dos anys per motius religiosos?», segons quina és la seva religió. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Aquestes dades no es poden deslligar d'altres elements exposats en aquest mateix capítol i, especialment, de la percepció de la diversitat religiosa i, en particular, de l'islam. Així, el fet que una part (minoritària, però significativa) de la societat consideri que la diversitat religiosa «posa en risc l'estil de vida de Catalunya» o que li «molestaria molt o bastant» tenir un centre de culte islàmic a prop de casa, té una translació en les vivències i les experiències de les persones musulmanes i, en grau més baix, d'altres minories religioses.

Si bé aquest capítol mostra que els i les joves catalans han crescut en un entorn amb més pluralitat religiosa, així com una disposició envers aquesta pluralitat que es pot qualificar en termes d'obertura i acceptació, també constitueixen el grup d'edat que més afirma que ha patit discriminacions per motius religiosos. Tal com hem avançat, aquestes dades són indissociables de les transformacions sociodemogràfiques de la població i, especialment, de la pluralització religiosa patent entre els i les joves. Precisament, al capítol següent analitzem les implicacions generacionals d'aquestes transformacions.

5. LA RELIGIÓ A TRAVÉS DE LES GENERACIONS

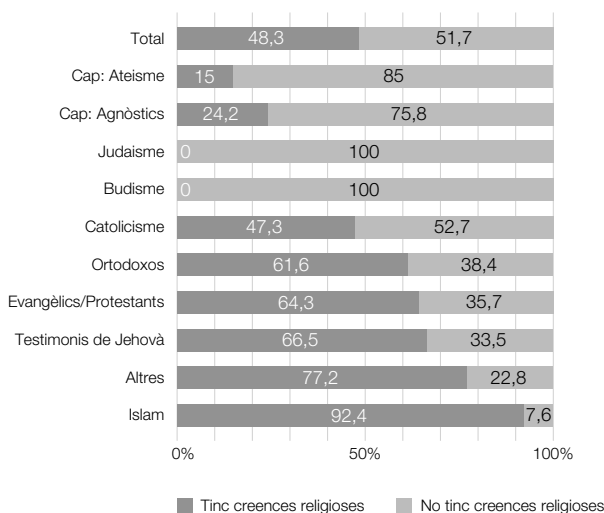
La religiositat constitueix un element important de la vida de les persones creients, i encara més en la dels individus practicants. De la mateixa manera, la no religiositat estructura també les vivències de les persones atees o agnòstiques. La religiositat (o la seva absència) esdevé una variable que influeix en aspectes com la transmissió familiar i les relacions socials i sentimentals que estableixen els individus, o s'hi veu influenciada. A la vegada, la forma i la intensitat d'aquesta transmissió és clau per entendre la secularització, atès que, tal com hem apuntat prèviament, el fenomen de la secularització presenta un fort component generacional. En aquest sentit, aquest capítol aborda la transmissió de la religió i la pràctica entre generacions, avançant així en la comprensió de les dinàmiques que expliquen la progressiva (però complexa) secularització de la societat catalana. La primera secció del capítol presenta una fotografia general de la transmissió de la creença i la pràctica, mentre que la segona aporta una lectura complementària dels fluxos entre generacions i la seva anàlisi a partir de regressions. El tercer apartat ofereix una breu pinzellada sobre els casos de persones converses, aquelles que adopten una confessió diferent de la dels progenitors. Finalment, la quarta secció del capítol aborda el paper de la religió en les relacions dels individus. És important mencionar aquí que aquest capítol no se centra únicament en la població juvenil, ja que l'estudi de la transmissió de la religiositat requereix una mirada àmplia sobre el conjunt de la població. Si la fotografia «fixa» sobre la religiositat dels i les joves l'hem presentat als capítols anteriors, entendre com hem arribat a la configuració actual de les formes de (no) creença i pràctica requereix l'anàlisi generacional que proposem als apartats següents.

5.1. La transmissió

Des de fa temps, els estudis en l'àmbit de les ciències socials s'interessen per la transmissió de la religiositat de les persones. És a dir, per la manera com la religió es transmet de pares i mares a fills i filles, o de generació a generació. Diverses contribucions han assenyalat, així, que la família constitueix un espai privilegiat per a la transmissió de les creences i la pràctica religiosa. Aquest fet no pot deslligar-se del paper central de la família en la socialització primària. En aquest sentit, històricament, s'ha considerat que la família ha fet un paper molt significatiu en la persistència de la religiositat d'una generació a la següent. Amb els processos de secularització que han experimentat les societats europees, l'interès s'ha focalitzat, però, a intentar explicar com aquesta transmissió es modifica o s'interromp.

Les dades del *Baròmetre sobre la religiositat* mostren que la transmissió de les creences religioses difereix en funció de les confessions. El gràfic 5.1 mostra el percentatge de persones que diuen que estan d'acord amb l'afirmació «es considera una persona amb creences religioses» segons la religió que declaren que tenien els seus progenitors quan la persona entrevistada era petita. Dels qui diuen que els seus progenitors tenien la religió catòlica, només el 47,3% «es consideren una persona amb creences religioses», mentre que el 52,7% no s'hi consideren. Això no vol dir necessàriament que els progenitors siguin creients i els fills i filles no, ja que un percentatge també molt alt dels enquestats que diuen que «la seva religió» és la catòlica, el 42,4%, tampoc no es consideren creients i, per tant, entenem, com ja hem comentat, que sovint afirmen que la seva religió és la catòlica a partir d'una identificació biogràfica o cultural genèrica. Les principals minories religioses a Catalunya (el cristianisme protestant/evangèlic i l'islam) presenten, en canvi, una tendència diferent. Tant la correspondència entre identificar-se amb aquestes religions i tenir creences religioses com la taxa de transmissió són més elevades. En el cas dels cristians protestants i evangèlics, el 64,3% de les persones descendents de llars amb aquesta religió diuen que tenen creences religioses, mentre que el 35,7% restant declaren que no. En el cas de les llars musulmanes, la transmissió és encara més elevada: el 92,4% afirmen que tenen creences religioses, i només un 7,6% afirmen que no. Aquestes dades no poden deslligar-se del que hem comentat en capítols anteriors sobre la religiositat en un context migratori. Si bé una part important dels creients protestants i evangèlics i musulmans han nascut a Catalunya, molts són fills i filles de persones amb trajectòries migrants. En aquests casos, la transmissió de la religió podria ser una manera de mantenir un vincle important amb els països d'origen i facilitar, també, l'accés a espais de socialització comunitària com poden ser els centres de culte.

**GRÀFIC 5.1. «Considera que té creences religioses», segons la religió dels progenitors.*
Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge**



* Quan la persona enquestada era petita.

Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Entre els ateu i els agnòstics, el nivell de transmissió de la «no creença» també és força elevat. Entre els qui declaren que provenen de llars agnòstiques, el 75,8% afirmen que no tenen creences religioses. Entre els ateu, el percentatge de reproducció de la no creença és més alt, ja que els qui tenen creences religioses són un 15% i els qui no en tenen puja al 85%. La diferència percentual de 10 punts entre els agnòstics i els ateu pel que fa a la transmissió de la «no creença» pot radicar en la mateixa definició de cadascuna de les categories i, per tant, en la identificació subjectiva dels individus amb aquestes categories. Mentre que l'agnosticisme s'ha definit, generalment, com una certa manca de posicionament respecte a les creences religioses, l'ateisme ha tingut una càrrega més militant, associat amb la negació de l'existència de Déu. En aquest sentit, en el cas de Catalunya i Espanya, la identificació amb l'ateisme, sobretot en la generació dels pares i mares dels i les joves enquestats, es desenvolupa en un context d'hegemonia (social i política) de l'Església catòlica. Així, alguns dels individus que s'identifiquen com a ateu han intentat revertir aquesta situació a través de pràctiques quotidianes o d'altres de caràcter més militant o simbòlic, com l'elecció de centres educatius públics, la no celebració de determinats rituals religiosos i l'apostasia i abandonament actiu de l'Església (MARTÍNEZ-ARIÑO, 2024). Això pot suposar, per tant, una socialització familiar en la «no creença», en la negació de la creença o, fins i tot, en el rebuig actiu de l'Església catòlica. Tot això podria explicar aquesta elevada taxa de transmissió, tenint en compte que, en el context actual, sembla que és més fàcil el trànsit de la creença a la no creença que al contrari.

Tanmateix, com hem apuntat, no és menyspreable el percentatge de persones joves els pares i mares de les quals eren agnòstics o ateus i que, en canvi, diuen que elles sí que tenen creences religioses: el 24,2% dels qui tenien pares i mares agnòstics i el 15% dels qui tenien pares i mares ateus. Tot i que en termes absoluts estem parlant només de 30 enquestats, i per tant no ens permet fer afirmacions sòlides en termes de significació estadística, aquesta dada suggereix que hi podria haver un percentatge significatiu d'individus que tenen creences religioses malgrat ser fills i filles de pares i mares que no tenien cap religió. Això suposaria, novament, una complexificació del paradigma de la secularització. Si la tendència general és que els fills i filles de pares i mares catòlics es desvinculin d'aquesta confessió i que la gran majoria dels fills i filles d'agnòstics i ateus reproduïxin la no creença, una minoria d'individus sembla que adopta un patró diferent: tot i haver estat socialitzats en contextos de no creença, s'identifiquen com a creients. Aquest fenomen, similar al dels processos de conversió d'una confessió a una altra, s'inscriu plenament en la dinàmica de diversificació religiosa que ja hem comentat, però també en un context marcat per l'individualisme i l'aparent «possibilitat d'escollir», característics de l'actual fase de la modernitat.

La transmissió es pot observar també des d'un angle diferent. En comptes de fixar-nos en el percentatge de progenitors de cada religió que transmeten la creença religiosa, podem analitzar la transmissió d'una religió concreta (taula 5.1). Entre les persones amb progenitors catòlics, el 74,1% es declaren també catòlics; entre les persones amb progenitors protestants, el 71% també s'identifiquen amb aquesta confessió, i entre les persones amb progenitors musulmans, el 96,1% també són seguidors de l'islam.

Malgrat aquesta continuïtat, tanmateix, també és important apuntar les discontinuïtats, ja que en alguns casos l'adscripció religiosa dels fills o filles és diferent de la dels progenitors i, per tant, algunes confessions recluten seguidors entre els descendents de creients d'altres confessions i, sobretot, entre persones filles de pares i mares ateus i agnòstics. Són xifres amb pocs casos a la mostra i, per això, comentarem només els que permeten fer inferències amb significació estadística. Si bé entre les persones filles de musulmans n'hi ha molt pocs que no reproduïxin aquesta adscripció (cap es declara agnòstica i només un 2,3% es declaren atees), en el cas dels fills i filles de progenitors catòlics és un de cada cinc: el 9,9% que es declaren agnòstics, i l'11,3%, ateus (un percentatge molt petit, i per això sense significació estadística, es declaren evangèlics/protestants o budistes). Entre els descendents de protestants i evangèlics, els qui no reproduïxen l'adscripció s'apropen al 30% (el 17% es declaren agnòstics; el 7,5%, ateus, i un percentatge molt més petit, catòlics i Testimonis de Jehovà). Els analitzarem amb més deteniment una mica més endavant.

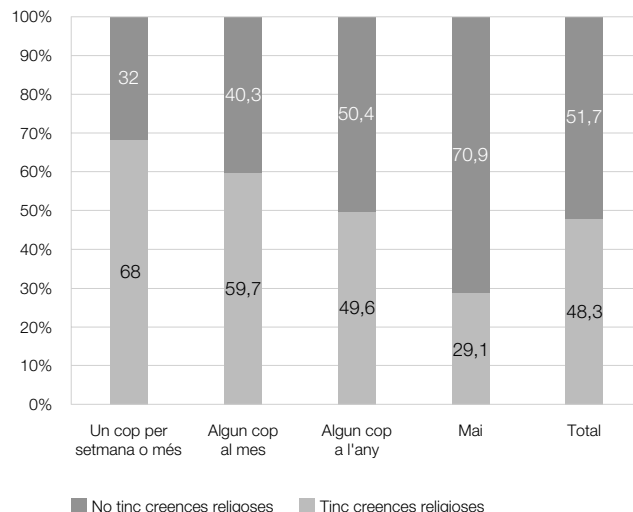
TAULA 5.1. Religió segons la religió dels progenitors. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

Confessió fills	Catolicisme	Evang./ Protest.	Islam	Agnòstic	Ateu	Total
Catolicisme	74,1	3,1	0	12,4	14,1	57,2
Evangèlics/Protestants	1,9	71,0	0,6	0,0	0,5	3,7
Islam	0,2	0,0	96,1	1,9	0	6,9
Testimonis de Jehovà	0,3	1,4	0	0,0	0,9	0,9
Budisme	1,2	0,0	0	0,0	4,3	1,3
Ortodoxos	0,1	0,0	0	0,0	0	1,4
Judaisme	0,2	0,0	0	3,0	0	0,3
Agnòstics	9,9	17,0	0	63,6	15,8	11,8
Ateus	11,3	7,5	2,3	17,2	61,8	14,6
Altres	0,8	0,0	0,9	1,9	2,6	1,9
Total	100	100	100	100	100	100

* Quan la persona enquestada era petita.
 Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

L'anàlisi de la transmissió de la religiositat intergeneracional deixa entreveure, també, que la creença de fills i filles (entre els qui diuen que tenen creences religioses) sembla que està influenciada, d'una manera gens sorprenent, per la pràctica dels progenitors (gràfic 5.2). Així, entre els qui diuen que els seus progenitors tenien una religió, com més pràctica dels progenitors, més probabilitat de creença per part dels fills i filles. Un 68% dels fills i filles de persones que assistien a actes de culte «un cop per setmana o més» es declaren creients, enfront d'un 32% que s'identifiquen com a no creients. De manera significativa, entre els fills i filles de pares i mares amb una religió, però que no assistien «mai» a actes de culte, el percentatge dels qui declaren que tenen creences religioses baixa fins al 29,1%.

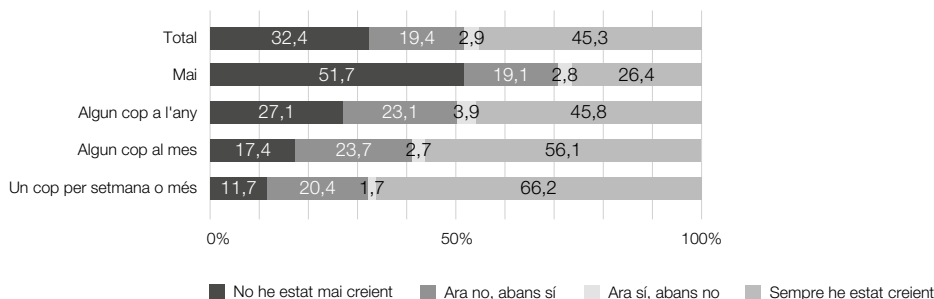
GRÀFIC 5.2. Creença religiosa segons la pràctica religiosa dels progenitors. Població de 16 anys o més que declara que, ells quan eren petits, els seus progenitors tenien alguna religió. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Les altres preguntes del BR23 que indaguen en el nivell i les modalitats de creença dels individus corroboren aquesta influència de la pràctica paterna. Així, al gràfic 5.3 veiem que, entre els fills i filles dels progenitors que practicaven «un cop per setmana o més», el 66,2% afirmen que han estat «sempre creients». Aquest percentatge disminueix progressivament en funció de la pràctica de pares i mares: d'aquest 66,2% es baixa al 56,1% quan els progenitors assistien a actes de culte «algun cop al mes», a un 45,8% quan era «algun cop a l'any» i a un 26,4% quan no hi anaven «mai». Aquesta gradació es reproduïx inversament en l'altre extrem de l'escala: entre els fills i filles dels qui no anaven «mai» a actes de culte, el 51,7% declaren que no han estat «mai» creients i el percentatge disminueix al 27,1% entre els fills i filles dels qui hi anaven «algun cop a l'any», al 17,4% dels qui hi anaven «algun cop al mes» i arriba a l'11,7% entre els descendents dels qui hi anaven «un cop per setmana o més».

GRÀFIC 5.3. Evolució de la creença religiosa segons la pràctica religiosa dels progenitors. Població de 16 anys o més que declara que, quan ells eren petits, els seus progenitors tenien alguna religió. Catalunya, 2023. Percentatge



Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

En les modalitats de creients que al capítol 3 hem anomenat «sòlids», «intermitents», «espirituals» i «amb dubtes», aquestes diferències també es reproduïxen (taula 5.2). El 46,9% dels descendents de progenitors que anaven a actes de culte «un cop per setmana o més» actualment entrarien a la categoria que hem anomenat «creients sòlids» (els qui s'identifiquen amb la frase «sé que Déu existeix i no en tinc cap dubte»). En canvi, aquests creients només representen el 29,4% si els progenitors tenien una pràctica mensual, el 24,3% si era algun cop a l'any i el 12% si no hi anaven «mai». És interessant veure que les persones «espirituals» (les qui s'identifiquen amb la frase «no crec en Déu, però sí en un ésser superior») constitueixen el grup més nombrós entre els fills i filles dels qui anaven a actes de culte «algun cop a l'any» (25,9%) i representen percentatges similars entre els fills i filles dels qui no hi anaven «mai» (25,3%) i dels qui hi anaven «algun cop al mes» (20,9%). Aquestes dades s'apropen al 31,6% de descendents de pares i mares agnòstics que afirmen el mateix, que entre els ateu baixa al 15,7%.

TAULA 5.2. Tipus de creença en Déu segons la pràctica religiosa dels progenitors.
Població de 16 anys o més que declara que, quan ells eren petits, els seus progenitors
tenien alguna religió. Catalunya, 2023. Percentatge

Tipus de creença (persona entrevistada)	Pràctica dels progenitors				Total
	Un cop per setmana o més	Algun cop al mes	Algun cop a l'any	Mai	
No crec en Déu	11,9	13,8	15	29,5	21,1
No sé si existeix i no es pot saber	8,6	12,4	11,8	15,6	12,2
No crec en Déu persona, però sí en un ésser superior	14,2	20,9	25,9	25,3	20,3
A vegades crec i a vegades no	6,8	9,4	7,1	8,3	7,2
Tinc dubtes, però sento que crec	11,6	14,1	16	9,2	11
Sé que Déu existeix	46,9	29,4	24,3	12	28,2
Total	100	100	100	100	100

Font: Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

El conjunt d'aquestes dades mostra, doncs, que el grau de pràctica de pares i mares té, com seria esperable, un efecte en el nivell i les modalitats de creença de fills i filles. En aquest sentit, podem plantejar la hipòtesi que, quan eren infants i adolescents, els fills i filles acompanyaven els progenitors als actes de culte i que la religió era, en aquest sentit, més present en els rituals familiars. La transmissió de la religiositat és una qüestió eminentment familiar, però es reforça amb l'assistència als actes de culte o l'educació en centres educatius religiosos. Una assistència més elevada a aquestes activitats representa, així, una exposició més gran als missatges, els discursos i les pràctiques religioses i, per tant, més probabilitat d'incorporar-los en forma de disposicions a l'hora de construir la identificació amb les formes de creença i de no creença.

5.2. Fluxos: manteniment i pèrdua de l'adscripció a una religió i la pràctica

Hem observat fins ara la relació entre la confessió i la pràctica dels progenitors, d'una banda, i la creença, la confessió i la pràctica dels fills i filles, de l'altra, amb la qual cosa hem vist la força més gran o més petita amb la qual es transmet la religiositat. En aquest apartat explorem amb més profunditat aquesta dinàmica a escala generacional, i ho fem a partir d'una variable construïda que combina la confessió i la pràctica dels individus. En aquest sentit, hem distingit les persones que es declaren sense confessió («no tinc cap religió») de les qui afirmen que tenen alguna religió i, entre aquestes últimes, les qui declaren que van com a mínim un cop a l'any a un centre de culte (sense comptar les ocasions relacionades amb cerimònies de tipus social) i les qui no. Així, podem classificar els

individus en tres categories: els qui tenen confessió i practiquen, els qui tenen confessió, però no practiquen, i els qui no tenen confessió.

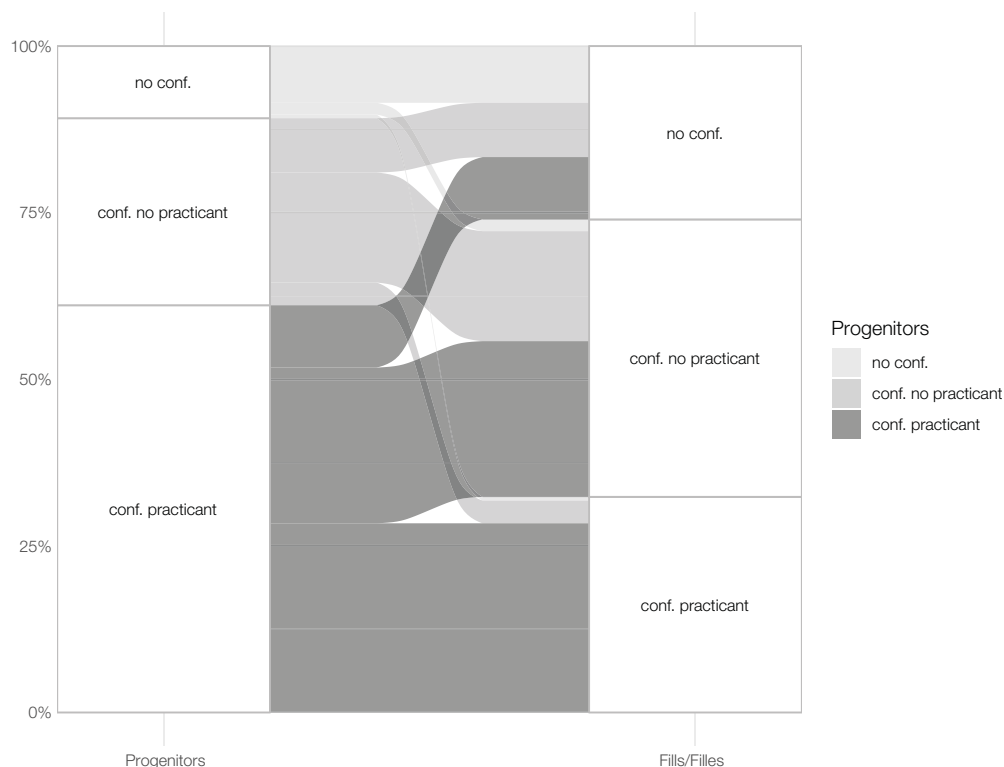
Aquesta triple classificació ens permet observar els fluxos entre les categories d'una generació a l'altra i, per tant, mesurar el grau de reproducció de la creença i la pràctica en un doble vessant. D'una banda, permet analitzar *què* esdevenen els fills i filles de les persones creients practicants i no practicants. De l'altra, deixa veure *d'on* provenen els actuals contingents d'individus no confessionals i de confessionals practicants i no practicants. L'anàlisi d'aquests fluxos confirma una dinàmica de secularització entre generacions. Ara bé, tal com hem avançat anteriorment, la secularització presenta intensitats i formes diferents en funció dels grups d'edat. Així mateix, no totes les confessions religioses es veuen afectades de la mateixa manera per aquesta dinàmica i l'origen constitueix, també, una font de variabilitat en el mateix sentit.

A escala general (gràfic 5.4), el grup de persones que actualment diuen que no tenen religió es nodreix a parts iguals de famílies en què els progenitors tampoc no en tenien (32,7%), eren confessionals no practicants (31,3%) i confessionals practicants (36%). Si mirem aquesta qüestió des d'una altra perspectiva, i com ja hem comentat a l'apartat anterior, podem dir que el 78,6% dels fills i filles de progenitors que no tenien religió reproduïen la no afiliació dels progenitors. Si bé l'absència de confessió predisposa els fills i filles a la no creença, observem que un gruix important de les persones que actualment conformen el contingent d'ateus i agnòstics es nodreixen de fills i filles d'individus creients no practicants i practicants. A l'altre extrem, la gran majoria de les persones creients practicants (87,7%) afirmen que els seus progenitors també ho eren. En canvi, de tots els individus amb pares i mares creients practicants, només el 46,5% reproduïen aquesta forma de religiositat. Novament, si bé la pràctica dels ascendents predisposa a la religiositat dels descendents, més de la meitat de fills i filles de pares i mares practicants abandonen la pràctica dels progenitors i adopten noves formes de creença sense pràctica o, directament, la no creença (gràfic 5.1).

Més enllà d'aquesta fotografia general del conjunt de la població, si desagreguem les dades per grups d'edat per veure el comportament de la joventut, observem algunes particularitats. Entre els i les joves d'entre 16 i 24 anys (gràfic 5.5), els «no confessionals» han passat a nodrir-se molt més (el 57%) de progenitors igualment «no confessionals» i, en menys grau, de progenitors confessionals no practicants (29,4%) i confessionals practicants (13,6%). Entre els i les joves adults de 25 a 34 anys, la composició dels no confessionals, en canvi, s'assembla més a la mitjana general, ja que només el 38% són fills o filles de progenitors no confessionals, mentre que el 29,8% ho són de confessionals no practicants, i el 32,2%, de confessionals practicants. Això ens indica que la no confessionalitat tot just ara està esdevenint una opció consolidada, no només perquè és cada cop més nombrosa, sinó també perquè ja es reproduïx entre generacions. Entre els adults, on veiem un canvi més marcat és entre els individus de més edat, a les franges de 50 a 64 i més grans de 64 anys (el grup d'edat d'entre 35 i 49 anys, en canvi, presenta unes xifres semblants a les del grup de joves adults d'entre 25 i 34 anys). Com es veu a la part del gràfic 5.5 amb els fluxos dels més grans de 64 anys, la major part de persones no confessionals d'aquesta franja d'edat, el 48,9%, provenen de famí-

lies amb progenitors confessionals practicants (semblant al 51,5% de la franja d'entre 50 i 64 anys), mentre que només provenen de progenitors sense religió el 14,9% (que en el cas de la franja d'entre 50 i 64 anys puja lleugerament fins al 21,7%).

GRÀFIC 5.4. Fluxos entre la identificació i la pràctica religiosa dels progenitors i la pròpia. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

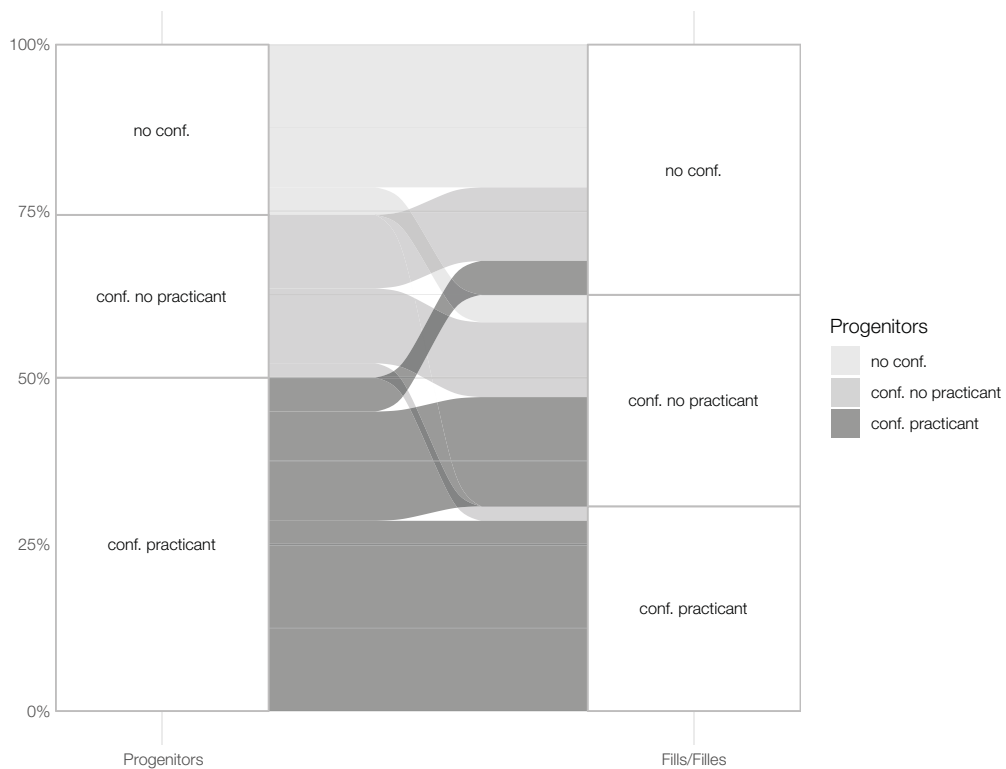


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

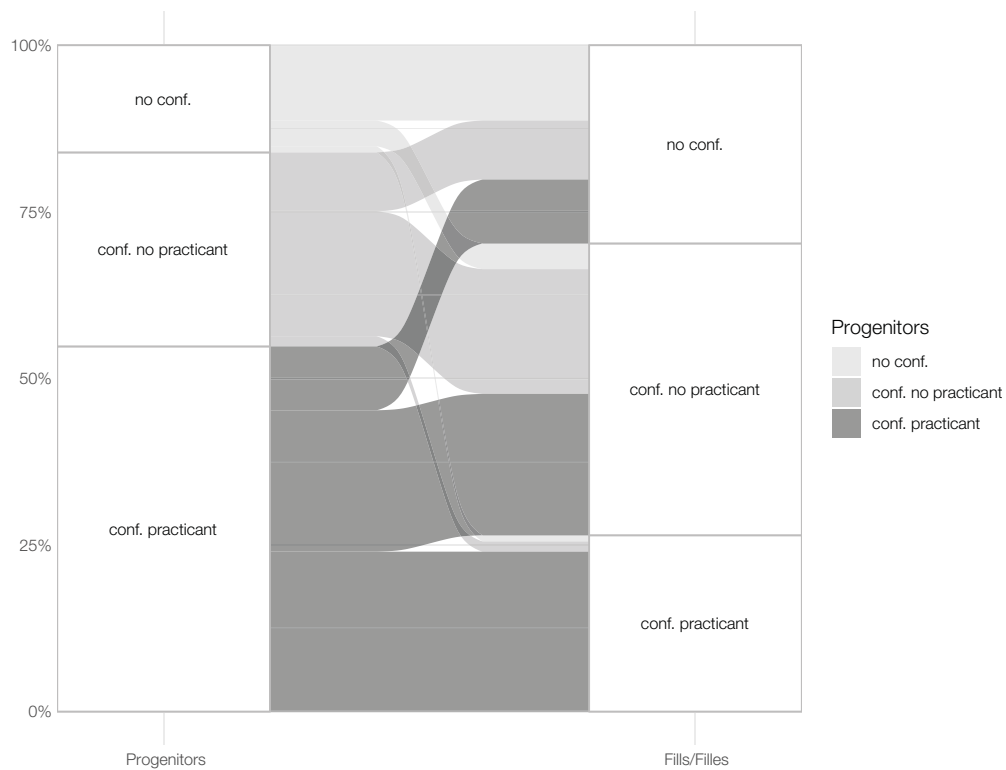
Un altre element lligat als fluxos segons l'edat que val la pena destacar, tot i que amb moltes precaucions perquè parlem de diferències petites i que podrien estar lligades a qüestions de mostratge, és que en la franja dels més joves (de 16 a 24 anys), en relació amb els joves adults (de 25 a 34 anys), augmenta la proporció no només dels qui diuen que no tenen religió, sinó també dels practicants, en detriment de la posició intermèdia dels qui declaren que tenen una religió, però que no practiquen (anar a un centre de culte ni tan sols un cop a l'any), que minva considerablement.

GRÀFIC 5.5. Fluxos entre la identificació i la pràctica religiosa dels progenitors i la pròpia segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

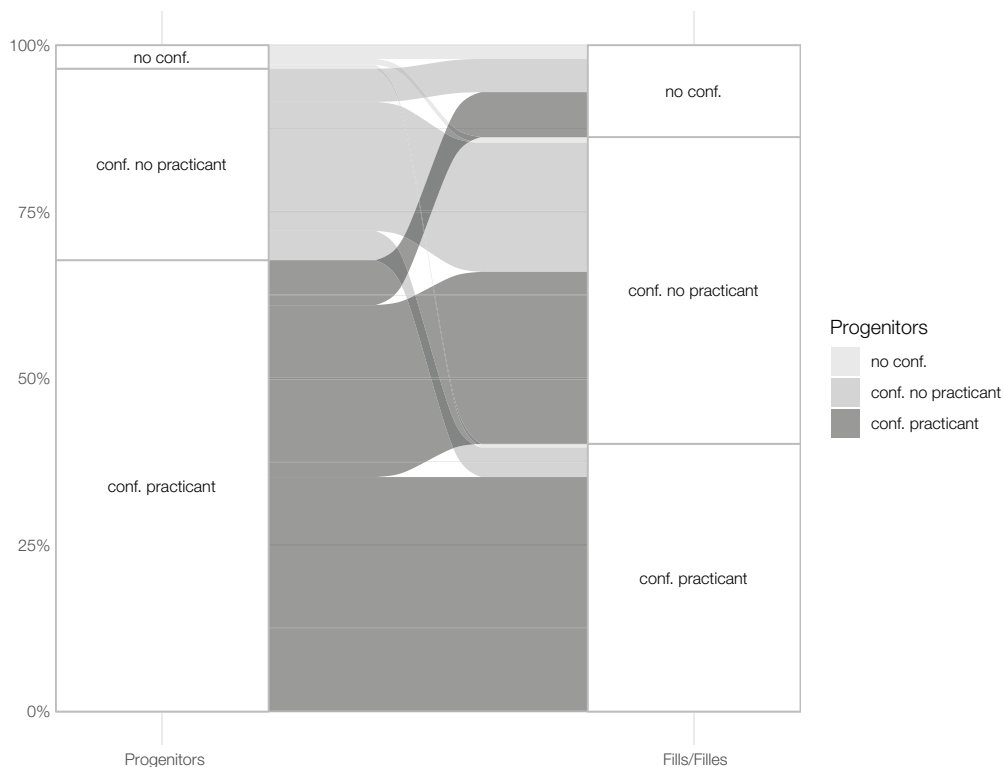
De 16 a 24 anys



De 25 a 34 anys



De 65 anys o més



Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

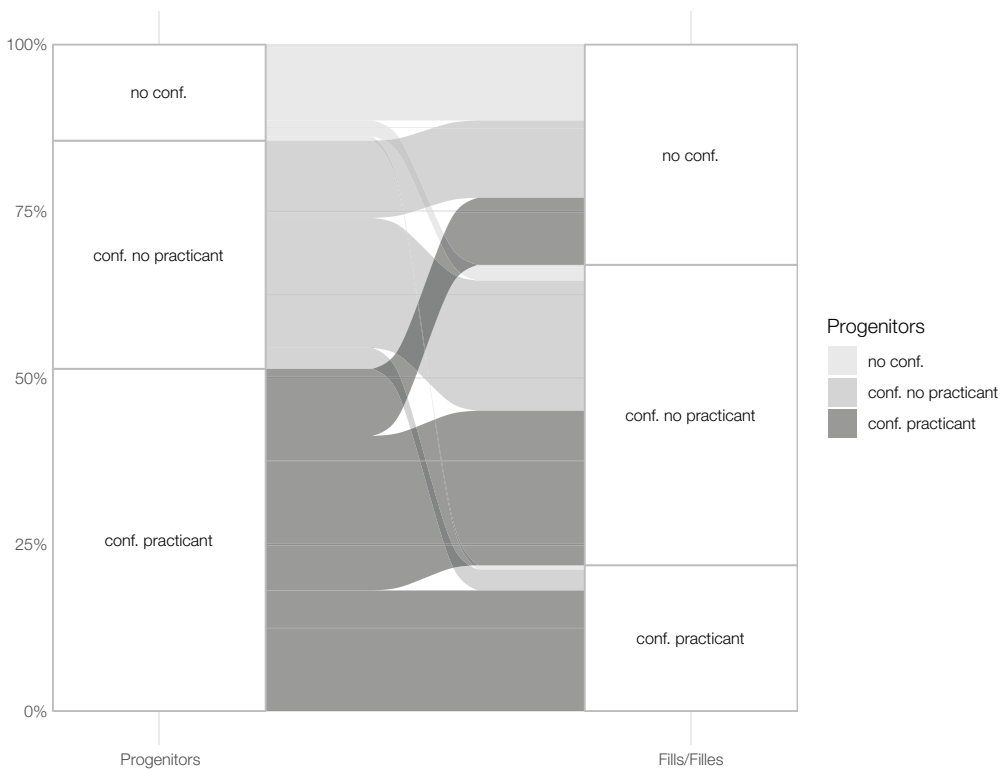
Aquestes dades il·lustren la força d'algunes dinàmiques que ja hem apuntat prèviament. En primer lloc, assenyalen la dimensió generacional del procés de secularització, en el sentit que les generacions més grans tenen una proporció més elevada de progenitors confessionals practicants i no practicants. Són, per tant, els fills i filles d'aquests individus, els qui avui tenen entre 50 i 64 anys i una part important dels més grans de 65 anys, els qui aporten comparativament més efectius al grup no confessional. Entre les generacions més joves, els no confessionals continuen augmentant, però cada cop n'hi ha més que provenen de progenitors no confessionals, ja que els progenitors que s'adscriuen a una religió han disminuït notablement respecte a les generacions precedents. En segon lloc, les dades i els gràfics de fluxos certifiquen la disminució significativa dels grups de persones confessionals practicants i no practicants, que perden pes en cada generació. A la vegada, en les generacions més joves aquesta disminució no es fa de manera ni automàtica ni sobtada, en el sentit que una part significativa (però cada cop més minoritària) dels confessionals practicants transmeten la seva religiositat practicant als seus fills i filles, i una altra part també important transmeten la religiositat, però sense pràctica. Les

xifres en aquest tall sincrònic sembla que apunten al fet que, quan es produeix la secularització, en molts casos es fa de manera gradual. Podríem distingir, així, dues fases o generacions, de la creença amb pràctica a la creença sense pràctica en un primer pas, i de la creença sense pràctica a la no religiositat en un segon pas. També apunten, però, que de vegades es passa directament de la pràctica a la no creença i que el moviment no és irreversible, atès que hi ha fluxos menors però no menyspreables de la no religió en l'adscripció a una religió, i de l'absència de pràctica en la pràctica.

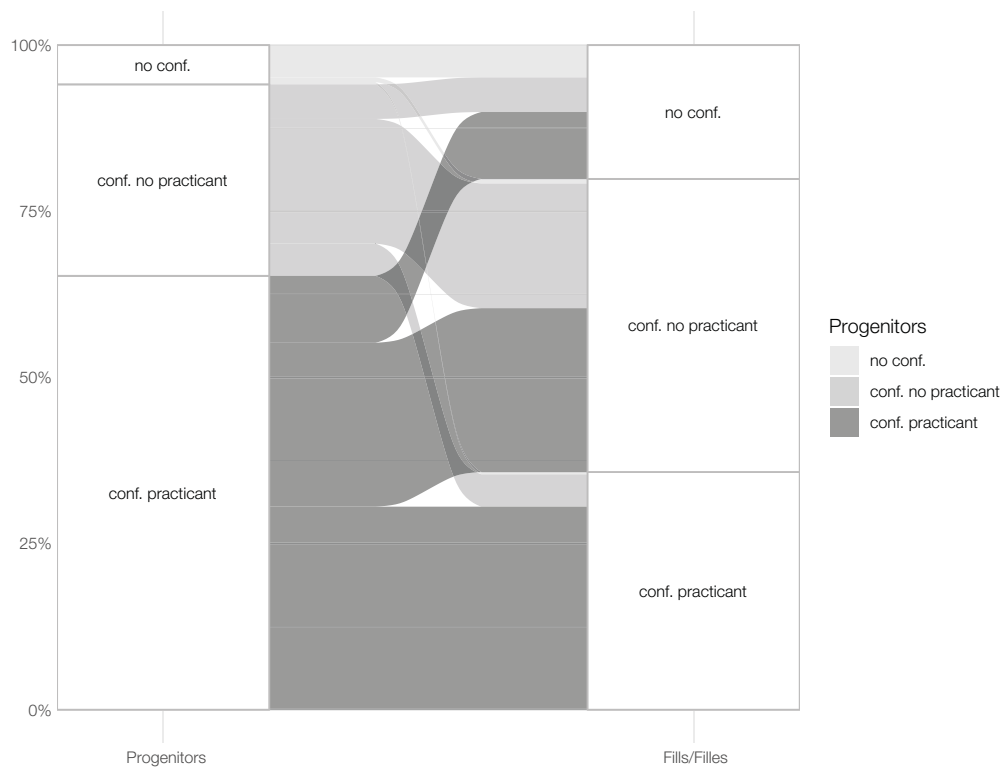
Una capa afegida a la complexitat de la secularització és la que va associada als processos migratoris. Ens hem de preguntar, en aquest sentit i com ja hem apuntat més amunt, si la població nascuda a l'estranger, o descendent de nascuts a l'estranger, mostra dinàmiques diferenciades en relació amb la religiositat i aquesta tendència a la secularització. Al gràfic 5.6 veiem que, efectivament, la força secularitzadora l'observem amb més força entre les persones nascudes a Catalunya, que a més presenten el grup «no confessional» més nombrós. A escala general, aquest grup de no confessionals recluta a parts iguals entre els fills i filles de progenitors no confessionals (34,4%), confessionals no practicants (35,1%) i confessionals practicants (30,5%). Entre els nascuts en altres comunitats autònomes, en canvi, la meitat del contingent dels no confessionals provenen de famílies amb pares i mares confessionals practicants (tot i ser un percentatge petit del conjunt de població de famílies amb progenitors practicants). Quelcom similar pot observar-se entre els nascuts en altres països. Entre aquestes persones, el percentatge de no confessionals és encara més reduït, així com el de confessionals no practicants. Entre els nascuts a l'estranger, la immensa majoria s'adscriuen a alguna religió i més de la meitat són practicants en els termes que hem definit (van a un centre de culte com a mínim un cop a l'any). Tot i això, més de quatre de cada deu fills o filles de persones confessionals practicants abandonen aquesta modalitat de religiositat. La major part ho fan per nodrir les files dels confessionals no practicants, i una minoria, per passar directament a la modalitat no confessional (aquesta minoria de fills o filles de progenitors practicants que passen a la no religió, no obstant això, representen el 55,3% dels qui no s'adscriuen a cap religió, atès que hi ha molt pocs individus amb progenitors no adscrits a una religió).

GRÀFIC 5.6. Fluxos entre la identificació i la pràctica religiosa dels progenitors i la pròpia segons el lloc de naixement. Població de 16 anys o més. Catalunya, 2023. Percentatge

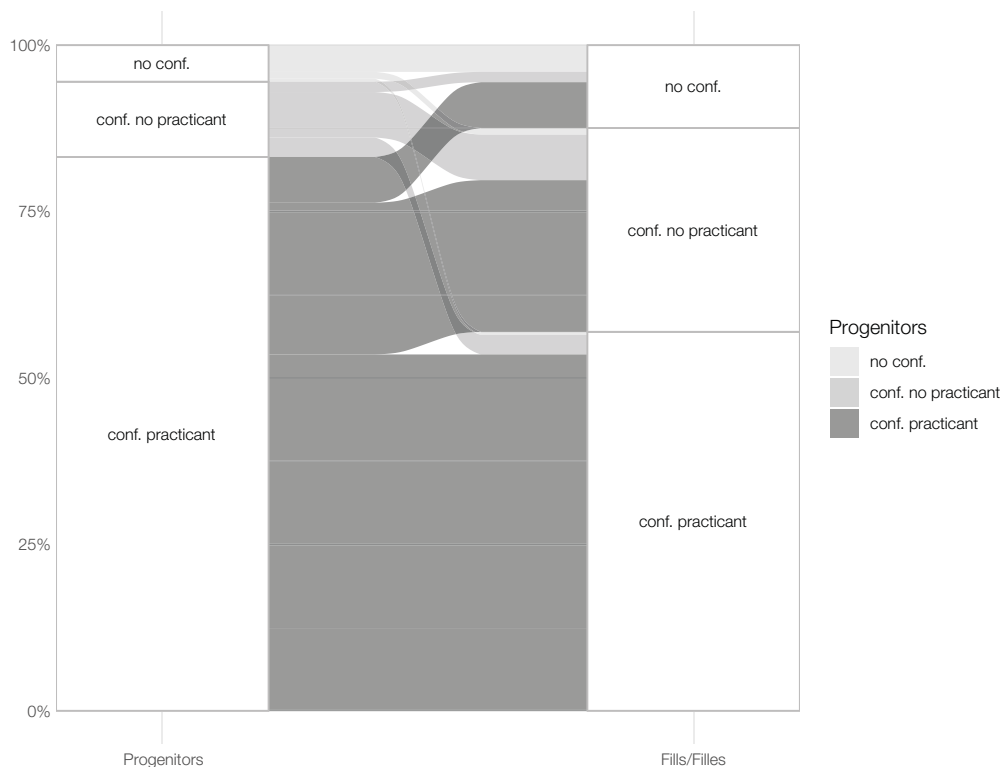
Nascuts a Catalunya



Nascuts a la resta de l'Estat



Nascuts fora d'Espanya



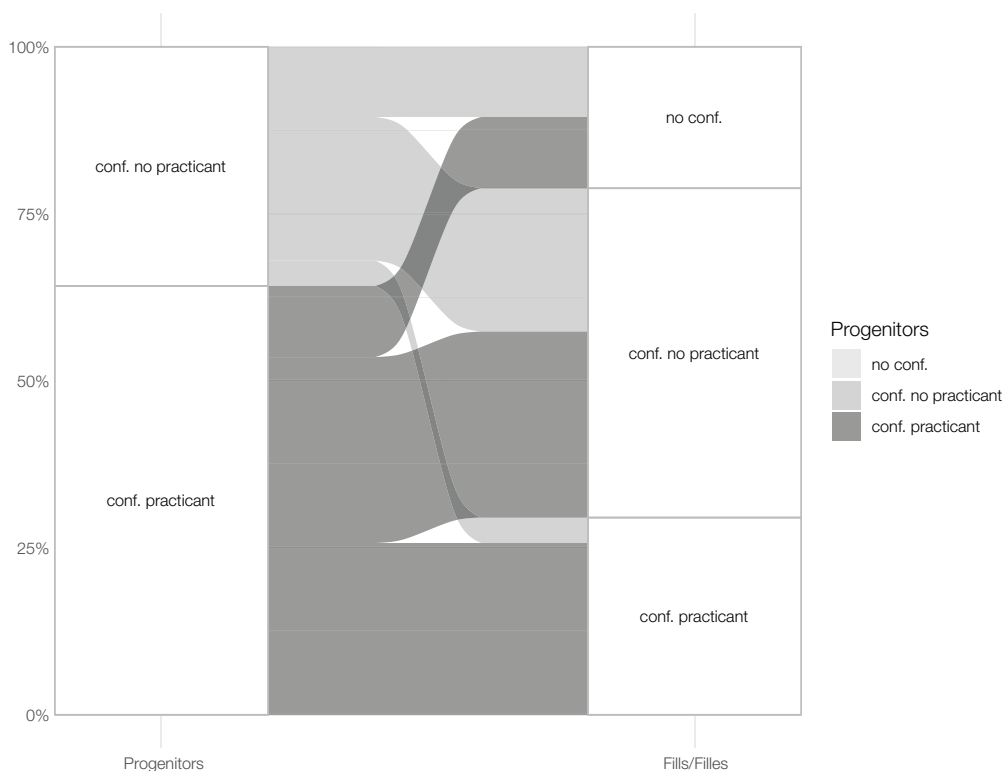
Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

A més d'identificar aquestes diferències segons l'origen geogràfic, també podem afegir encara una altra capa de complexitat analitzant com es produeix la transmissió en les tres principals confessions, la catòlica i les altres dues que, tot i minoritàries, tenen una presència prou gran per fer significatives les dades de l'enquesta: els protestants/evangèlics i els musulmans (gràfic 5.7). En aquests casos, només analitzem la població amb progenitors que s'adscriuen a una religió en concret i deixem fora tant els qui diuen que els seus progenitors no tenien cap religió com els qui s'adscriuen a una confessió diferent de la seva. El gràfic ens mostra que, entre els qui diuen que la seva religió és l'evangèlica/protestant i l'islam, el nivell de pràctica és molt més elevat que entre la població catòlica. Ara bé, també hi ha una part significativa dels fills i filles de protestants i evangèlics practicants que adopten noves formes de creença sense pràctica (22,2%) o que, directament, passen a no adscriure's a cap religió (25% més). Entre les persones musulmanes, en canvi, aquesta dinàmica té una intensitat menor. Els fills i filles d'individus musulmans reproduïxen la religiositat dels progenitors en un percentatge molt elevat. Així, el 83% dels fills i filles de musulmans practicants adopten la mateixa forma de religiositat i pràc-

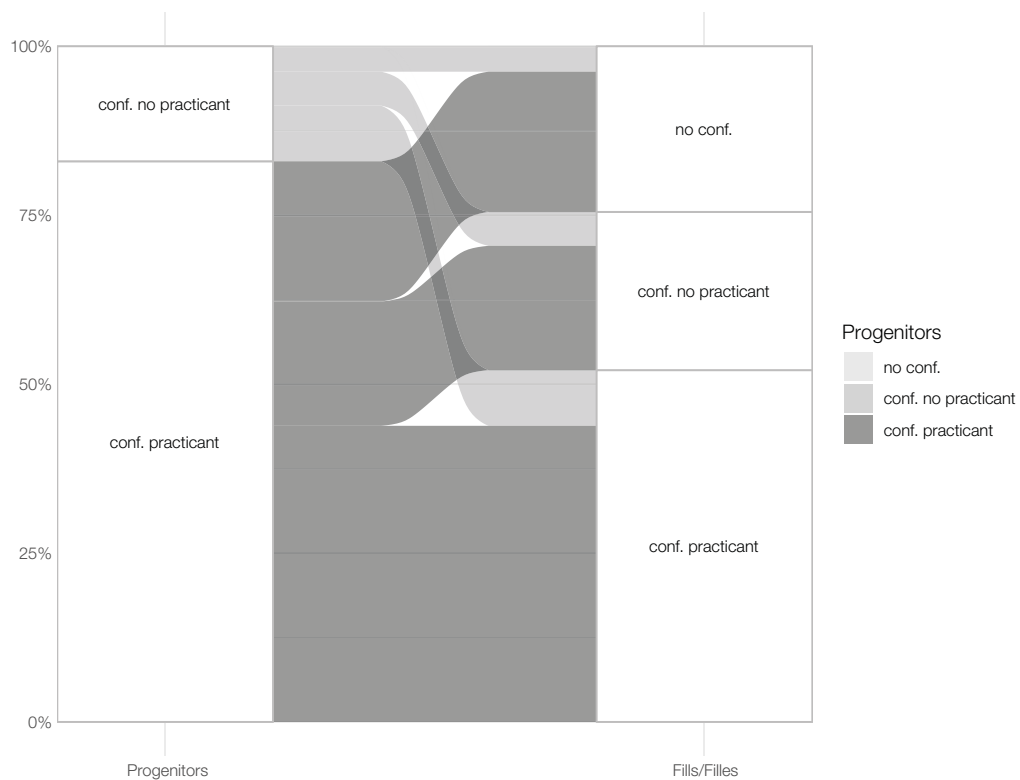
tica, i el 98,9% dels musulmans practicants són fills i filles de progenitors també practicants. Un 15,4% dels descendents de musulmans practicants adopten, però, una forma de creença sense pràctica, xifra que representa el 79,4% del contingent actual d'aquesta modalitat (la resta són fills i filles de persones que ja no eren practicants). Si aquestes dades indiquen un nivell de reproducció de la creença i la pràctica molt elevat (sobretot en comparació de la població general), mostren igualment que cap bloc és monolític. Tot i que és un moviment minoritari des del punt de vista quantitatiu, un contingent considerable dels fills i filles de protestants i evangèlics i de musulmans practicants també adopten altres formes de creença sense assistència a actes de culte i, en alguns casos, nodreixen els rangs de les persones no confessionals.

GRÀFIC 5.7. Fluxos entre la identificació i la pràctica religiosa dels progenitors i la pròpia segons l'adscripció religiosa. Població de 16 anys o més que declara que els seus progenitors eren catòlics, protestants/evangèlics o musulmans. Catalunya, 2023. Percentatge

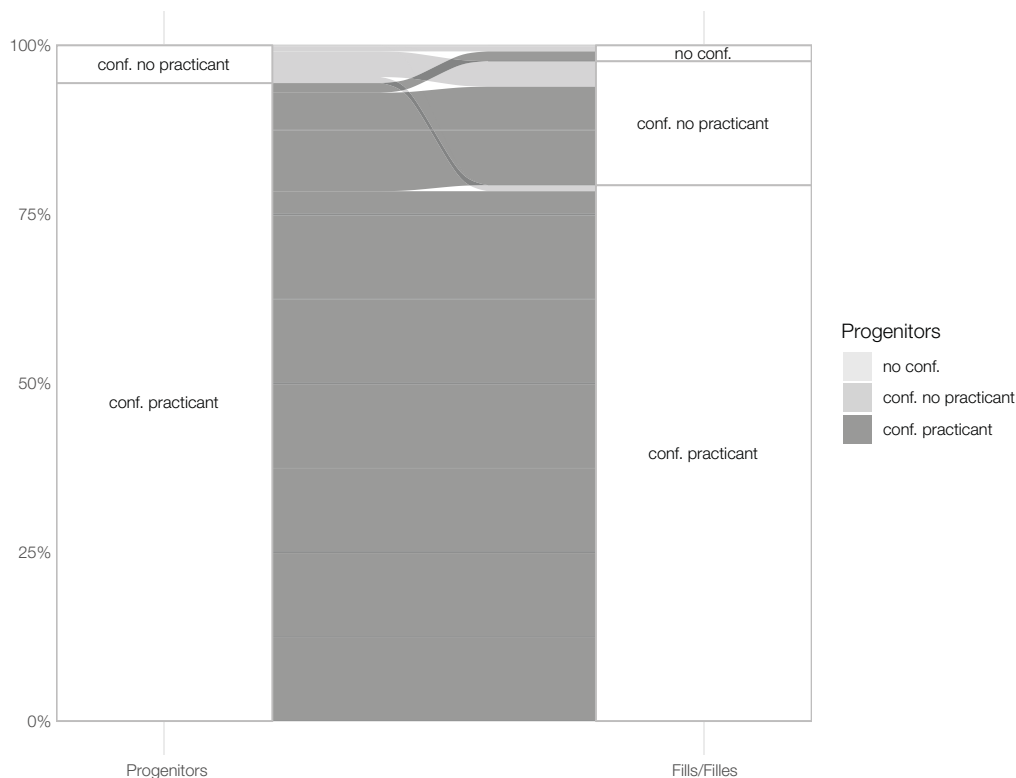
Amb progenitors catòlics



Amb progenitors protestants/evangèlics



Amb progenitors musulmans

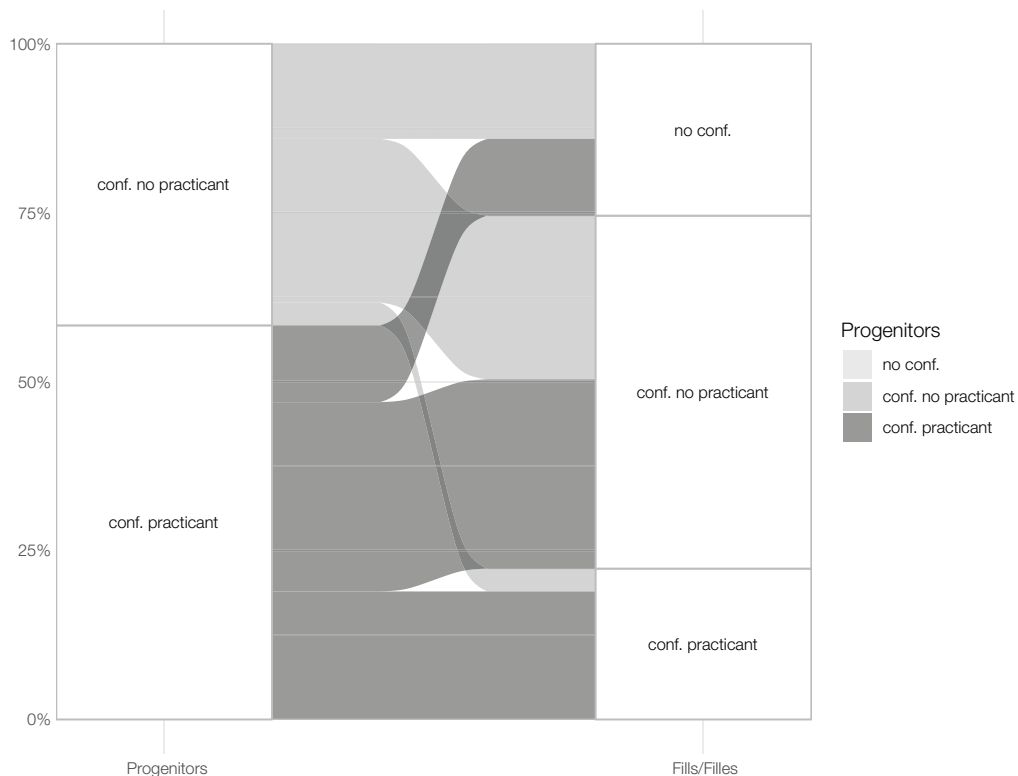


Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

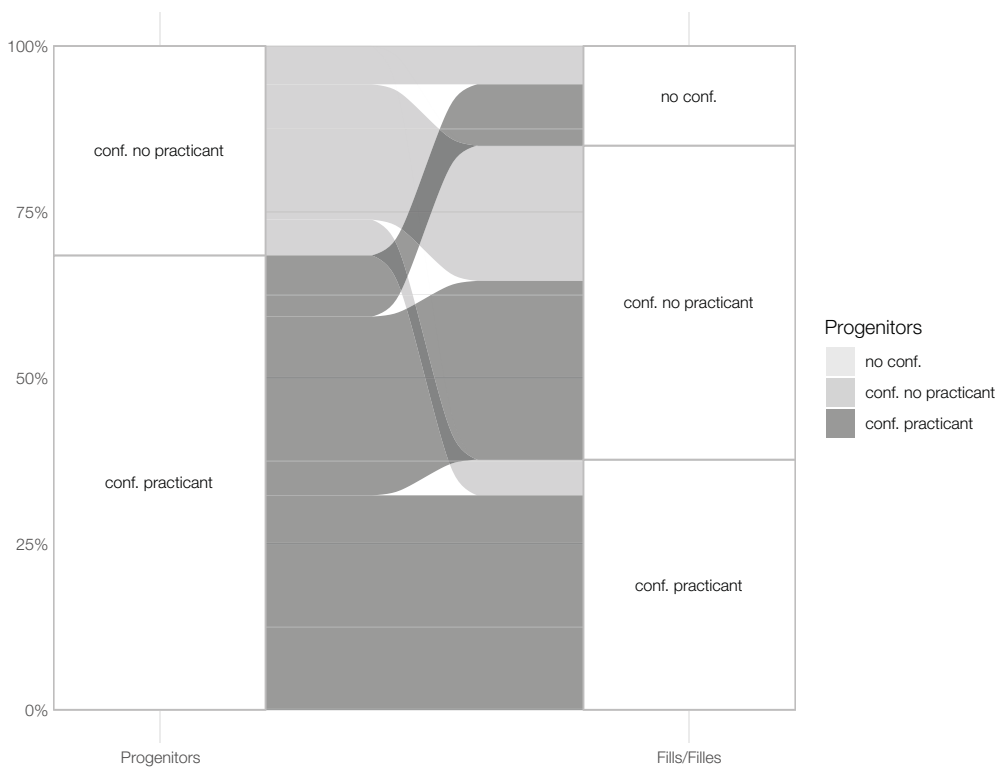
En el cas de les persones catòliques, la mostra és prou gran per fer una anàlisi de les diferències internes segons el lloc de naixement (gràfic 5.8). Tal com hem avançat en altres capítols, és entre els catòlics nascuts a Catalunya on el nivell de pràctica, en termes d'assistència a actes de culte, és més baix. De manera conseqüent amb la variable que hem construït per a aquesta anàlisi, podem establir que entre els fills i filles de catòlics el 22,3% esdevenen confessionals practicants (d'aquests, un 84% reproduïxen la categoria dels progenitors, mentre que el 15,2% tenen progenitors no practicants). D'altra banda, també el 25,4% no s'adscriuen a cap religió, mentre que el 52,2% esdevenen confessionals no practicants. Aquests últims es nodreixen en un 46,4% de pares i mares igualment confessionals no practicants i en un 53,6% de pares i mares confessionals practicants.

GRÀFIC 5.8. Fluxos entre la identificació i la pràctica religiosa dels progenitors i la pròpia segons el lloc de naixement. Població de 16 anys o més que declara que els seus progenitors eren catòlics. Catalunya, 2023. Percentatge

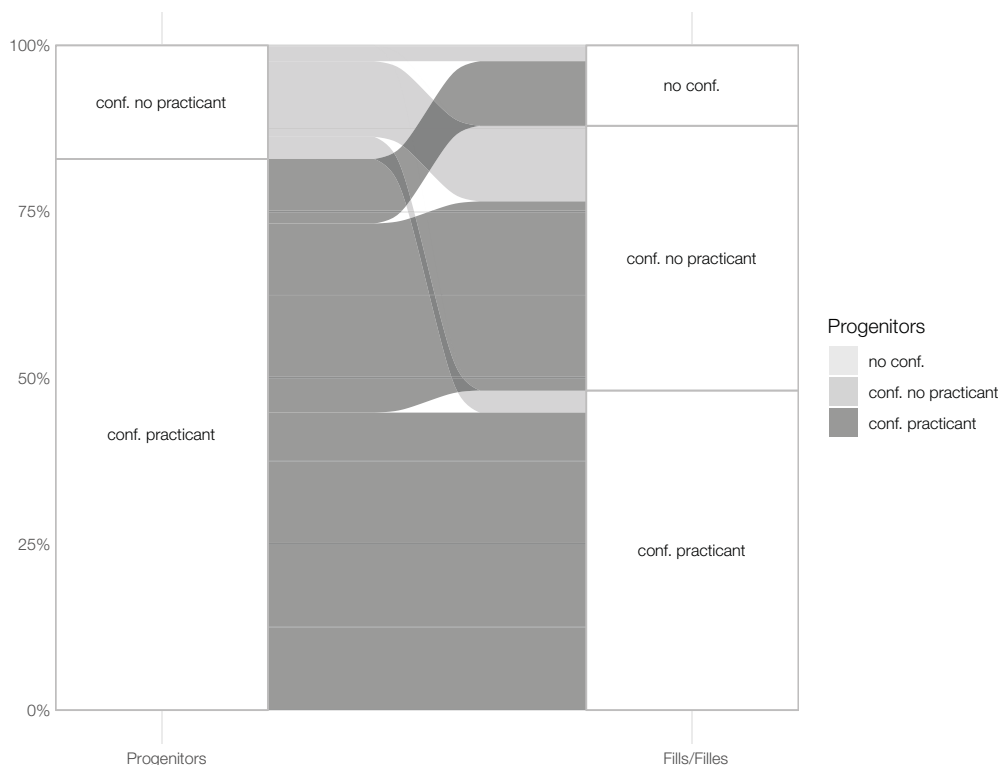
Nascuts a Catalunya



Nascuts a la resta de l'Estat



Nascuts a l'estranger



Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

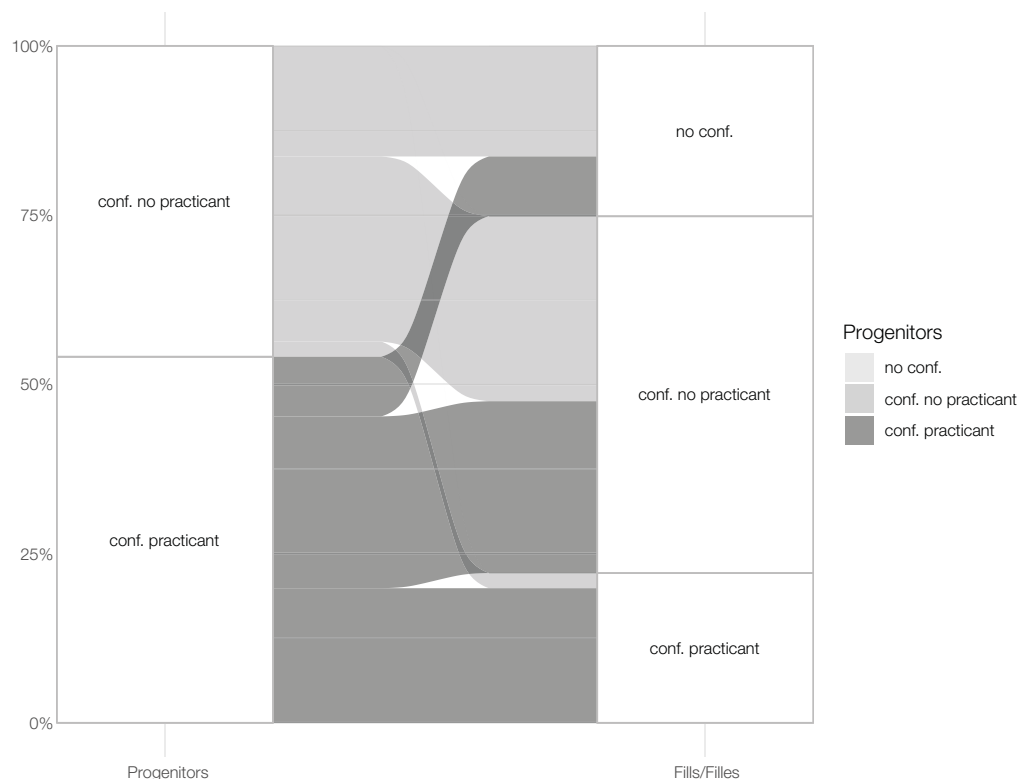
Entre els fills i filles de catòlics nascuts en altres comunitats autònomes, els confessionals practicants representen un percentatge força superior (37,7%) que entre els nascuts a Catalunya (23,3%), mentre que els no confessionals són menys nombrosos (un 15%, en contrast amb el 25,4% dels fills i filles de catòlics que han nascut a Catalunya). Els confessionals no practicants, representen, en canvi, un volum similar, amb aportacions també semblants als fluxos observats entre els nascuts a Catalunya (un 43,1% són fills de confessionals no practicants, i un 56,9%, de confessionals practicants). Entre els fills i filles de catòlics nascuts en altres països, el percentatge de confessionals practicants és força més elevat que entre els nascuts a Catalunya i en altres comunitats autònomes: el 48,1%. D'aquests, el 93,1% estan reproduint la religiositat i la pràctica dels progenitors. Els confessionals no practicants representen el 39,8%, però, a diferència dels altres grups, es nodreixen principalment de fills i filles de confessionals practicants (un 71,4%). Trobem, per tant, que tot i que els descendents de catòlics que han nascut a l'estranger tenen un nivell de pràctica més elevat, també hi ha una tendència secularitzadora important, atès

que el 46% dels qui tenen progenitors practicants passen o bé a no adscriure's a cap religió (11,7%) o, sobretot, a deixar de practicar (34,3%).

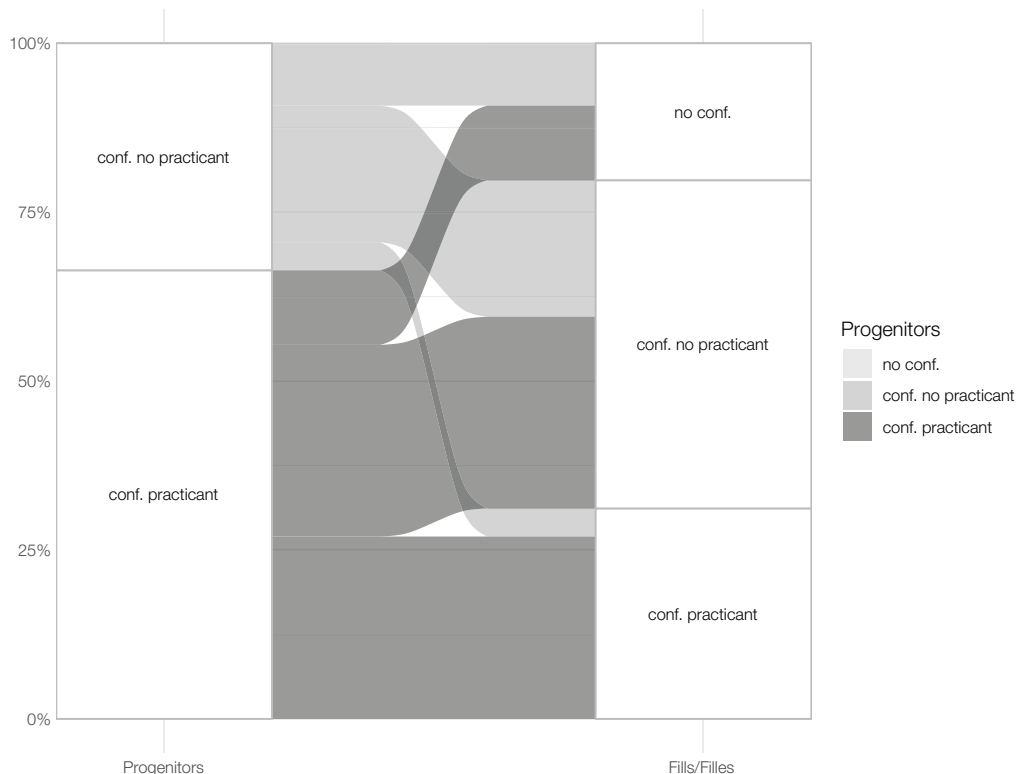
Hem afegit, encara, una altra anàlisi dels catòlics, a fi de veure fins a quin punt l'impuls secularitzador s'ha mitogat en les generacions de joves. Per això, hem fet dos gràfics de fluxos separant els i les joves (menors de 35 anys) de la resta de la població (gràfic 5.9), on veiem que entre els menors de 35 anys els fills i filles de catòlics mantenen un impuls secularitzador anàleg al dels fills i filles de catòlics de 35 anys o més: entre els qui els seus progenitors són practicants, el 62,2% deixen de ser-ho (46,9% per ser catòlics sense practicar, i un 16,3%, per anar directament a les files dels qui diuen que no tenen religió). I entre els qui ja no són practicants, el 35,6% se'n van a les files dels no adscrits a cap religió.

GRÀFIC 5.9. Fluxos entre la identificació i la pràctica religiosa dels progenitors i la pròpia segons el grup d'edat. Població de 16 anys o més que declara que els seus progenitors eren catòlics. Catalunya, 2023. Percentatge

Menors de 35 anys



De 35 anys o més



Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

Tot i que, com veiem, hi ha fluxos en totes direccions, l'impuls secularitzador és més fort que el contrari. És a dir, veiem que l'atracció de la no adscripció religiosa és més gran que la que opera en direcció contrària i, a la vegada, que aquesta tendència a la secularització es presenta de maneres diverses. Per aprofundir en la seva comprensió, hem fet una anàlisi de regressió per veure com les diferents variables estructurals contribueixen o mitiguen el trencament en la transmissió de la creença, és a dir, que els individus descendents de progenitors que diuen que tenen una religió deixin d'adscriure's a alguna confessió. Les variables estructurals que hem introduït en el model són les que a les anàlisis descriptives prèvies semblava que feien un paper rellevant en la secularització: el nivell d'estudis, el lloc de naixement, el grup ocupacional, l'índex de benestar²⁰ i si els

20 L'índex de benestar (OMS-5 o WHO-5) es calcula multiplicant per 4 el resultat de la suma de les respostes a cadascuna de les cinc preguntes sobre benestar: «m'he sentit alegre i de bon humor», «m'he sentit tranquil/il·la i relaxat/ada», «m'he sentit actiu/

progenitors eren creients practicants o no practicants. En tots els casos, hem posat com a categoria de referència la que havíem identificat en les exploracions prèvies que jugava en contra de «secularitzar-se». Hem deixat, per exemple, el sexe, que havia mostrat tenir un impacte moderat i no sempre clar, i l'edat, perquè és una variable amb un efecte clar i fort, però a la vegada no lineal, que desvirtua l'anàlisi. En el cas del grup ocupacional, que també mostrava relacions ambivalents amb la secularització, hem decidit incorporar-lo per veure com es comporta al costat d'altres variables potencialment relacionades com els estudis o l'índex de benestar.

L'anàlisi (taula 5.3) ha evidenciat que totes les variables menys l'ocupació tenen un impacte considerable en la probabilitat que els fills o filles de progenitors que s'adscriuen a una religió deixin de fer-ho. El que més impacta és, en tots tres casos doblant la probabilitat de deixar de tenir una religió, i per aquest ordre: 1) tenir estudis superiors; 2) haver nascut, tant la persona enquestada com els seus progenitors, a Espanya; 3) que els progenitors no anessin a actes religiosos ni tan sols un cop a l'any. A continuació, també augmenta considerablement la probabilitat de tenir estudis postobligatoris, i una puntuació alta o mitjana en l'índex de benestar. El fet que aquestes diferents variables no s'anul·lin entre si vol dir que totes tenen a veure, un cop anul·lat l'efecte de les altres, en un augment de la probabilitat de secularització intergeneracional. O dit a la inversa, els factors que contribueixen més a mantenir la religiositat, encara que sigui perdent la pràctica, són no tenir estudis superiors ni secundaris postobligatoris, haver nascut fora d'Espanya, que els progenitors siguin practicants i tenir un índex de benestar baix. Aquest model, no obstant això, té una capacitat de predicció moderada (l'àrea sota la corba és 0,6759).

TAULA 5.3. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb progenitors adscrits a una religió no tinguin cap religió. Població de 16 anys o més que declara que, ells quan tenien 15 anys, els seus progenitors tenien una religió. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup	Coeficient	Significació
3 ri_estudisSuperiors	2,0838	***
7 ri_tres_aquíEls tres aquí	1,9883	***
8 ri_pares_no_pracNo practiquen	1,9674	***
2 ri_estudisSecundaris postobligatoris	1,8287	***
6 ri_benestar2Alt	1,7110	***

iva i enèrgic/a», «m'he despertat fresc/a i descansat/ada» i «la meva vida quotidiana ha estat plena de coses que m'interessen». Per cada pregunta, es donen les puntuacions següents a cada tipus de resposta: sempre = 5; la major part del temps = 4; més de la meitat del temps = 3; menys de la meitat del temps = 2; de tant en tant = 1; mai = 0. A continuació es fa la suma dels valors assignats i es multiplica el resultat per 4. S'obté així una escala de 0 a 100 en què el 0 representa el pitjor benestar imaginable, i 100, el millor benestar imaginable.

Grup	Coeficient	Significació
5 ri_benestar2Mig	1,6144	***
4 ri_ocuAlta	1,1790	**

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05. 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,6759

Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Aprofitant que, pel seu volum mostral, hi ha prou significació estadística, hem pogut replicar l'anàlisi per als descendents de persones catòliques. Això ens permet identificar algun element diferencial en el que ja hem vist anteriorment que és una adscripció religiosa molt diversa, la catòlica. Aquesta diversitat prové tant del fet que s'hi barregen adscripcions més culturals amb altres de més religioses com de les variacions de l'experiència de la religiositat entre els nascuts a Catalunya amb els de la resta d'Espanya i de l'estranger. Els resultats, però (taula 5.4), són similars als obtinguts amb la població general, tot i que amb tres diferències: canvia l'ordre d'alguns ítems (el fet que els progenitors no practiquessin passa del tercer al primer lloc); baixa lleugerament la probabilitat explicativa dels primers aspectes (el primer ítem d'aquest model té una capacitat predictiva menor als dos primers ítems del primer model), i, sobretot, disminueix sensiblement la importància explicativa del fet que tant l'entrevistat com els dos progenitors hagin nascut a Espanya (que no només passa del segon al sisè lloc, sinó que també baixa d'un coeficient d'1,9883 a 1,6158). Això és congruent amb el que hem vist als diagrames de fluxos: l'impuls secularitzador entre els catòlics migrants no és gens menyspreable (i clarament més gran que no pas entre els musulmans o els protestants i evangèlics).

TAULA 5.4. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb progenitors adscrits a la religió catòlica declarin que no tenen cap religió. Població de 16 anys o més que declaren que els seus progenitors eren catòlics. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup	Coeficient	Significació
8 ri_pares_no_pracNo practiquen	1,9759	***
3 ri_estudisSuperiors	1,8324	***
2 ri_estudisSecundaris postobligatoris	1,8218	***
6 ri_benestar2Alt	1,7485	***
5 ri_benestar2Mig	1,6590	***
7 ri_tres_aquíEls tres aquí	1,6158	***
4 ri_ocuAlta	1,2850	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05. 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,6625

Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

Aquests models, tot i la seva moderada capacitat explicativa, corroboren el que hem anat veient a les pàgines precedents: la religiositat, i en aquest cas la transmissió familiar de la religiositat de progenitors a fills i filles, no s'esdevé de manera equilibrada en tots els grups socials. Hi ha menys transmissió, i, per tant, més secularització, en els sectors amb estudis alts, amb més benestar i entre els qui tant ells com els seus progenitors han nascut a Catalunya i Espanya.

Això complementa el dibuix de la transmissió que hem fet a partir dels fluxos, en el qual hem vist que es confirma un procés de secularització, però amb molts plecs. D'una banda, després d'un impuls inicial de la secularització des d'una posició de virtual monopoli del catolicisme entre les generacions més grans, s'ha anat passant a una situació en què, d'una banda, cada cop més pares i mares són agnòstics i ateus, i, d'altra banda, l'arribada de migrants amb més creença i pràctica que els nascuts aquí ha complexificat les dinàmiques de religiositat. També hem identificat que, tot i que l'atracció de la no adscripció religiosa és ara mateix més forta que la inversa, sembla que afecta un percentatge petit però significatiu de la població. Som, en tot cas, davant d'un fenomen polièdric en què, a més, la secularització es produeix en la majoria dels casos de manera progressiva a través de les generacions: primer hi ha un pas de la pràctica religiosa a la creença sense pràctica i a partir d'aquí, en generacions subsegüents, a la no adscripció religiosa. Si és o no una tendència lineal caldrà mesurar-ho en el futur immediat.

5.3. Les conversions: el canvi de religió i el pas de la no religió a l'adscripció religiosa

Les conversions representen un fenomen que atreu l'atenció de les ciències socials, així com dels mitjans de comunicació i els comentaristes de l'actualitat. Aquest interès s'explica més per la curiositat i la percepció d'estranyesa que no pas per la rellevància quantitativa, ja que les conversions constitueixen un fenomen molt minoritari. Per més que aquesta dimensió minoritària els confereixi poca significació estadística, són processos que no passen inadvertits per les enquestes. Aquest és també el cas del *Baròmetre sobre la religiositat*, que, a través de les preguntes sobre les modalitats de creença, confessió i pràctica, és capaç d'identificar formes i processos de conversió religiosa. En termes generals, aquí entenem la conversió com el fet que un individu adopti una confessió religiosa que no coincideix amb l'atribuïda als seus progenitors. És important remarcar que totes dues variables són declarades per la mateixa persona (els fills o filles), que, respondent a l'enquesta, expressa la seva confessió i la dels seus progenitors quan els enquestats «eren petits». A l'efecte pràctic, aquí incloem en la categoria de conversos tant els individus que canvien de confessió respecte a la dels progenitors com aquells que, tenint pares i mares ateus i agnòstics, esdevenen creients. En aquests darrers casos, el del pas de la no religió a l'adscripció a una religió, la transmissió adopta un patró imprevist o, en tot cas, a contracorrent, però ja hem dit que no és insignificant.

Podem categoritzar les persones que declaren una religió diferent de la dels seus progenitors com a «conversos intergeneracionals». Els individus conversos intergeneracionals no reproduïen la religiositat dels progenitors, però tampoc se secularitzen (nodrint els rangs dels no confessionals), sinó que adopten una religió diferent de la dels progenitors.

A diferència dels individus que reproduïen la religiositat dels progenitors, els conversos no adquireixen (aparentment) la nova confessió en el marc de la socialització primària o familiar, sinó que són altres agents socialitzadors els que en faciliten la transmissió.

A partir de les dades del BR23 podem identificar 36 individus «conversos intergeneracionals» des de la no religió dels progenitors, i 80 més que canvien de confessió. Si analitzem els 36 que passen de la no creença dels progenitors a adscriure's a alguna religió, el 55,1% són dones i el 44,9% són homes, i hi estan sobrerrepresentats els nascuts a Catalunya i els catalanoparlants. En termes d'edat, la gran majoria (el 80,6%) són menors de 50 anys i gairebé la meitat (el 47,7%) són joves d'entre 16 i 34 anys. Si bé aquestes xifres no són significatives des del punt de vista estadístic, cosa que impossibilita generalitzar-les, estarien apuntant al fet que la conversió de la no creença a la creença és un fenomen protagonitzat, essencialment, per les generacions més joves. Aquesta dinàmica sembla coherent amb altres processos socials i amb els canvis experimentats per les generacions successives durant les darreres dècades. En primer lloc, perquè entre les generacions més grans els qui van créixer en famílies amb progenitors agnòstics o ateus eren percentualment molt minsos. I, en segon lloc, perquè la possibilitat de «triar» la religió apareix com un fet consubstancial de la llibertat de culte i, més àmpliament, d'un context democràtic. En aquest sentit, sembla lògic que siguin les generacions socialitzades en aquests paràmetres les que concentrin el gruix de persones converses.

Una dada significativa d'aquests «conversos intergeneracionals» que tenen progenitors no creients és que més de la meitat d'ells esdevenen catòlics (el 63,4%), seguits dels qui esdevenen budistes (13,8%), mentre que la categoria «altres» confessions ocupa la tercera posició (11%). Això suggereix, tal com ja hem apuntat diverses vegades, una certa complexitat de la secularització. En efecte, si la majoria de dades que hem analitzat prèviament certifiquen la força d'una dinàmica secularitzadora que, a més, s'expressa i es reforça de generació en generació, aquesta secularització coexisteix amb processos que contesten el fet que sigui lineal i «inevitable».

Si ens fixem en els individus que canvien de confessió, veiem que la majoria de transferències es produeixen entre els diferents corrents del cristianisme. Així, el 39,7% dels protestants i evangèlics tenen progenitors catòlics. Precisament, entre els Testimonis de Jehovà, un 26,8% tenen progenitors catòlics.²¹

Més enllà dels «conversos intergeneracionals», les dades del BR23 dibuixen un altre grup que podem anomenar «conversos intrageneracionals». Aquest grup està conformat pels individus que han contestat «ara sí, abans no» a la pregunta sobre si són creients o no. D'aquests, el 37,8% tenen menys de 35 anys. Més de dos terços, el 69,83%, són fills i filles de persones catòliques, mentre que el 23% ho són d'individus ateus i agnòstics, amb la qual cosa retrobem aquests casos, minoritaris però no menyspreables, d'individus que sembla que segueixen un camí invers al de la secularització dominant.

21 Sense cap significació estadística i, per tant, dit només a tall d'anècdota en una nota al peu, la categorització dels individus que canvien la religió dels progenitors o que n'adopten una malgrat tenir progenitors no creients esdevé porosa quan agafem el cas dels budistes: tots els casos del BR23 que diuen que la seva religió és la budista tenen progenitors ateus.

5.4. Relacions

L'anàlisi de la transmissió que hem analitzat als epígrafs anteriors mostra que la religiositat té una dimensió eminentment relacional, que implica, principalment, la importància dels processos de socialització familiar, claus per entendre la transmissió de la creença o la pràctica de progenitors a fills i filles. Més enllà d'això, la dimensió relacional de la religió pot manifestar-se no només en les relacions més estretes, és a dir, sobre les quals no tenim opció de tria, sinó també en les adquirides, com ara la parella i les amistats. En aquest sentit, les dades del BR23 permeten encreuar la religió declarada dels individus amb la de les seves parelles. El conjunt de les dades mostra una certa homogenia relacional transversal a totes les confessions. És a dir, els creients d'una confessió determinada tendeixen a tenir per parella persones de la mateixa religió. Aquesta dinàmica no només afecta els individus creients, sinó que també concerneix les persones atees i agnòstiques. Cal no descartar que, en alguns casos, aquesta coincidència pugui ser deguda al fet que un dels dos ha adoptat la creença o la falta de creença de l'altre.

Si ens fixem en les persones que es declaren catòliques i tenen parella (taula 5.5), podem observar que el 83% tenen una parella que també és catòlica, el 9,4% tenen una parella atea, el 4,6%, agnòstica, i només un 1,1%, una de cristiana evangèlica. En canvi, entre els cristians protestants i evangèlics amb parella, un 70,3% afirmen que estan aparellats amb una persona de la mateixa confessió; un 10,7%, que tenen una parella catòlica, i un 6,5% i un 6,7%, una d'agnòstica i d'atea, respectivament. Entre els musulmans, els qui diuen que tenen una parella de la mateixa confessió puja al 88,9%, i només un 4,8% diuen que tenen una parella catòlica, un 2,4%, cristiana evangèlica, un 2,4%, agnòstica, i un 1,5%, atea. Entre les altres confessions minoritàries, els budistes són els qui presenten un grau d'homogenia més baix (només el 29,2% tenen una parella de la mateixa confessió), mentre que entre els Testimonis de Jehovà el percentatge representa una mica més de la meitat dels creients d'aquesta confessió (el 55,4%). Entre els cristians ortodoxos, l'homogenia relacional concerneix el 90,6%, però entre els jueus només el 41,2% (la resta tenen parella agnòstica o atea). Tot i que aquestes dades confirmen la tendència a l'homogenia, és important recordar que el baix nombre d'efectius de creients d'aquestes confessions minoritàries en redueix la significació estadística.

TAULA 5.5. Religió pròpia segons la religió de la parella. Població de 16 anys o més amb parella. Catalunya, 2023. Percentatge

Confessió (parella)	Confessió (persona entrevistada)				
	Catolicisme	Evangèlics/ Protestants	Islam	Cap: Agnòstics	Cap: Ateisme
Catolicisme	83	10,7	4,8	22	16,7
Evangèlics/Protestants	1,1	70,3	2,4	0	1,5
Islam	0,8	0	88,9	0,7	1,2
Testimonis de Jehovà	0	2	0	0	0
Budisme	0,2	0	0	0	0
Ortodoxos	0,5	0	0	0	0
Judaisme	0	0	0	0	0
Cap: Agnòstics	4,6	6,5	2,4	61,1	7,6
Cap: Ateisme	9,4	6,7	1,5	12,9	73,1
Altres	0,4	3,8	0	3,3	0
Total	100	100	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (Direcció General d'Afers Religiosos).

D'altra banda, entre les persones no creients també trobem aquesta mateixa tendència a l'homogàmia. Així, el 61,1% dels individus que es declaren agnòstics i estan en parella tenen una parella que s'identifica amb aquesta mateixa forma de no creença. Un 22% tenen una parella catòlica, però un 12,9% estan aparellats amb una persona atea. Entre els ateus, el 73,1% tenen una parella amb aquesta mateixa identificació, mentre que un 16,7% tenen una parella catòlica, i un 7,6%, una d'agnòstica. L'homogàmia dels no creients es veu matisada pels percentatges, relativament significatius, d'individus ateus i agnòstics amb parelles catòliques. Això no pot dissociar-se de les lògiques de transmissió de la religiositat que hem vist a les seccions anteriors i, sobretot, del fet que els actuals no creients es nodreixen de fills i filles de persones creients, majoritàriament catòliques. L'associació entre aquestes dinàmiques dibuixa uns espais de socialització secundària en la infantesa, l'adolescència i la joventut que facilita el contacte entre les persones catòliques i les no creients i explicaria, en part, aquests percentatges.

Si mirem les dades específiques per a joves (taula 5.6), veiem que l'homogàmia entre catòlics és molt menor, sobretot perquè el percentatge dels qui tenen una parella agnòstica o atea puja del 14% al 32,4%. Si entre els evangèlics i protestants joves no n'hi ha que tinguin una parella agnòstica o atea, els qui tenen una parella catòlica pugen del 10,7% al 15,8%. Entre les persones musulmanes joves, passen de tenir parella catòlica un 4,8% a un 8,8%. A la vegada, es manté el percentatge dels qui no tenen religió i la seva parella tampoc.

TAULA 5.6. Religió pròpia segons la religió de la parella. Població de 16 a 35 anys amb parella. Catalunya, 2023. Percentatge

Confessió (parella)	Confessió (persona entrevistada)				
	Catolicisme	Evangèlics/ Protestants	Islam	Cap: Agnòstics	Cap: Ateisme
Catolicisme	60,3	15,8	8,8	17,3	12,4
Evangèlics/Protestants	1,6	68,5	0,0	0,0	0,0
Islam	3,1	0,0	85,8	0,0	4,5
Testimonis de Jehovà	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Budisme	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ortodoxos	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Judaisme	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cap: Agnòstics	7,8	0,0	0,0	52,5	10,4
Cap: Ateisme	24,6	0,0	5,4	22,4	72,7
Altres	1,0	15,8	0,0	7,8	0,0
Total	100	100	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023 (Direcció General d'Afers Religiosos).

En les diferents seccions d'aquest capítol hem explorat les creences i la pràctica religiosa de les persones a través de la seva transmissió familiar. L'anàlisi dels processos de transmissió de la religiositat és clau per entendre la seva prevalença actual en la societat. En aquest sentit, hem pogut observar que el nivell de transmissió (és a dir, l'«èxit» d'una religió a l'hora de ser transmesa de generació en generació) difereix força en funció de la confessió. Així, el catolicisme és la religió que es veu més afectada per la dinàmica secularitzadora, ja que és la que perd més adeptes (tant simplement creients com practicants), mentre que l'islam és la que, amb les dades actuals, sembla que té una robustesa intergeneracional més forta. El cristianisme evangèlic se situa en una posició intermèdia. D'altra banda, les formes de no creença tenen una forta capacitat de transmissió.

Aquesta fotografia general presenta algunes particularitats que convé recordar a tall de conclusió. Així, l'anàlisi de fluxos que hem proposat ens permet detallar un procés de secularització que opera en dues etapes o, altrament dit, en dues generacions. Els gràfics mostren que, en un primer moment, els individus abandonen la pràctica religiosa dels progenitors per adoptar modalitats de creença sense pràctica. La generació següent, en canvi, abandona aquestes modalitats de creença no practicant per adoptar formes de no creença. Aquest esquema permet explicar, parcialment, els actuals nivells de creença i pràctica religiosa entre la població juvenil, així com el fet que la «no religiositat», com hem esmentat al capítol 3, estigui esdevenint una opció consolidada (i majoritària) en les franges d'edat més joves.

Aquesta transmissió presenta, però, intensitats diferents quan ens fixem en els individus que es declaren musulmans o cristians evangèlics. En el cas de l'islam, tal com hem afirmat, la transmissió intergeneracional és molt forta tant pel que fa a la creença com a la pràctica. En el cas del cristianisme evangèlic, la transmissió és una mica més matisada. Aquestes dinàmiques són indissociables del fet que les persones estrangeres o amb progenitors nascuts a l'estranger tenen alts nivells de transmissió. Tot i això, entre aquestes persones, el pas a una opció de creença sense pràctica també és considerable: quatre de cada deu fills o filles de persones creients practicants abandonen aquesta modalitat de religiositat.

L'anàlisi que hem fet en aquest capítol també ens ha permès dilucidar les variables que més afecten en el fet de deixar de tenir una confessió religiosa (respecte a les generacions anteriors). En aquest sentit, el que més impacta és, en tots tres casos doblant la probabilitat de deixar de tenir una religió, i per aquest ordre: 1) tenir estudis superiors; 2) haver nascut l'enquestat i els seus progenitors a Catalunya o en una altra comunitat autònoma; 3) que els progenitors no anessin a actes religiosos ni tan sols un cop a l'any. A continuació, també augmenta considerablement la probabilitat de tenir estudis postobligatoris, i una puntuació alta o mitjana en l'índex de benestar.

Un altre aspecte relacionat amb la transmissió de la religiositat que hem analitzat en aquest capítol és el de les conversions (el fet d'adoptar una confessió diferent de la dels progenitors). Així, hem mostrat que la conversió és, sobretot, un fenomen jove. En primer lloc, perquè entre les generacions més grans els qui van créixer en famílies amb progenitors agnòstics o ateus són percentualment molt minsos. I, en segon lloc, perquè la possibilitat de «triar» la religió apareix com un fet consubstancial de la llibertat de culte, molt més consolidada avui dia que en el passat.

Finalment, hem mostrat el nivell d'homogàmia relacional a partir de la religió, és a dir, el fet d'aparellar-se amb una persona de la mateixa confessió. Les dades mostren que l'homogàmia és un fet transversal de totes les confessions, tot i que s'ha afeblit lleugerament entre les persones més joves.

6. PERFILS DE JOVES EN RELACIÓ AMB LA RELIGIOSITAT

Als capítols precedents hem pogut veure, a partir de les dades del BR23, una fotografia general de la religiositat a Catalunya amb un focus particular en la població juvenil en relació amb els altres grups d'edat i en la transmissió d'una generació a la següent. En aquest capítol mobilitzem les dades de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya* (EJC), una enquesta que, en la seva darrera edició, ha inclòs algunes preguntes referents a la creença i la pràctica religiosa. A partir d'aquestes dades, en aquest capítol elaborem una sèrie de perfils amb l'objectiu d'entendre la composició social tant de la joventut secularitzada com de la que s'identifica amb alguna de les principals confessions religioses presents a Catalunya.

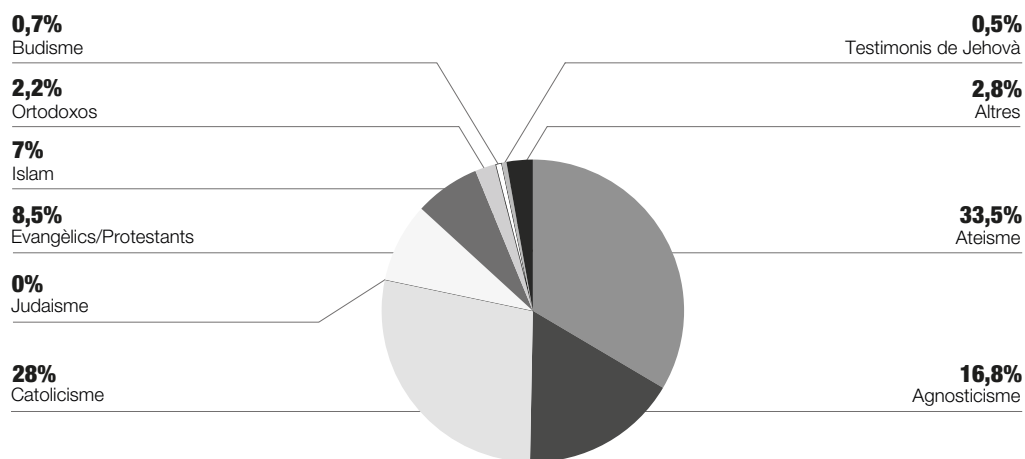
Tal com hem mostrat en capítols anteriors, i com mostra el gràfic 6.1 amb dades de l'EJC22, la no creença constitueix actualment l'opció majoritària entre les persones joves de Catalunya. En aquest sentit, l'efecte de la secularització és considerable. Les dades de l'*Enquesta a la joventut* mostren que el 50,3% es defineixen com a no religiosos (un 16,8% com a agnòstics i un 33,5% com a ateus),²² mentre que només un 28% s'identifiquen amb el catolicisme,²³ un 8,5% amb el cristianisme evangèlic i un 7% amb l'islam.²⁴ L'EJC22 també identifica un 7,2% de joves que se situen en altres confessions (per ordre d'importància, cristianisme ortodox, budisme, Testimonis de Jehovà i un gruix també important d'altres).

²² Com hem comentat al capítol metodològic, en algunes dades hi ha diferències importants entre ambdues enquestes, i aquesta n'és una, ja que al BR23 aquest percentatge baixa entre la població jove del 33,5% de l'EJC22 al 20,8%, i la suma de persones joves que s'adscriuen a la categoria atea o agnòstica baixa del 50,3% al 35,6%.

²³ Al BR23 pujava fins al 39,6%.

²⁴ Un 10,2% al BR23.

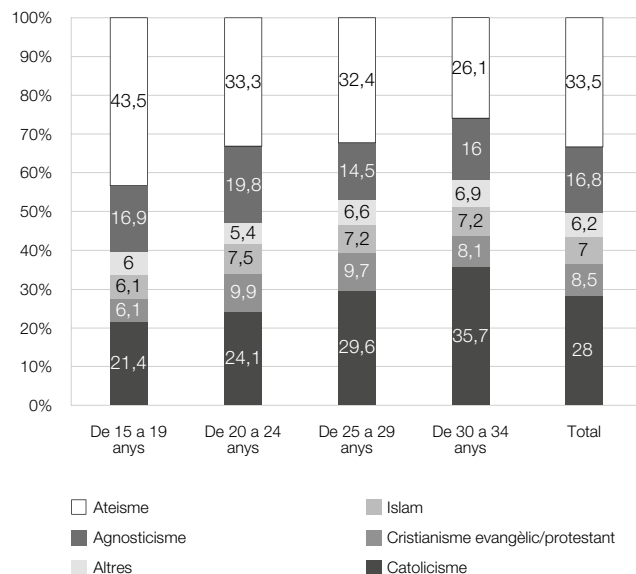
GRÀFIC 6.1. Adscripció religiosa. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



Font: *Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

A l'EJC22 no només trobem que la no creença és majoritària, sinó que, a més, va en augment, ja que passa del 42,1% de les persones joves d'entre 30 i 34 anys al 60,4% de les qui tenen entre 15 i 19 anys. Com mostra el gràfic 6.2, si bé els agnòstics no augmenten en les generacions més joves, atès que es distribueixen de manera més o menys homogènia en les diferents franges d'edat juvenil (amb oscil·lacions en els diversos grups d'edat jove i movent-se sempre entre el 14,5% i el 19,8%), els ateus sí que augmenten significativament a mesura que disminueix l'edat: passen de ser el 26,1% de la població jove d'entre 30 i 34 anys a ser el 43,5% de la que té entre 15 i 19 anys. Aquestes dades confirmen les dinàmiques que hem apuntat en els capítols anteriors a partir de les dades del Baròmetre sobre la religiositat, i mostren la importància de la no creença entre les franges més joves, un fet que no és exclusiu a la societat catalana (WILKINS-LAFLAMME, 2023).

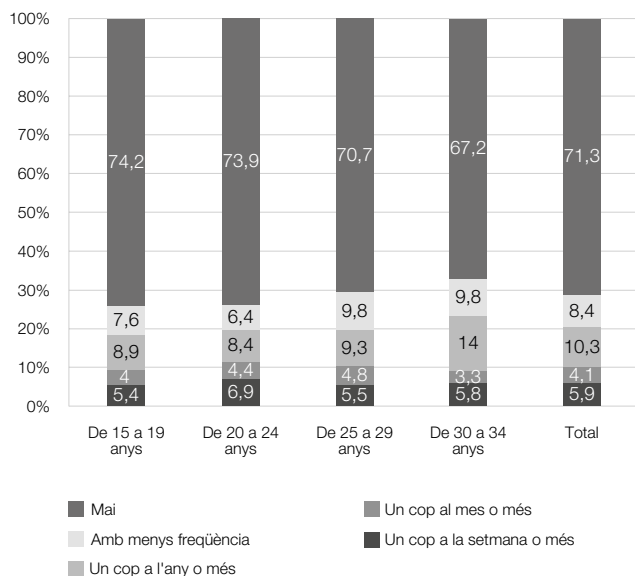
GRÀFIC 6.2. Adscripció religiosa segons el grup d'edat. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

Si analitzem l'evolució de la pràctica segons l'edat, observem que el decreixement també és constant, però molt menys accentuat que en l'adscripció a una religió. El gràfic 6.3, que mostra el nivell de pràctica dels i les joves que declaren que tenen alguna creença religiosa, certifica aquesta tendència. Així, la no pràctica (que definim com anar a centres de culte menys d'una vegada l'any) només puja del 77% al 81,8% de la franja d'edat més gran a la més jove. Aquestes dades són lleugerament diferents de les que hem presentat amb l'anàlisi del *Baròmetre sobre la religiositat*, però confirmen la mateixa tendència. En aquest sentit, corroboren una certa polarització entre la població juvenil, amb una majoria que opta per la no creença i una minoria creient que manté formes de religiositat que inclouen un nivell de pràctica elevat (per sobre, fins i tot, d'altres franges d'edat més grans).

GRÀFIC 6.3. Pràctica religiosa segons el grup d'edat. Població de 15 a 34 anys adscrita a alguna religió. Catalunya, 2022. Percentatge



Font: *Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

A l'efecte pràctic, en aquest capítol analitzarem la joventut «no creient», la catòlica, la musulmana i la cristiana evangèlica. Tot i que la pluralitat religiosa de la societat catalana contemporània va més enllà d'aquestes confessions, el baix nombre d'efectius de les altres religions recollits a la mostra de l'EJC22 impedeix elaborar perfils que puguin ser significatius des del punt de vista estadístic. Sense oblidar que, com hem vist a l'anàlisi del BR23, entre els qui responen que la seva religió és la catòlica hi ha una gran diversitat de situacions, fins i tot un percentatge important de persones que diuen que no tenen creences religioses i que s'hi afegeixen en un sentit d'identificació cultural més que no pas estrictament religiós. Ens fixarem en la composició social de cada perfil, però també ens ho mirarem, quan sigui pertinent, des de l'angle invers, el de veure la presència de les diverses confessions en diferents posicions estructurals. Les taules a les quals fan referència les dades estan agrupades totes al final del capítol.

6.1. La no creença

Comencem per analitzar el perfil de l'opció majoritària, la dels no creients (el 50,3% de la població de 15 a 34 anys, segons les dades de l'EJC22). Estan presents per igual als diferents grups socials, o bé estan més representats entre un tipus de joves o un altre?

La resposta ràpida és que, com que és un perfil molt nombrós i majoritari, és també molt divers. Una resposta més matisada ens mostra que la categoria no creient és molt més present entre la població jove nascuda a Catalunya i en el grup d'edat més jove i, tot i que amb diferències no tan marcades, amb progenitors amb estudis o amb posicions més benestants.

La característica sociodemogràfica més sobrerrepresentada entre el grup de persones joves «no creients» és la dels nascuts a Catalunya o en una altra comunitat autònoma i la dels fills i filles de pares i mares també nascuts a Espanya. Si per al conjunt de la població jove aquestes persones representen el 62,7%, entre els agnòstics la xifra s'enfila al 76,2%, i entre els ateus, al 81,4% (gràfic 6.7, al final del capítol). Aquests percentatges són, per tant, superiors a la mitjana general d'aquesta categoria. En canvi, els no creients compten amb relativament pocs individus nascuts a l'estranger: si per al conjunt de la població jove són el 29,9%, representen només el 18,7% dels agnòstics i el 12,4% dels ateus. O, mirant les dades des d'una altra perspectiva: entre els i les joves nascuts a l'Estat que són fills i filles de progenitors també nascuts a l'Estat, el percentatge de no creients puja al 63,5%, mentre que entre els qui són nascuts a l'estranger aquest percentatge és del 24,2% (i del 22,6% quan ells han nascut aquí, però els dos progenitors a l'estranger).

En termes d'edat, com hem dit a l'inici del capítol, la no creença, i més concretament l'ateisme, és cada cop més present a mesura que disminueix l'edat. Si ens fixem en altres característiques d'aquest grup de no creients, observem que hi estan sobrerrepresentats els qui tenen més estudis, els fills i filles de les classes tècniques i professionals i els catalanoparlants. En termes d'estudis, si entre el conjunt de la població juvenil tenen estudis superiors el 44,1%, entre els ateus puja al 48,3% i entre els agnòstics al 53,5%. En el pol oposat, el dels qui tenen estudis primaris o menys, si per al conjunt de la població jove el percentatge és del 13,2%, entre els agnòstics baixa al 10,4%, i entre els ateus, al 8,7%.

En relació amb la classe ocupacional dels progenitors, els no creients tenen una certa sobrerrepresentació entre les ocupacions tècniques i professionals (que representen el 32,8% de la població general, però el 37,7% dels agnòstics i el 39,8% dels ateus). De manera coherent amb aquestes dades sobre el nivell d'estudis, però també amb l'edat, és important remarcar que el 52,4% dels ateus declaren que actualment estudien, una xifra que en el conjunt de les persones joves baixa fins al 42%.

Aquestes dades semblen coherents amb alguns debats clàssics en l'àmbit de les ciències socials i l'estudi de la religió, que pressuposen que la religiositat decau a mesura que augmenta el nivell d'estudis. Aquesta tendència també l'hem observat en capítols anteriors, especialment en la construcció de l'espai bidimensional del nivell de pràctica i creença (vegeu el capítol 3, i especialment el gràfic 3.12). Si bé és difícil determinar la relació de causalitat entre aquestes variables, el perfil dels i les joves no creients sembla que dibuixa una tendència coherent amb aquesta idea. Les altres variables que hem explorat completen (i complexifiquen) aquesta tendència a ubicar la no creença majoritàriament en les franges socials amb unes condicions materials i un capital cultural relativament elevats.

En el cas de la societat catalana, a més, també observem diferències segons la llengua. Si mirem el gràfic 6.8 sobre la llengua familiar d'origen de les persones joves de les diferents creences, els no creients compten amb més persones castellanoparlants, quelcom coherent amb el conjunt de la població juvenil. D'altra banda, però, la proporció de persones amb el català com la primera llengua parlada és superior a la mitjana, quelcom coherent amb el fet que els nascuts a Catalunya hi estan sobrerrepresentats. Si per al conjunt de la població jove el percentatge de persones joves amb el català com la primera llengua parlada és del 30,7%, entre els agnòstics puja fins al 38,5%, i entre els ateus, fins al 40,2%.

En l'àmbit polític (gràfic 6.13), els i les joves no creients se situen més a l'esquerra que la mitjana. Així, si entre el conjunt de joves el 35,4% s'ubiquen en posicions a l'esquerra del tauler polític, entre els agnòstics aquest percentatge augmenta fins al 43%, i entre els ateus, fins al 49,8%. En termes generals, els qui ocupen posicions de centreesquerra són el 10%, mentre que entre els agnòstics ho fan el 13,4%, i entre els ateus, el 10,3%. En canvi, en les posicions més a la dreta, els percentatges (2,9% i 3,9%, respectivament) són inferiors a la mitjana general dels i les joves (5,4%). Aquesta identificació majoritàriament a l'esquerra de la no creença pot explicar-se per la història política de Catalunya i d'Espanya. Com en altres països europeus, les formacions d'esquerra s'han posicionat tradicionalment a favor d'una separació més gran entre la religió i els poders públics. A més, algunes dinàmiques polítiques particulars (com el nacionalcatolicisme durant el franquisme) han pogut contribuir a una identificació més gran de la no creença amb les idees progressistes.

Finalment, si ens fixem en el sexe, entre aquests joves no creients hi ha una lleugera sobrerrepresentació d'homes, ja que el 52,3% dels ateus i el 53,3% dels agnòstics són homes, mentre que per al conjunt de la població jove aquest percentatge és del 51,8%.

En definitiva, el perfil de les persones joves no religioses evidencia una considerable sobrerrepresentació dels nascuts a l'Estat. D'una forma notòria, també dels més joves i, de manera més moderada, dels homes, dels qui tenen més estudis i dels qui són fills i filles de progenitors de classes tècniques i professionals, amb el català com la primera llengua parlada i dels qui s'identifiquen d'esquerres quant a la ideologia. A la vegada, això no ens ha de fer oblidar la seva gran diversitat interna i, per tant, la seva transversalitat, fet que és normal en un col·lectiu que agrupa més de la meitat (50,3%) de la població d'aquestes edats.

6.2. El catolicisme

Les persones catòliques representen, avui dia, una minoria (el 28% de la població jove, com es veu al gràfic 6.1). Aquesta no era la situació de les generacions precedents, en les quals el catolicisme constituïa la norma i la identificació més comuna entre la població. A la vegada, també és important remarcar que les persones joves catòliques afirmen la seva religiositat i la practiquen en un context que està fortament marcat per l'herència d'aquesta confessió, la qual cosa ja hem evocat en capítols anteriors entorn de les idees

de culturalització, banalització i privatització del catolicisme (GRIERA *et al.*, 2021). També en les dades de l'EJC22 observem un alt percentatge de persones joves que declaren que la seva religió és la catòlica, però que no practiquen (el 49,3% de les persones joves catòliques no assisteixen a cerimònies religioses),²⁵ o practiquen un cop a l'any o més o amb menys freqüència (un 15,8%).

Si analitzem el perfil dels i les joves catòlics, constatem que és extraordinàriament divers en molts sentits. En termes generals, els catòlics no presenten diferències significatives en funció del sexe. Per edats, en canvi, concentren els seus contingents en la franja alta de la població juvenil. És a dir, que no només constitueixen una minoria (28%), sinó que, a més, són una minoria minvant. Com veiem al gràfic 6.2, aquest percentatge passa del 35,7% de les persones joves d'entre 30 i 34 anys a només el 21,4% de les que tenen entre 15 i 19 anys. Això fa que, si mirem la composició de les persones joves catòliques (gràfic 6.6), el 34,6% se situïn en la franja de 30 a 34 anys, cosa que suposa una sobrerrepresentació respecte al pes d'aquest grup en el conjunt de l'enquesta (27,1%), i només un 18,2% entre la franja més jove d'entre 15 i 19 anys.

Tot i que lleugerament per sota dels percentatges dels no creients, els i les joves catòlics també presenten un nivell d'estudis relativament elevat. Així, el 45,9% de les persones joves catòliques tenen estudis superiors (el 44,1% per al conjunt de la població juvenil), i tan sols un 10,9% tenen només estudis primaris (percentatge que se situa en el 13,2% entre el conjunt de la població juvenil). En relació amb la classe ocupacional d'origen, els catòlics tenen una lleugera sobrerrepresentació de les ocupacions directives o gerencials, atès que representen el 10,2%, mentre que per la mitjana de la població juvenil el percentatge és del 8,3% (de manera significativa, ni protestants/evangèlics ni musulmans se situen per sobre de la mitjana). En aquest sentit, la combinació de la classe social i el nivell d'estudis replica l'esquema (tot i que amb una mica menys de força) que hem identificat en el cas de les persones no creients: en termes agregats, tenen un nivell d'estudis i una posició de classe ocupacional relativament elevats. Aquestes dades evidencien una distribució majoritària de la població juvenil d'origen benestant entre la no creença i el catolicisme.

En relació amb la llengua, en canvi, els catòlics presenten algunes diferències respecte als no creients, atès que entre el col·lectiu hi ha una sobrerrepresentació dels qui van tenir com a primera llengua el castellà i una infrarepresentació del que hem anomenat «altres combinacions» (altres llengües, combinades o no amb el català o el castellà) respecte a la mitjana general de la població juvenil. Així, el 58,3% dels catòlics són d'origen castellanoparlant, cosa que suposa més de deu punts percentuals més que per al conjunt de la població jove (47,7%). En canvi, el 29,1% dels catòlics tenen com a llengua familiar d'origen el català, cosa que no difereix gaire de la mitjana (30,7%) de la població jove. D'altra banda, els catòlics presenten un percentatge lleugerament superior d'individus nascuts en altres països (el 33,4%). Tot i que la majoria (el 62,3%) han nascut a Espanya i els dos progenitors també, aquesta xifra és lleugerament inferior a la mitjana (62,7%).

25 A part d'ocasions especials, com ara casaments, bateigs i funerals.

En l'àmbit polític, els i les joves catòlics se situen majoritàriament en posicions d'esquerra, tot i que en comparació del conjunt de la població estan més escorats a la dreta. Així, el 26% de la joventut catòlica se situa a l'esquerra i un 9,4% més al centreesquerra. Aquesta xifra és coherent amb el posicionament a l'esquerra del conjunt de la població juvenil, tot i que se situa per sota de la mitjana: la suma, el 35,4%, és inferior al 45,2% del conjunt de la població jove i clarament per sota dels percentatges dels agnòstics (56,4%) i els ateus (60,1%). Els catòlics compten, així mateix, amb més persones que s'ubiquen al centre (l'11,3% pel 9,3% en termes generals), al centredreta (7,8% per 4,7% en termes generals) i a la dreta (7,1% per 5,4%). Si mirem aquestes xifres a la inversa, constatem que els i les joves catòlics constitueixen, en canvi, un contingent important de les persones joves que es posicionen a la dreta (el 36,8%), al centredreta (46,7%) i al centre (el 34,1%), i són l'aportació principal, en termes relatius, de tots aquests posicionaments ideològics. En resum, si en nombres absoluts hi ha més joves catòlics que es posicionen d'esquerra que de dretes, els catòlics de dretes constitueixen un nucli important del conjunt de joves políticament conservadors. Aquestes dades tenen una doble lectura. D'una banda, la importància del catolicisme entre els i les joves que es declaren de dretes sembla coherent amb una identificació històrica d'aquest espai polític amb determinats preceptes religiosos, sobretot en qüestions lligades a les anomenades «polítiques morals» (GRIERA *et al.*, 2021), així com la mobilització emergent de grups de joves conservadors (GARCIA MARTÍN *et al.*, 2023; RUIZ ANDRÉS *et al.*, 2014). D'altra banda, també suggereixen una forta diversitat interna i una complexificació de la interacció entre les formes d'identificació religioses i polítiques.

En resum, la població jove catòlica és particularment diversa i, malgrat continuar sent la confessió majoritària, sembla que minva progressivament. En aquest sentit, no només disminueix com més baixa l'edat, sinó que, a més, entre les persones joves que s'adscriuen a alguna de les confessions principals, és la que menys pràctica manifesta (fins a un 65,1% diuen que o no van mai a actes religiosos o hi van menys d'un cop a l'any). Tenen un perfil similar, però menys accentuat, que el de la població jove no creient, en el sentit que combinen una gran diversitat interna amb una presència agregada més gran de les posicions socialment centrals i privilegiades. La diferència principal és, això no obstant, que evidencia una presència més elevada dels nascuts a l'estranger, dels qui van tenir el castellà com la primera llengua que van parlar a casa i de persones joves escorades ideològicament a la dreta.

6.3. El cristianisme protestant/evangèlic

A banda dels dos grans grups que hem analitzat, els no creients i els catòlics, entre les confessions minoritàries la més nombrosa és la dels protestants i evangèlics, a la qual s'adscriuen el 8,5% de les persones joves catalanes segons les dades de l'EJC22. Tot i que es tracta d'un col·lectiu eminentment jove i vinculat en part a les dinàmiques migratòries contemporànies (GRIERA i CLOT-GARRELL, 2018), també presenta, com passa en el cas dels grups de no creients i de catòlics, una diversitat interna considerable. En aquest sentit, és important remarcar que, a Catalunya, aquesta confessió inclou procedències molt diferents: tant una minoria protestant històricament arrelada al país com integrants

de la minoria gitana entre la qual s'ha estès en les darreres dècades, estrangers benestants procedents de la Unió Europea i de països anglosaxons o estrangers llatinoamericans, en bona part integrants de l'anomenada «immigració econòmica» (MONTAÑÉS, 2015; MONTAÑÉS, 2024).

No obstant això, en termes agregats, podem dir que els cristians protestants i evangèlics presenten alguns trets distintius. Per exemple, en termes d'origen (gràfic 6.7), una part significativa (el 51,3%) han nascut en un altre país.²⁶ Tot i això, és important assenyalar que una part important (el 39,9%) de les persones joves protestants i evangèliques han nascut a Espanya i els seus dos progenitors també, a diferència del que passa, per exemple, amb les musulmanes (on aquesta xifra és només de l'1,1%). La segona característica distintiva és la llengua familiar d'origen, ja que no només la majoria de la joventut cristiana, protestant i evangèlica prové de famílies en les quals el castellà fou la primera llengua que van parlar a casa, sinó que, a més, el percentatge (67,3%) se situa quasi vint punts per sobre del conjunt de la població juvenil (47,7%).

Aquestes dades suggereixen que, en termes generals, les persones joves que s'identifiquen com a cristianes evangèliques tenen un origen social diferent del de les no creients i del de les catòliques. A escala agregada, i malgrat la diversitat interna, els percentatges dibuixen un col·lectiu menys benestant (tant entre els qui són nascuts o fills i filles de progenitors nascuts a l'estranger com els qui són fills i filles de progenitors nascuts a Catalunya i Espanya). També en termes d'estudis, el nivell agregat és més baix que el dels catòlics i dels no creients, i també del conjunt de la població jove: hi estan sobre-representades les persones joves amb estudis primaris (un 17,5%, per sobre del 13,2% al conjunt de la població jove) i secundaris (43,9%, per sobre del 36,4% entre el conjunt de persones joves), i, en canvi, hi estan infrarepresentades les qui tenen estudis superiors (un 34% superiors, per sota del 44,1% del global de la població juvenil). En relació amb la classe ocupacional familiar d'origen, la població jove cristiana evangèlica es reparteix entre els diferents grups ocupacionals de manera no gaire diferent del conjunt de la població juvenil, si bé hi tenen un pes lleugerament inferior les ocupacions directives (7,7% per 8,3% del conjunt) i, més clarament, les tècniques i professionals (24,7% per 32,8%), i, en canvi, hi estan lleugerament sobre-representades les ocupacions mitjanes (35,8% per 32%) i les elementals (31,8% per 26,8%).

En l'àmbit polític, la majoria dels i les joves cristians protestants i evangèlics no es posicionen ideològicament (el 24,3% «no ho saben» i el 20,3% no contesten). Sobre els qui sí que es posicionen, la majoria se situen a l'esquerra (19,2% del total de persones joves protestants i evangèlics), percentatge que se situa per sota del global de la població juvenil (35,2%). En canvi, els qui se situen al centre són proporcionalment més que en el conjunt (13,5% per 9,3%), així com els qui ho fan a la dreta (7,7% per 5,4%). Com en el cas dels catòlics, si bé en termes absoluts hi ha més joves protestants i evangèlics d'esquer-

26 Tot i que sense significació estadística, les respostes de les enquestes de persones joves nascudes fora d'Espanya i que s'identifiquen amb la religió protestant/evangèlica són principalment d'Amèrica Central, en menor mesura d'Amèrica del Sud i una petita fracció de la Unió Europea.

res, els qui es posicionen a la dreta representen un gruix significatiu d'aquesta ideologia (el 12,1%). El fet que el pes dels protestants i els evangèlics entre les i els joves de dretes sigui superior al seu pes en el conjunt de la població juvenil semblaria que reflecteix, com en el catolicisme, una afinitat entorn de determinats preceptes morals tradicionalment reivindicats pels partits de caràcter conservador. En el cas dels protestants i els evangèlics, a més, es tracta d'un col·lectiu amb un nivell més elevat de pràctica que el conjunt de la població juvenil (un 55,6% van a actes religiosos com a mínim un cop a l'any, per només un 20,3% del conjunt de la població).

En termes d'edat, segons les dades de l'enquesta la majoria dels efectius del grup es concentren en les franges de 20 a 24 anys (27,9%) i de 25 a 29 anys (28,9%), mentre que només el 17,1% se situen en la franja 15 a 19 anys i un 26% en la de 30 a 34 anys. Si ho mirem a la inversa, atenent el pes dels protestants i els evangèlics en cada franja d'edat, també veiem que a les franges de 20 a 24 anys i de 25 a 29 anys aquest pes és lleugerament superior a la mitjana i representa el 9,9% i el 9,7% d'aquests dos grups.

En resum, el perfil de la població jove que afirma que la seva religió és la protestant/evangèlica representa una minoria significativa, que entre les persones joves d'entre 20 i 29 anys arriba a una de cada deu. El grup aglutina una relativa diversitat, atès que, d'una banda, combina una forta presència de migrants o descendents de migrants amb persones nascudes a Catalunya i Espanya i, de l'altra, persones descendents de classes ocupacionals treballadores amb d'altres que provenen de classes directives i professionals. Tot i aquesta diversitat, i contràriament al que passa amb la joventut catòlica o amb la no creient, el grup es caracteritza, en termes agregats, per un nivell socioeconòmic més baix que el del conjunt de la joventut catalana.

6.4. L'islam

Finalment, el darrer gran grup és el conformat pel 7% de persones joves que declaren que la seva religió és l'islam. Com es veu al gràfic 6.2, en el grup més jove, el de 15 a 19 anys, la seva presència és lleugerament inferior, ja que només s'identifica amb l'islam un 6,1%. En la franja de 20 a 24 anys, el percentatge s'eleva fins al 7,5%, i en la 25 a 29 anys i de 30 a 34 anys al 7,2%. Mirat a la inversa, al gràfic 6.6, entre la població jove musulmana, el 20,8% tenen entre 15 i 19 anys, un percentatge inferior al pes d'aquest grup d'edat entre el conjunt de la població juvenil (el 23,8%).

Els i les joves musulmans es caracteritzen per tenir un nivell d'estudis més baix que la resta de persones joves: el percentatge dels qui tenen estudis primaris o inferiors, el 46,6%, és molt més alt que el 10,9% de la població jove catòlica, el 17,5% de la protestant i evangèlica, el 10,4% de l'agnòstica o el 8,7% de l'atea. També hi estan molt sobre-representats els fills i filles de progenitors amb ocupacions elementals (60,7%, pel 26,8% del conjunt de la joventut), i molt subrepresentats en les ocupacions tècniques i professionals (6,8%, pel 32,8% del conjunt de persones joves) i les directives gerencials (un 2,3%, pel 8,3% del conjunt de la població). És un grup on nou de cada deu tenen com a llengua materna o una altra llengua diferent del català i el castellà o una altra llengua combinada

amb una d'aquestes dues. Així mateix, el 75,9% han nascut fora de l'Estat espanyol i un altre 21,2% han nascut a Espanya però els seus dos progenitors no. De manera més acusada que en el cas de la població jove evangèlica, aquestes dades dibuixen un col·lectiu marcat per unes condicions materials i un capital escolar relativament baix i perifèric a la centralitat social, i en aquest cas de manera molt més generalitzada. Així mateix, aquest fet sembla indissociable de les trajectòries migratòries de la majoria dels individus que conformen el grup.

Aquestes condicions també s'evidencien en el fet que, en l'àmbit polític, el 90,6% diuen que no van votar a les darreres eleccions, un percentatge molt per sobre de la mitjana del 57,6% de les persones joves que ho declaren. De manera coherent amb aquestes dades, entre els i les joves musulmans trobem també els percentatges més elevats d'efectius que responen que «no ho saben» quan se'ls pregunta el seu posicionament ideològic. Concretament, el 45,1% de la població jove musulmana ho declara, un percentatge que se situa més de 22 punts per sobre de la mitjana, que és del 22,9%. En canvi, l'opció «no contesta» en aquesta mateixa pregunta presenta un percentatge similar a la mitjana (14,4% per 12,5%) i als altres grups religiosos (13,6% entre els catòlics i 20,3% entre els protestants i evangèlics). Dels qui s'ubiquen en l'eix esquerra-dreta (quatre de cada deu), ho fan majoritàriament a l'esquerra. Així, el 17,7% de les persones joves musulmanes se situen a l'esquerra. Tot i ser el percentatge més baix en comparació dels altres grups analitzats, el posicionament a l'esquerra és l'opció majoritària dels joves musulmans que s'ubiquen ideològicament. Així mateix, un 8,1% se situen a la dreta (percentatge lleugerament per sobre de la mitjana, el 5,4%), mentre que les posicions centrals (centreesquerra, centre i centredreta) presenten percentatges sensiblement inferiors a la mitjana de la població juvenil. Finalment, i tal com succeeix amb els catòlics i els protestants/evangèlics, si bé la majoria de joves musulmans es declaren d'esquerres, també representen un percentatge significatiu dels i les joves que se situen a la dreta. Concretament, el 10,5% de les persones joves que s'ubiquen en aquesta posició s'identifiquen amb l'islam.

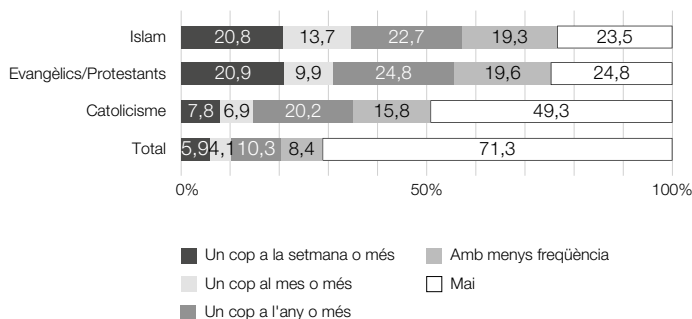
Aquesta dicotomia en l'eix esquerra-dreta sembla coherent amb la identificació política de la població juvenil que s'identifica amb altres confessions religioses. Novament, podem suposar que el percentatge més elevat de persones que s'identifiquen amb la dreta té a veure amb les anomenades *qüestions morals* i l'afinitat entre alguns preceptes religiosos i el posicionament dels partits conservadors. El pas del temps i una perspectiva històrica més gran permetran corroborar o refutar aquesta tendència en el futur, que caldrà analitzar sempre en relació amb l'oferta política i l'estructura del sistema de partits. En altres països europeus on l'islam té una presència històrica més consolidada, les enquestes han detectat una propensió de les persones musulmanes a votar formacions de caràcter progressista. En el cas de França, per exemple, això s'ha explicat principalment per l'ascens de l'extrema dreta i pel viratge de la dreta tradicional cap a posicions contràries a la visibilitat de l'islam a l'espai públic. Així, si el vot a l'esquerra pot explicar-se per qüestions socioeconòmiques (posicions favorables a la redistribució, serveis públics, etc.), també esdevé un vot de reacció o contrari a l'avenç de formacions amb un discurs obertament antiislam (DARGENT, 2021).

Els perfils que hem definit i analitzat en aquest capítol dibuixen un panorama canviant i divers. Tant la identificació amb la «no creença» com amb alguna confessió religiosa sembla que experimenten variacions importants, especialment visibles entre la població juvenil i les diferents franges d'edat que la componen. D'una banda, l'articulació d'aquests perfils dibuixa un creixement constant i sostingut dels no creients i, molt particularment, de l'ateisme. Els i les joves que s'hi identifiquen constitueixen un grup amb una sobrerrepresentació dels qui provenen de famílies amb un capital econòmic i cultural elevat, i ideològicament més a l'esquerra. D'altra banda, entre la població jove que afirma que té una religió, el catolicisme continua sent predominant, però amb una tendència a la baixa que en qüestiona l'hegemonia social. En termes agregats, els i les joves catòlics tenen una composició similar, tot i que lleugerament més benestant, que el conjunt de la població juvenil.

Més enllà de la no creença i del catolicisme, trobem dues grans minories religioses amb una presència significativa entre la població juvenil: el cristianisme protestant/evangèlic i l'islam. Ambdues comparteixen un perfil diferenciatiu, ja que la seva composició inclou un percentatge relativament alt de població jove nascuda a l'estranger i amb les posicions amb menys capital cultural (mesurat a partir dels títols acadèmics) i econòmic. Això és més marcat en el cas de l'islam, un grup més homogeni, però menys en el cas de la població protestant i evangèlica, on es combinen perfils més contrastats, tant pel que fa a país de naixement com a la classe ocupacional i al nivell d'estudis.

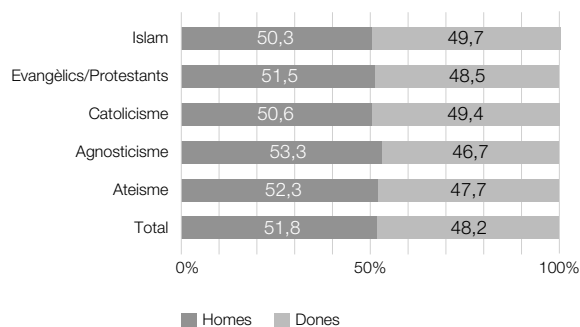
Un cop establerts els perfils d'identificació religiosa i de la no creença, al capítol següent analitzarem fins a quin punt fan un paper actiu en diferents facetes de la vida de les persones joves en contrast amb altres variables sociodemogràfiques.

GRÀFIC 6.4. Adscripció religiosa segons la pràctica religiosa. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



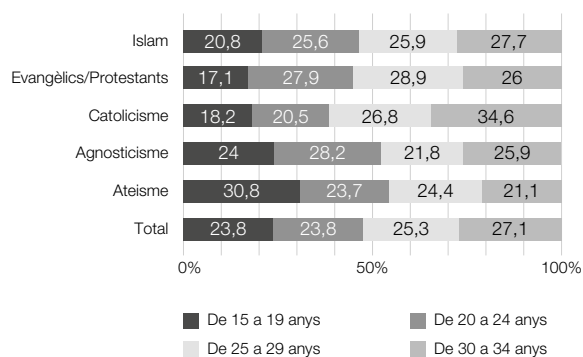
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.5. Adscripció religiosa segons el sexe. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



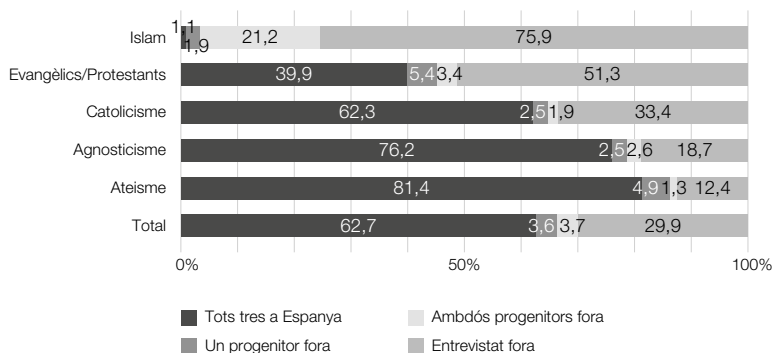
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.6. Adscripció religiosa segons el grup d'edat. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



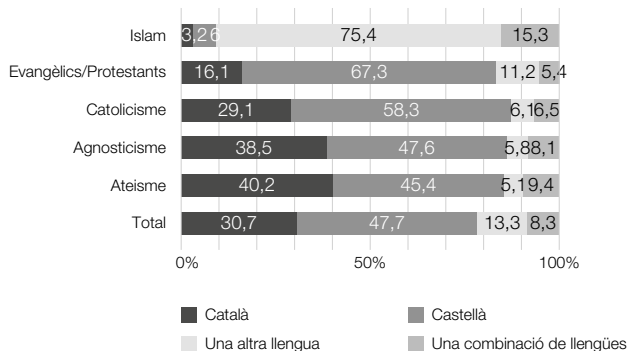
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.7. Adscripció religiosa segons el lloc de naixement. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



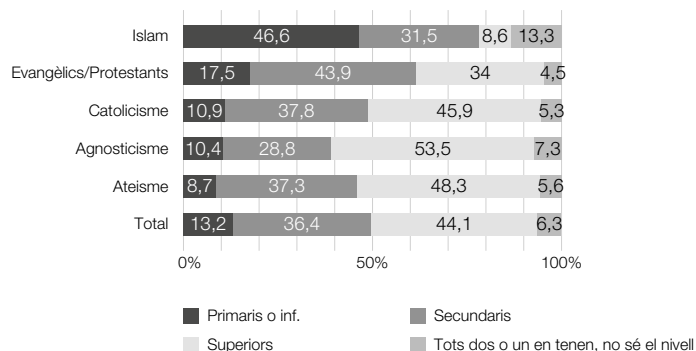
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.8. Adscripció religiosa segons la llengua familiar d'origen. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



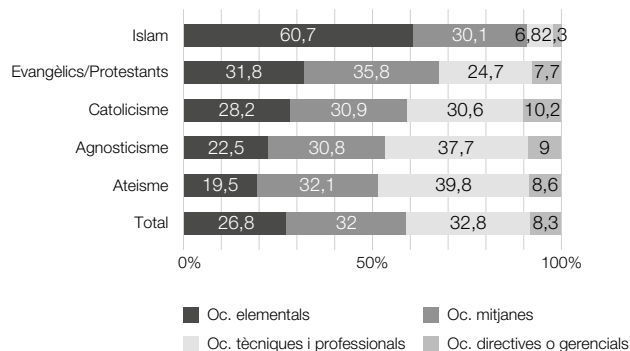
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.9. Adscripció religiosa segons els estudis dels progenitors. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



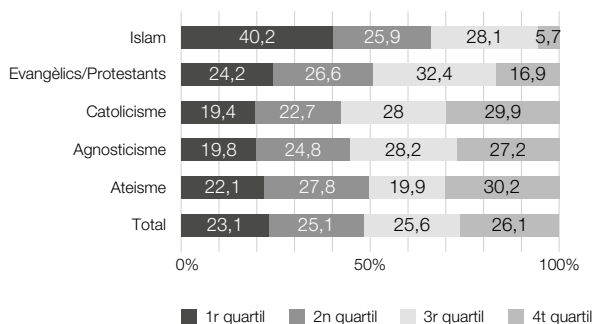
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.10. Adscripció religiosa segons la classe ocupacional. Població de 15 a 34 anys que tenen l'ocupació com a activitat principal. Catalunya, 2022. Percentatge



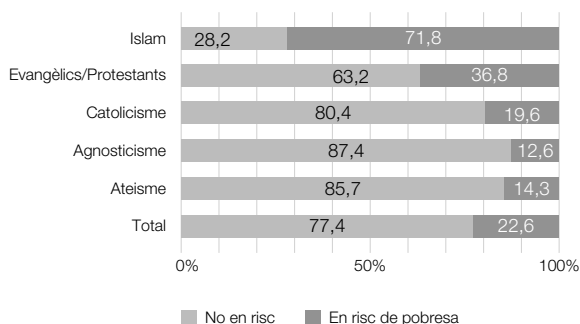
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.11. Quartil d'ingressos de la llar de les persones joves segons la confessió religiosa. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



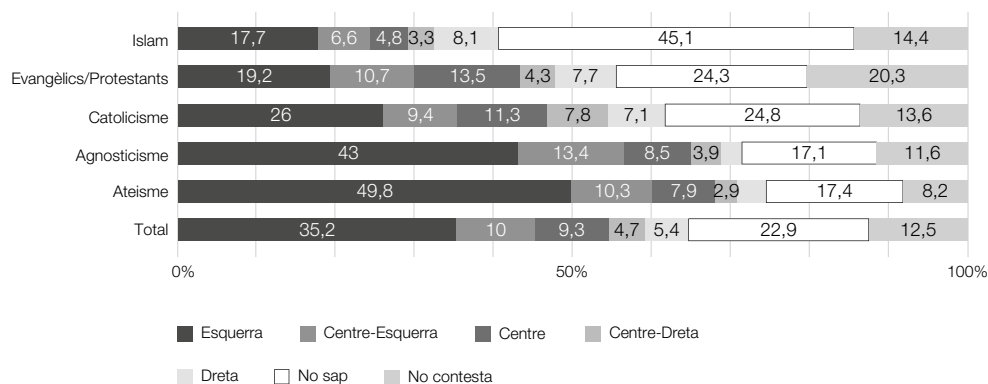
Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

GRÀFIC 6.12. Adscripció religiosa segons el risc de pobresa. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge



Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

**GRÀFIC 6.13. Adscripció religiosa segons el posicionament ideològic en l'eix esquer-
ra-dreta. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2022. Percentatge**



Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

7. EL PAPER DIFERENCIAL DE LA RELIGIOSITAT

Tradicionalment, les ciències socials havien acordat donar molta importància a l'estudi de la religió. Això era indissociable del pes i la rellevància que s'atribuïa a la religió, tant en la vida pública com en l'àmbit privat dels individus. Actualment, però, una de les conseqüències del procés de secularització és que aquesta importància ha minvat. Si, tal com ja hem esmentat, en els darrers anys la religió ha adquirit una visibilitat notable en l'esfera i el debat públics (CASANOVA, 1994), la religiositat ha esdevingut, en gran manera, una qüestió privada. En conseqüència, la seva incidència en la vida de les persones s'ha fet més opaca.

L'EJC22 ens permet explorar aquesta qüestió i analitzar l'impacte de la creença religiosa en altres aspectes de la vida dels i les joves. Si bé és cert que al BR23 es pregunta explícitament fins a quin punt la religió és important en les decisions de la vida de les persones enquestades, l'àmplia varietat de preguntes de l'EJC22 ens permet anar més enllà d'una valoració subjectiva. En aquest sentit, podem analitzar una sèrie de pràctiques i experiències lligades a les trajectòries vitals (també declarades, això sí) i veure si la religió hi té un paper rellevant. A més de la influència directa de la religió, això ens permet explorar també les implicacions de l'adscripció cultural més genèrica per a la vida dels i les joves.

Amb l'objectiu d'explorar aquesta influència, hem emprat la tècnica de la regressió logística. Aquesta tècnica permet destriar l'impacte de les diverses variables en cinc aspectes diferents de la vida dels i les joves. Concretament, ens fixem en diversos elements lligats a la seva transició a la vida adulta; el benestar i la salut; l'estil de vida familiar i sexual; el posicionament ideològic i polític, i les pràctiques d'oci, consum cultural i participació. Per a cadascun d'aquests cinc àmbits, hem analitzat el pes de diverses variables estructurals i de la religiositat. Les variables que hem incorporat en el model, a més de la religiositat,

són el lloc de naixement, els estudis més alts finalitzats dels progenitors, la llengua d'origen, el sexe i el grup d'edat.²⁷

La variable sobre la religiositat l'hem construïda a partir de les categories següents: a) els no confessionals (categoria que agrupa els qui declaren que no tenen cap religió i que són o bé agnòstics o bé ateus); b) quatre categories diferents de practicants (els catòlics, els musulmans, els protestants/evangèlics i altres practicants); c) els confessionals no practicants (que diuen que tenen una religió, que hem dividit en dues categories, la dels catòlics no practicants i la resta d'individus confessionals no practicants, ja que eren pocs, la qual cosa podia generar resultats no significatius si els diferenciàvem per confessió).

Finalment, en alguns casos hem introduït unes variables tant com a dependents d'aquestes estructurals com també com a independents, per veure el seu possible paper actiu en les variables independents que hem comentat. Concretament, hem afegit: a) les qualificacions obtingudes durant l'ESO; b) si els progenitors estaven pendents dels estudis de la persona jove i l'animaven a estudiar; c) el posicionament ideològic en l'eix esquerra-dreta.

7.1. Transició a la vida adulta: el pes dels estudis

La religiositat, entesa com un conjunt de creences i pràctiques declarades, la pensem sovint com a lligada a conductes més normatives vinculades a una sèrie de valors i principis. Això ens pot portar a suposar una implicació més gran en els estudis i, en conseqüència, a trajectòries educatives d'èxit. Per comprovar si les dades corroboren aquesta visió, hem analitzat el pes de les diferents variables estructurals per veure el seu paper en el fet que les persones joves més grans de 19 anys²⁸ tinguin o no el títol de batxillerat (taula 7.1). El model, amb una efectivitat alta (0,7813) per predir que els individus tinguin o no el títol de batxillerat, ens permet discriminar el pes de les diverses variables.

27 A partir de les anàlisis prèvies (presentades en capítols anteriors) i exploratòries, hem descartat incloure en l'anàlisi les variables d'hàbitat, classe ocupacional dels progenitors, quartil d'ingressos i risc de pobresa. La variable d'hàbitat l'hem obviada perquè en les exploracions inicials mostrava comportaments poc regulars i en general poc clars. En el cas de la de grups ocupacionals, ingressos de la llar i risc de pobresa, després de fer unes primeres anàlisis tenint-los en compte, també els vam descartar, tot i que la variable d'ingressos de la llar o la de risc de pobresa mostraven que tenien un impacte significatiu, i de vegades diferent de la variable del nivell d'estudis dels progenitors. La decisió va estar motivada, en primer lloc, per mantenir un nombre de casos més alt i, així, maximitzar la significació de les diverses anàlisis, ja que la variable de risc de pobresa tenia 1.212 casos perduts; la d'ingressos anuals de la llar, 1.176, i la de grups ocupacionals, 634. Les dues primeres, a més, tenien el problema que preguntem per la llar actual i, per tant, les respostes parlen en alguns casos de la llar d'origen de les persones joves i, per tant, en bona part dels ingressos dels progenitors, i en d'altres de la llar i els ingressos propis (en el cas dels grups ocupacionals dels progenitors, aquest problema no existeix perquè la pregunta és per l'ocupació dels progenitors quan l'entrevistat o entrevistada tenia 15 anys, però els grups ocupacionals inclouen situacions tan diverses, en termes tant d'ingressos com de situacions de treball i estatus ocupacional, que els resultats són poc clars). Per tot això, es va decidir mantenir només la variable estudis acabats dels progenitors com a proxy de la posició socioeconòmica de partida, ja que, tot i que, si bé, d'una banda, perdiem precisió i matis, de l'altra ens permetia mantenir un alt nombre de casos vàlids i, així, millorar la significació estadística dels encreuaments posteriors.

28 Tenim en compte els 19 anys com l'edat a partir de la qual ja es pot haver obtingut aquest títol.

En primer lloc, podem afirmar que la religió fa un paper petit i ambivalent. Les variables que més impacten de manera positiva són que els progenitors tinguin estudis superiors (més del triple de probabilitats que els seus fills i filles tinguin el títol de batxillerat) o secundaris (el 66% més de probabilitats), ser dona (82% més) i parlar català (quasi un 90% més). Les variables que impacten de manera negativa són haver nascut fora d'Espanya (set vegades menys probabilitats de tenir el títol de batxillerat) i ser més gran (els i les joves d'entre 30 i 34 anys tenen la meitat de probabilitats de tenir el títol de batxillerat).

La religiositat afecta positivament en el cas dels catòlics practicants. En el model, aquestes persones tenen un 23% més de possibilitats de posseir un títol de batxillerat que les qui declaren que no tenen religió. En canvi, la religiositat té un impacte negatiu en la resta de categories (sempre en relació amb els ateus i els agnòstics): els catòlics no practicants lleugerament menys, i els protestants i evangèlics practicants i els altres practicants (és a dir, els qui declaren una confessió diferent del catolicisme, el cristianisme evangèlic o l'islam), entre un 30% i un 40% menys. La resta d'opcions no presenten resultats significatius. Aquests resultats, que analitzen l'efecte net de la religiositat independentment de les altres variables, sembla que corroboren parcialment les dades més descriptives presentades al capítol anterior. Tal com hem afirmat llavors, els i les joves catòlics es caracteritzen per tenir nivells d'estudis relativament elevats, una característica que comparteixen amb els i les joves no creients.

TAULA 7.1. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa assoleixin un títol de batxillerat. Població de 20 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
12	ri5_ParesEstuSuperiors	3,4836	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,8964	***
15	ri8_SexeDona	1,8246	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	1,6606	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,2325	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,1601	-
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,9955	
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,9128	
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,8823	-
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,8571	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,7808	*
16	ri7_Edat25 a 29	0,7781	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,6926	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,6189	***
17	ri7_Edat30 a 34	0,5360	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,1303	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,7813

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Si analitzem la influència de tenir o no un grau universitari entre els més grans de 25 anys (taula 7.2), trobem que el model té una efectivitat també bona però sensiblement més baixa (0,7131) per predir la variació. En aquest cas, totes les opcions de religiositat amb resultats significatius tenen un impacte negatiu. Concretament, ser catòlic practicant no només no va lligat a una probabilitat més gran de tenir un grau, en relació amb els no religiosos, sinó que, a més, és lleugerament menor (tot i que amb poca significació). En el cas dels musulmans practicants, tenen quatre vegades menys probabilitats de tenir un grau, i els protestants i evangèlics practicants o practicants d'altres confessions, menys de la meitat de probabilitats. Tal com hem mencionat abans, si aquestes dades mostren la variació entre les categories, això no pressuposa que la religió sigui el factor que ho expliqui.

Si analitzem les altres variables, podem observar, en canvi, que té molt més impacte que els progenitors tinguin estudis superiors (69% més), la llengua (els de famílies catalano-parlants, el 53% més) i ser dona (34% més). En negatiu, a banda de les que hem esmen-

tat lligades a la religiositat, també destaca que la persona entrevistada sigui nascuda fora d'Espanya (quatre vegades menys probabilitats) o que els seus dos progenitors ho siguin (meitat de probabilitats) i, en menys grau, ser del grup de joves més adult (de 30 a 34 anys).

TAULA 7.2. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa assoleixin un títol de grau. Població de 25 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,6908	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,5321	***
15	ri8_SexeDona	1,3431	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,0387	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,9512	
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	0,8535	*
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,8260	-
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,7653	*
16	ri7_Edat30 a 34	0,6264	***
9	e6_lloc_naix3Els dos progenitors fora	0,4704	**
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,4510	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,3820	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,2987	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,2421	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,2252	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,7131

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a la joventut de Catalunya 2022 (Agència Catalana de la Joventut).

A partir d'aquestes dades, si enriqueim el model introduint-hi una nova variable independent que pugui destriar l'impacte net de les altres, el fet que els progenitors animin a continuar estudiant, el resultat és que aquesta variable passa a ser la que té un impacte positiu més gran, en el sentit que multiplica la probabilitat de tenir un grau universitari més de dues vegades i mitja, però la resta manté el seu pes, tant les que tenen un impacte positiu com negatiu.

TAULA 7.3. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals, d'adscripció religiosa i a qui els progenitors han animat a continuar estudiant assoleixin un títol de grau. Població de 25 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
16	ri13_pares_animarPares animar estudiar	2,6517	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,6303	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,5093	***
15	ri8_SexeDona	1,3151	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,9953	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,9841	
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,8863	
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	0,8065	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,7853	*
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,4757	**
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,4420	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,3991	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,3084	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,2531	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,2266	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,7235

* Variables incorporades: variables estructurals, religió i que els progenitors animin a estudiar.

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Contràriament a l'assumpció que hem esmentat a l'inici de la secció, aquests resultats no corroboren que la religiositat vagi associada a una disposició més positiva envers els estudis. Les dades i els models de regressió suggereixen més aviat el contrari. D'una banda, ser catòlic i practicant té un impacte molt lleu en l'àmbit dels estudis. D'altra banda, ser practicant d'altres religions diferents de la catòlica implica tenir menys probabilitats de tenir un títol de batxillerat i de grau, un cop controlades la resta de variables incloses al model. Davant d'aquestes dades, cal tenir molt present que es tracta d'un model imperfecte, que pot estar deixant fora variables importants que modificarien aquests resultats. Tot i això, els resultats ens conviden a formular preguntes sobre l'associació que hem anat veient en els diferents capítols entre la no creença religiosa i les posicions més altes en termes d'estudis i posició socioeconòmica. A la inversa, les dades també permeten apuntar nous interrogants sobre la intersecció del manteniment de la religiositat i les posicions subordinades en l'estructura social.

7.2. Benestar i salut

En l'àmbit del benestar i la salut també podríem pensar que més religiositat s'associa a una percepció més positiva entorn del benestar, així com a uns hàbits més saludables, vinculats a unes prescripcions normatives determinades. En aquesta secció explorem aquesta qüestió a partir de dues dimensions. En primer lloc, a partir de les variables «benestar emocional» i «satisfacció amb la vida». I, en segon lloc, explorem la vinculació de la religiositat a partir d'una de les conductes de risc per a la salut amb un caràcter transgressor més estesa, la de «fumar porros», també recollida per l'EJC.

Si ens fixem en l'anàlisi del «benestar emocional»²⁹ (taula 7.4), trobem que el model té una efectivitat moderada (0,5689), però que les variables amb més impacte positiu són les d'adscripció religiosa: ser musulmà practicant suposa més del doble de probabilitats de puntuar alt en benestar subjectiu; la resta d'adscripcions també tenen un impacte positiu, tot i que més reduït (d'entre el 24% i el 44% més de probabilitats segons el cas).

Tot i que la identificació i la pràctica amb l'islam tenen una gran influència en l'autopercepció de la bona salut mental, les variables que també tenen un pes negatiu són ser dona (quasi la meitat de probabilitats de declarar que es té bona salut emocional) i també no ser del grup d'edat més jove.

29 L'índex WHO-5 de «benestar emocional», que és el que hem analitzat, es calcula multiplicant per 4 el resultat de la suma de les respostes a cadascuna de les cinc preguntes sobre benestar (m'he sentit alegre i de bon humor; m'he sentit tranquil/il·la i relaxat/ada; m'he sentit actiu/iva i enèrgic/a; m'he despertat fresc/a i descansat/ada; la meua vida quotidiana ha estat plena de coses que m'interessen), en què es donen les puntuacions següents a cada tipus de resposta: sempre = 5; la major part del temps = 4; més de la meitat del temps = 3; menys de la meitat del temps = 2; de tant en tant = 1; mai = 0. A continuació es fa la suma dels valors assignats i es multiplica el resultat per 4. D'aquesta manera, s'obté una puntuació per a cada individu en una escala de 0 a 100, en què el 0 representa l'absència de benestar i 100 el màxim benestar. Per fer l'anàlisi logística, hem separat els que obtenien més o menys de 75 dels 100 punts possibles.

També hem fet la mateixa anàlisi amb la variable de l'autopercepció de tenir una «bona salut», la qual, si bé tenia una efectivitat una mica més alta (0,6229), presentava una incidència una mica més tènue en les probabilitats de puntuar alt, però quasi exclusivament en el cas de la població jove musulmana. Una hipòtesi sobre la relació amb el benestar dels i les joves musulmans és que pot estar relacionada amb el seguiment de determinats preceptes, com el fet de no consumir alcohol ni tabac, o la realització de determinades pràctiques com el dejuni durant el mes de ramadà. Alguns actors musulmans insisteixen en les virtuts de la pràctica del dejuni en la salut de les persones més enllà de la seva dimensió religiosa i espiritual. Aquests discursos s'han estès durant els darrers anys i, com en el cas d'altres pràctiques lligades a l'alimentació i la nutrició, es presenten sovint sota l'empenta de dades i especialistes.

TAULA 7.4. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa tinguin benestar emocional alt. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup	Coeficient	Valor	Asteriscs
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	2,1397	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,4466	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,4266	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,3211	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,2815	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	1,2420	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,1750	***
18	ri7_Edat30 a 34	1,1218	**
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,0463	
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,0121	
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,9909	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,9790	
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,9688	
17	ri7_Edat25 a 29	0,9239	*
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,8135	**
16	ri7_Edat20 a 24	0,7242	***
15	ri8_SexeDona	0,4398	***

Àrea sota la corba: 0,5689

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Si analitzem el fet de no estar satisfet amb la vida (taula 7.5), en un model amb una efectivitat modesta (0,6261), trobem, a la part baixa, que la religió té una influència neta a estar més satisfet (fins a tres vegades menys insatisfet) amb la vida, sobretot en el cas dels catòlics no practicants, els musulmans practicants i els protestants/evangèlics practicants i, en un grau més baix, els catòlics practicants. El cas dels practicants d'altres confessions, que sembla que trenca aquesta relació, no té significació estadística. A banda d'això, no hi ha una pauta molt clara a banda dels qui han nascut a Catalunya però els dos progenitors són de fora, que tenen una probabilitat quasi quatre vegades més baixa d'estar insatisfets.

TAULA 7.5. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa manifestin insatisfacció amb la vida (<5 en una escala de 0 a 10). Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023.
Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,7266	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	1,5099	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,4052	**
16	ri7_Edat20 a 24	1,2089	**
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,1626	
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,0425	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	1,0055	
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,9342	
17	ri7_Edat25 a 29	0,9245	
15	ri8_SexeDona	0,8764	**
18	ri7_Edat30 a 34	0,8265	**
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	0,7755	***
14	ri6_LlenguaCatalà	0,6563	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,4837	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,4683	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,3572	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,2659	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,6261

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Si mirem la qüestió de la salut en relació amb pràctiques considerades de risc, com ara fumar porros (taula 7.6), trobem que, en un model amb només un 0,6403 d'efectivitat, la religió també té una influència rellevant. En aquest sentit, els qui declaren que tenen una religió tenen menys probabilitats de fumar porros. Això succeeix de manera més marcada entre els practicants. Per exemple, els protestants i evangèlics practicants tenen una probabilitat tres vegades més baixa de fumar porros, seguits, per ordre, pels «altres» practicants, els musulmans practicants i els catòlics practicants, tots ells entorn de la meitat de probabilitats de fumar porros. Aquest efecte també es reproduïx entre els catòlics no practicants, tot i que amb una probabilitat lleugerament superior a la dels practicants. Allò que augmenta la probabilitat, per tant, a més de ser agnòstic o ateu, és que els progenitors tinguin estudis (si són superiors, prop del doble de probabilitats; si

són secundaris, un 40% més) i ser home (les dones tenen prop de la meitat de probabilitats de fumar porros respecte als homes). Com en la declaració subjectiva del benestar (l'autopercepció de la bona salut), aquestes dades suggereixen que les prescripcions normatives de determinades confessions poden tenir un impacte en el comportament dels i les creients.

TAULA 7.6. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa fumin porros. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,8862	***
16	ri7_Edat20 a 24	1,7257	***
17	ri7_Edat25 a 29	1,6802	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	1,4010	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	1,2085	*
18	ri7_Edat30 a 34	1,0690	
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,0626	
14	ri6_LlenguaCatalà	0,9928	
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,9858	
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,7631	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,6445	***
15	ri8_SexeDona	0,6076	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	0,5718	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,5705	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,5351	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,4922	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,3183	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,6403

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Aquests dos models, per tant, indicarien que la religió pot tenir un paper actiu, a igual comportament de la resta de variables considerades, tant en el benestar subjectiu com en les pràctiques de risc. Més enllà de la dimensió normativa vinculada a algunes confessions (abstinència de beure o fumar, dejuni, especificitats alimentàries, etc.), aquest fet pot relacionar-se amb el resultat d'algunes recerques de caràcter qualitatiu que han

assenyalat el paper de determinades comunitats religioses minoritàries en la promoció d'unes conductes determinades, així com en l'abandonament de pràctiques de risc o estigmatitzades (MONTAÑÉS, 2015; FERNÁNDEZ, 2022). Aquestes dades indiquen, per tant, que aquesta dinàmica observada entre els grups minoritaris podria reproduir-se també entre els i les joves catòlics. D'altra banda, i més enllà de la prevenció o l'abstinència davant d'algunes conductes de risc, l'associació entre la religiositat i el benestar subjectiu podria explicar-se per la satisfacció autopercebuda de les persones creients i practicants davant les seves conductes, un aspecte que la pràctica totalitat de confessions situen al centre dels seus codis morals.

7.3. Estil de vida familiar i sexual

Una altra presumpció habitual és l'associació entre la religiositat i l'adopció d'uns comportaments més convencionals en l'àmbit familiar i sexual. Aquesta percepció no pot deslligar-se del paper actiu que han tingut algunes institucions religioses en la promoció de determinades pràctiques, així com en la censura d'altres (CORNEJO VALLE *et al.*, 2013). En aquest apartat, ens fixem en el paper de la religiositat en el fet de casar-se (en edats joves), tenir fills i filles i l'orientació sexual declarada.

Quant al fet de casar-se, el model és molt efectiu per explicar la variació (0,8695) i, a banda de la relació òbvia amb l'edat i la coneguda amb ser dona jove, també trobem que ser religiós practicant augmenta considerablement les probabilitats de casar-se a aquestes edats. Si bé entre els catòlics practicants ho fa de manera molt lleugera (un 17% més de probabilitats de casar-se en relació amb els agnòstics i els ateus), en el cas dels musulmans practicants la probabilitat d'estar casats és deu vegades més alta (quatre vegades més alta en el cas d'altres confessions, un 88% entre els practicants d'altres religions i un 72% dels protestants i els evangèlics).

TAULA 7.7. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa estiguin casades. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
18	ri7_Edat30 a 34	538,9037	***
17	ri7_Edat25 a 29	118,0020	***
16	ri7_Edat20 a 24	24,5432	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	9,8861	*
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	4,0048	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,8822	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	1,7231	***
15	ri8_SexeDona	1,7189	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,2565	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,1694	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,0055	
14	ri6_LlenguaCatalà	0,9854	
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,9237	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,8115	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,6513	
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,5924	
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,5622	

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,8695

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Si analitzem la influència en el fet de tenir fills o filles (taula 7.8), trobem un model encara més eficient (0,8933). L'edat, lògicament, i també, previsiblement, ser dona tornen a fer un paper important. Ser dona hi té un paper, perquè quan s'aparellen amb homes tendeixen a fer-ho amb parelles més grans i, per tant, a les edats que analitzem n'hi ha més que han tingut fills i filles. Però també la religiositat, en el sentit que, entre les persones joves, ser religiós augmenta la probabilitat de tenir fills i filles. Aquesta probabilitat és, per tant, més alta que entre els agnòstics i els ateus. Entre els practicants no catòlics, la probabilitat, mantenint la resta de variables estables, és d'entre tres i quatre vegades més alta; entre els catòlics no practicants, un 70% més, i entre els catòlics practicants, un 42% més. En contra hi juga que els progenitors tinguin estudis (si són superiors, una probabilitat cinc vegades menor; si són secundaris, s'apropa a la meitat de probabilitats).

TAULA 7.8. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa tinguin fills i filles. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
18	ri7_Edat30 a 34	178,6076	***
17	ri7_Edat25 a 29	50,3347	***
16	ri7_Edat20 a 24	4,9924	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	3,8540	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	3,6884	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	3,4310	***
15	ri8_SexeDona	2,4677	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,9904	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,7020	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,4212	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,3310	**
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,0961	
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,9167	
14	ri6_LlenguaCatalà	0,8288	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,5639	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,4923	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,2154	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,8933

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Finalment, si analitzem l'orientació sexual, observem que és una variable amb un comportament anòmal, ja que entre els i les joves musulmans n'hi ha molts que opten per respondre «no ho sé» o no contesten. Tot i això, podem dir que el model té una efectivitat moderada (0,7039) i situa que el fet de ser evangèlic o catòlic, tant practicant com no practicant (i, de fet, el no practicant amb més intensitat que el practicant, contra la intuïció), augmenta entre dues i tres vegades i mitja la probabilitat de ser heterosexual. El mateix passa amb el grup més gran de joves (els qui tenen entre 30 i 34 anys tenen un 88% més de probabilitats de declarar-se heterosexuals que el grup més jove). En canvi, les dones tenen el doble de probabilitats de declarar-se no heterosexuals.

TAULA 7.9. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa es declarin homosexuals. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	3,5463	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	3,4314	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	2,1663	***
18	ri7_Edat30 a 34	2,0232	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	1,7982	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,5108	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,2976	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,2800	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,2352	***
17	ri7_Edat25 a 29	1,0145	
16	ri7_Edat20 a 24	0,9406	
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,8584	.
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,8022	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,7297	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,6750	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,6531	***
15	ri8_SexeDona	0,4229	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,7039

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

L'anàlisi del comportament de les variables «estar casat/ada», «tenir fills i filles» i «ser heterosexual» mostra que l'impacte de la religiositat, un cop anul·lat l'efecte de les altres variables independents (edat, lloc de naixement, estudis dels progenitors, sexe, llengua) té un paper actiu en l'estil de vida familiar i sexual. Tot i que cal prendre aquests models amb precaució, atès que difícilment inclouen totes les variables que poden tenir influència, sí que ens permet confirmar, en aquest cas, el lligam entre religiositat i les formes familiars i sexuals convencionals, de manera més accentuada en el cas dels qui s'adscriuen a l'islam i al cristianisme protestant i evangèlic.

7.4. Posicionament ideològic i polític

Una darrera assumpció habitual és la que associa religiositat amb posicionaments polítics més conservadors (LEÓN-RANERO i CHEDDADI EL HADDAD, 2024). Per indagar si això és el que mostren les dades de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya* hem creat dues variables independents, una que agrupa les diferents posicions de dretes (extrema dreta, dreta i centredreta) en relació amb la resta, i una altra que agrupa les diferents posicions d'esquerra (extrema esquerra, esquerra i centreesquerra) en relació amb la resta.

A les anàlisis prèvies hem vist que, tot i que la majoria de catòlics són més aviat d'esquerrers, la majoria de les persones joves de dretes són catòliques. També hem pogut identificar que els musulmans mostren una indiferència molt alta cap a la política i eviten, en molts casos, posicionar-se ideològicament. Com veiem a les taules 7.10 i 7.11, la religiositat és el factor que més impacte positiu té en el fet de posicionar-se a la dreta (entre el doble dels protestants i evangèlics practicants i 4,6 vegades dels catòlics practicants, en relació sempre amb el grup de referència dels agnòstics i els ateus) i negatiu en posicionar-se d'esquerrers (liderats pels practicants d'altres religions, cinc vegades menys, i els catòlics practicants, quatre vegades menys).

Els altres aspectes que acompanyen la religiositat són, en el cas de ser de dretes i per aquest ordre, ser home (prop del doble de probabilitats) i, amb impactes menors i semblants entre si, ser del grup dels més joves (de 15 a 19 anys) i no ser catalanoparlant. Aquestes dades semblen coherents amb els resultats d'algunes enquestes preelectorals i postelectorals que han dut a terme en els darrers anys organismes oficials i altres instituts privats o universitaris. Aquests sondeigs han identificat un augment de les posicions de dretes entre els homes joves, així com una propensió més gran a votar opcions d'extrema dreta.

En el cas de ser d'esquerrers, les variables són les mateixes a la inversa, però amb la diferència que les probabilitats estan més marcades i que la més important no és ser dona, sinó ser catalanoparlant d'origen (més del doble de probabilitats). També hi juga tímidament a favor que els progenitors tinguin estudis superiors (augmentant un 21% les probabilitats) i amb força que l'entrevistat hagi nascut fora (reduïx a la meitat les probabilitats de declarar-se d'esquerrers).

TAULA 7.10. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa es posicionin ideològicament a la dreta. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	4,6096	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	4,5016	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	3,9809	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	2,2618	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	2,0934	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	2,0653	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	1,4475	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,3796	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,0094	
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,9324	
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,9113	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,8594	*
16	ri7_Edat20 a 24	0,6603	***
14	ri6_LlenguaCatalà	0,5955	***
18	ri7_Edat30 a 34	0,5876	***
15	ri8_SexeDona	0,5742	***
17	ri7_Edat25 a 29	0,5463	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,7148

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

TAULA 7.11. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa es posicionin ideològicament a l'esquerra. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
14	ri6_LlenguaCatalà	2,2802	***
15	ri8_SexeDona	1,9387	***
17	ri7_Edat25 a 29	1,4385	***
18	ri7_Edat30 a 34	1,4170	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,4019	***
16	ri7_Edat20 a 24	1,3814	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,0819	
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,7674	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,6847	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,5493	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,4850	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,4645	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,4483	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,3683	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,3202	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	0,2535	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,2120	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,7289

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

7.5. Oci, consum cultural i participació

L'últim àmbit en el qual hem analitzat el possible impacte de les creences religioses és el de l'oci, el consum cultural i la participació política, i el que hem trobat és que els models eren molt poc eficients, en la major part dels casos amb un comportament que s'allunyava poc del de l'atzar, però en què, malgrat tot, hi havia variables que sí que evidenciaven una probabilitat molt marcada. Vegem en quins models la religió era una d'aquestes variables.

La religió té un cert paper en les variables lligades a la participació. Quan analitzem la participació en entitats no esportives, incloent-hi les religioses (taula 7.12, amb una efectivitat molt petita, de 0,5269), trobem que ser evangèlic practicant dobla la probabilitat de participar-hi, com també ho fa de manera menys marcada ser musulmà practicant (altres

variables que també influeixen són ser més gran, tenir progenitors amb estudis superiors i tenir el català com a llengua familiar inicial). Si exclouem les entitats religioses (taula 7.13, amb una eficàcia del model també baixa, tot i que lleugerament menys, 0,5873), aleshores els evangèlics/protestants practicants deixen d'evidenciar més probabilitats de participar en entitats (cosa que indica que la seva propensió més elevada a la participació va lligada a la participació en entitats religioses), però no els musulmans (que indicaria el contrari). Els catòlics practicants i els no practicants d'altres confessions incidirien a tenir, segons l'anàlisi, una probabilitat de participar més baixa en ambdós casos, la qual cosa ens apunta que aquesta (lleugera) incidència de la religió no és homogènia i, per tant, caldria indagar més per saber a què respon.

TAULA 7.12. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa participin en entitats no esportives. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	2,1239	***
18	ri7_Edat30 a 34	1,9413	***
17	ri7_Edat25 a 29	1,6883	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,4939	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,4350	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	1,4304	***
16	ri7_Edat20 a 24	1,3948	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,2918	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,2145	*
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,1766	***
15	ri8_SexeDona	1,1415	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	1,1042	*
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,0612	
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,7574	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,7085	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,6274	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,4883	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,5269

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

TAULA 7.13. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa participin en entitats no esportives ni religioses. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,5966	***
14	ri6_LlenguaCatalà	1,5750	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	1,4753	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,3827	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,2400	**
17	ri7_Edat25 a 29	1,1839	***
18	ri7_Edat30 a 34	1,1400	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	1,1104	*
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,0996	
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	1,0239	
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	0,9780	
16	ri7_Edat20 a 24	0,9184	*
15	ri8_SexeDona	0,8441	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,8056	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,6466	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,6181	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,5792	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,5873

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

En l'anàlisi de la participació política, que inclou des d'accions conscients pel que fa al consum fins a participar en concentracions o manifestacions i signar peticions o manifestos, la religió no es mostra com a variable activa i, quan ho fa, és amb molt poca incidència. El mateix passa amb altres activitats com fer esport.

Sí que hi ha una certa incidència, en canvi, en els models de pràctiques culturals com anar a concerts (excloent-hi els de música clàssica i òpera, a la taula 7.14, amb una eficiència molt limitada de 0,5203) o visitar exposicions i museus (taula 7.15, amb una eficiència també molt minsa, de 0,5268). Sobre la probabilitat de no anar mai a concerts, adscriure's a la religió evangèlica i protestant multiplica quasi per 2,5 la probabilitat (de no anar-hi mai), i ser no practicant d'altres religions quasi la dobla, mentre que la resta també augmenta, però amb molta menys intensitat; la que menys és ser musulmà practicant, ja

que l'impacte és quasi imperceptible. En el cas d'anar a museus i exposicions, la incidència a no anar-hi mai és més generalitzada i homogènia entre les diverses adscripcions religioses, en el sentit que no n'hi ha cap que destaquï tant, però totes tenen una incidència d'entre el 26% d'increment de la probabilitat dels catòlics practicants i el 92% dels practicants d'altres confessions.

TAULA 7.14. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa no vagin mai a concerts (excepte òpera i música clàssica). Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	2,4649	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,9066	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,8892	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,5232	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,4524	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,2977	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,2218	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,1878	**
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	1,0851	
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	1,0374	
15	ri8_SexeDona	0,7511	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,7422	***
14	ri6_LlenguaCatalà	0,7162	***
16	ri7_Edat20 a 24	0,5748	***
18	ri7_Edat30 a 34	0,5703	***
17	ri7_Edat25 a 29	0,5060	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,4438	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,5303

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

TAULA 7.15. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa no vagin mai a exposicions i museus. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,9170	***
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	1,6824	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	1,6211	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,4852	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,4759	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,2606	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,9224	**
15	ri8_SexeDona	0,8560	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	0,8096	***
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,7418	***
14	ri6_LlenguaCatalà	0,7344	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,7135	**
16	ri7_Edat20 a 24	0,5583	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,5197	***
18	ri7_Edat30 a 34	0,4930	***
17	ri7_Edat25 a 29	0,4629	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,3033	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,5268

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

També hem analitzat les pràctiques lligades a l'ús dels videojocs, les xarxes socials i xatejar. En la majoria, apareix que l'adscripció a algunes o totes les religions disminueix la probabilitat de la pràctica, tot i que en general d'una manera poc marcada. En el cas de xatejar, que és el que mostrem a la taula 7.16 (amb una efectivitat en conjunt quasi nul·la, de 0,505), tots els religiosos menys els catòlics tenen una probabilitat menor de xatejar més de dues hores al dia que els qui no tenen religió, tot i que els únics que mostren diferències importants són els practicants de la resta de religions (menys de la meitat de probabilitats) i els musulmans (no gaire lluny de la meitat). Aquests resultats són similars, amb variacions, als de l'ús de les xarxes socials (en aquest cas, els catòlics i evangèlics mostren un comportament neutre), i també són similars als de l'ús de videojocs: en aquest cas, totes les religions mostren una menor probabilitat a jugar-hi setmanalment, malgrat que de manera més o menys destacada els qui diuen que tenen religió diferent de la catòlica i no són practicants i els musulmans practicants.

TAULA 7.16. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa xategin més dues hores al dia. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
15	ri8_SexeDona	1,5668	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,3171	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,2422	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	1,1015	*
11	ri5_ParesEstuSecundaris	1,0548	
16	ri7_Edat20 a 24	1,0230	
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	0,9904	
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	0,9716	
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	0,9658	
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	0,9207	
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	0,9099	.
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	0,8855	.
14	ri6_LlenguaCatalà	0,8175	***
17	ri7_Edat25 a 29	0,6704	***
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	0,6331	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	0,4633	***
18	ri7_Edat30 a 34	0,3543	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,505

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

També hem explorat dues variables lligades al consum(isme), que són anar de compres i comprar per internet. En aquest cas, hem vist que algunes adscripcions religioses van lligades a comprar menys per internet (taula 7.17), però, en canvi, no mostren un lligam negatiu, i fins i tot lleugerament positiu, amb anar sovint de compres. La taula 7.17 ens mostra que cada categoria impacta en la probabilitat de no comprar mai per internet, mentre que les altres variables són iguals. Destaca que ser evangèlic practicant implica tenir quasi 2,5 vegades més probabilitats de no comprar per internet, però també hi incideixen la resta d'adscripcions religioses en relació amb els qui no tenen religió (tot i que amb diferències en general modestes).

TAULA 7.17. Regressió logística predictora de la probabilitat que les persones amb determinades característiques estructurals i d'adscripció religiosa no comprin mai per internet. Població de 15 a 34 anys. Catalunya, 2023. Coeficient

Grup		Coeficient	Sign.
4	ri0_Reli_conf_pracEvangèlic practicant	2,4649	***
10	e6_lloc_naix3Entrevistat fora	1,9066	***
7	ri0_Reli_conf_pracAltres confessionals no practicants	1,8892	***
8	e6_lloc_naix3Un progenitor fora	1,5232	***
5	ri0_Reli_conf_pracAltres practicants	1,4524	***
6	ri0_Reli_conf_pracCatòlic no practicant	1,2977	***
2	ri0_Reli_conf_pracCatòlic practicant	1,2218	***
9	e6_lloc_naix3Els dos pregenitors fora	1,1878	**
3	ri0_Reli_conf_pracMusulmà practicant	1,0851	
13	ri5_ParesEstuTots dos o un tenen, no se el nivell	1,0374	
15	ri8_SexeDona	0,7511	***
11	ri5_ParesEstuSecundaris	0,7422	***
14	ri6_LlenguaCatalà	0,7162	***
16	ri7_Edat20 a 24	0,5748	***
18	ri7_Edat30 a 34	0,5703	***
17	ri7_Edat25 a 29	0,5060	***
12	ri5_ParesEstuSuperiors	0,4438	***

Codi de significació: 0*** 0.001** 0.01* 0.05 . 0.1 1

Àrea sota la corba: 0,5303

Font: elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (Agència Catalana de la Joventut).

Les anàlisis efectuades en aquest capítol sobre el paper diferencial de la religió ens mostren, d'una banda, l'impacte relativament limitat de la religió en uns aspectes determinats de la vida dels i les joves, atès que la religió no sembla en molts casos que tingui un impacte diferencial clar, però a la vegada constatem que el substrat cultural lligat a la religió és rellevant, i gens negligible, en altres aspectes. L'àmbit en el qual l'impacte de la religió sembla més clar és en l'adopció de determinades formes de vida familiar i sexual i, també, en el benestar subjectiu. En aquest sentit, les persones joves creients i practicants es casen més (o abans), tenen fills i filles abans i tenen més probabilitats de declarar-se heterossexuals. En l'àmbit de la salut, l'impacte de la religió és especialment notable en el benestar emocional i en el fet d'estar satisfet amb la vida, i també en les pràctiques considerades de risc (entre les que hem considerat aquí, la de «fumar porros»). Aquestes dades confirmen, per tant, que l'adscripció religiosa té un cert impacte en comportaments més normatius i un benestar més elevat.

També hem vist que l'adscripció religiosa sembla que té una incidència en el posicionament polític, en el sentit que, aparentment, la religió augmenta la probabilitat de situar-se a la dreta de l'eix ideològic i incideix en els estudis: la catòlica, en una probabilitat lleugerament més gran de tenir el títol de batxillerat, i ser practicant de la religió protestant o evangèlica, en una menor probabilitat tant d'obtenir un títol de batxillerat com, sobretot, un grau universitari, com també passa en el cas de la musulmana (una probabilitat entre quatre i cinc vegades més baixa de tenir un títol de grau universitari).

Les anàlisis de regressió relatives a l'impacte de la religió en les formes d'oci ens mostren, finalment, que és modesta i gens remarcable, però no inexistent. No sembla que l'adscripció religiosa impliqui grans diferències, a grans trets, en les pràctiques culturals, d'oci i participació, però sí que hi ha certa incidència entre algunes formes d'adscripció religiosa i no anar a concerts ni a exposicions i museus, a participar, en general, menys en activitats com xatejar, jugar a videojocs, i a interaccionar a les xarxes socials o comprar per internet. La incidència observada és, en canvi, ambigua pel que fa a la participació en entitats i directament indetectable en àmbits com la participació política, la pràctica de l'esport o anar de compres.

CONCLUSIONS

Els diversos capítols d'aquest estudi ens han permès dibuixar una cartografia de la religiositat de la joventut catalana contemporània, identificant alguns processos que estan marcant el present de la societat i que en determinaran, molt probablement, el seu futur. Hem elaborat aquest retrat a través de l'anàlisi en paral·lel del *Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023* (BR23) i de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2022* (EJC22).

En primer lloc, les dades que hem presentat certifiquen la puixança de la secularització a Catalunya. Segons el BR23, la població que diu que no té creences religioses passa del 14,3% entre els més grans de 65 anys al 38,9% entre la població més jove, la que té entre 16 i 24 anys. Si bé això no és cap novetat respecte als estudis que s'han efectuat durant les darreres dècades, mostra que la població juvenil actual (les persones que avui tenen entre 16 i 35 anys) constitueix la generació més secularitzada de la història. En aquest sentit, convé destacar, un altre cop, que la no creença i les identifications que hi estan associades (l'agnosticisme i l'ateisme) representen l'opció majoritària entre els i les joves catalans. A més, si comparem la població juvenil amb els altres grups d'edat, els de les generacions precedents, podem observar que, a mesura que disminueix l'edat, les opcions vinculades a la no creença guanyen pes.

Ara bé, si la dinàmica de la secularització és inapel·lable, les dades que hem analitzat apunten a una complexificació d'aquest fenomen i a una fotografia més matisada. En destacarem dos aspectes que fan aquest retrat més complex: la suavització de l'impuls secularitzador i una relativa estabilitat de la pràctica religiosa. Pel que fa a la suavització de l'impuls secularitzador, les dades apunten que la secularització ha perdut intensitat, en el sentit que, tot i que hi ha un flux constant intergeneracional del grup de creients practicants al de no practicants i d'aquests dos grups cap als posicionaments vinculats amb la no creença, el canvi més fort en la secularització l'observem, sobretot, en la diferència entre els qui tenen entre 50 i 64 anys i els més grans, mentre que en les edats més joves la disminució del nombre de persones creients en relació amb els qui són una mica més grans és, en termes relatius, cada cop més petita. Així, per exemple, si observem les respostes a la pregunta del BR23 sobre «la importància de Déu en la seva vida», veiem que, entre els més grans de 64 anys, els qui responen que li atorguen «poca» importància són el 28,7%, i entre els de 50 a 64 anys, el 45,9%, cosa que significa un augment positiu de 17,2 punts percentuals. En canvi, entre aquesta franja d'edat i la següent, la de 35 a 49 anys, l'augment d'aquesta opció és de només deu punts percentuals, i es manté entorn del 55% en les franges més joves.

Pel que fa a la relativa estabilitat de la pràctica religiosa (entesa com l'assistència a actes de culte més enllà d'esdeveniments socials com casaments i batejos), les dades sobre el nivell de pràctica religiosa del BR23 mostren que les persones joves no només no practiquen menys que els grups d'edat més grans, sinó que fins i tot ho fan una mica més. En aquest sentit, convé destacar, per exemple, que, en la franja de 16 a 24 anys, el

percentatge de persones practicants (els qui van un cop a la setmana o més a centres de culte) és del 13,7%, i entre els 25 i 34 anys, del 10,4%, en ambdós casos per sobre de la mitjana general (9,8%). Si aquesta afirmació pot semblar contraintuïtiva respecte al nivell de secularització, cosa que ens indica és que, si bé entre la població jove hi ha menys individus creients que en altres cohorts, aquestes persones practiquen en més proporció. Aquest fet, com hem vist, ens parla d'una certa polarització social entorn de la religiositat entre les persones joves, en el sentit que les posicions intermèdies pel que fa a la creença perden pes. Aquest és el cas, per exemple, de la inèrcia de la identificació amb el catolicisme malgrat no practicar i, en molts casos, ni tan sols creure, que és més present entre les generacions més grans i força menys entre la població juvenil.

Per entendre aquesta complexificació de la secularització a Catalunya i els seus matisos, ens cal abordar un segon aspecte clau sobre el qual també aportem una mica de llum a partir de les dades de les dues enquestes: les migracions internacionals. En efecte, la societat catalana ha experimentat, al darrer quart de segle, una transformació sociodemogràfica important, derivada de l'arribada de persones nascudes en altres països i que té un impacte molt clar en la religiositat. Tal com han atestat nombrosos estudis, aquest fenomen s'ha traduït en l'emergència de nous cultes i creences en l'esfera pública. Les dades mostren que la població juvenil està especialment preocupada per aquest fenomen, atès que és el grup on es concentra el gruix principal dels creients d'aquestes confessions. Si comparem la població d'entre 16 i 24 anys amb la de 65 anys o més, hem vist que la proporció de persones que diuen que la seva religió és la catòlica baixa del 83% al 36,4%, i que els qui s'identifiquen amb altres religions passen del 2,7% al 24,7%. Les dues principals confessions que expliquen aquest augment de la diversitat religiosa són la musulmana (el 14,5% dels i les joves d'entre 16 i 24 anys es declaren musulmans) i l'evangèlica i protestant (el 5,8% de la mateixa franja). El percentatge d'altres religions entre les persones joves tampoc no és menyspreable (el 4,4% de la franja de 16 a 24 anys, però el 12% de la de 25 a 34 anys). Així, l'islam i el cristianisme evangèlic, i el conjunt de religions diferents de la catòlica, són fenòmens molt lligats als i les joves, protagonitzats per individus nascuts en altres països, però, també, per joves nascuts a Catalunya amb els progenitors nascuts a fora. A la vegada, és important recordar que la immigració no només explica el dinamisme de l'islam i el cristianisme evangèlic (i, en un grau més baix, altres cultes com el cristianisme ortodox), sinó que també és clau per entendre les xifres relatives al catolicisme en les cohorts més joves. En efecte, entre els catòlics estrangers, la dinàmica de secularització intergeneracional és més feble que entre els catòlics nascuts a Espanya, sobretot en el pas de ser catòlic no practicant a ser agnòstic o ateu.

Tal com hem analitzat en els diversos capítols de l'estudi, aquesta pluralització religiosa, resultat en bona part de la immigració, és clau per comprendre el pes dels i les practicants entre la població juvenil. En aquest sentit, el nivell de pràctica religiosa difereix entre les confessions, i els musulmans joves i, en un grau més baix, els cristians evangèlics practiquen més que els catòlics: el 67,9% de les persones joves d'entre 16 i 24 anys que practiquen (van a centres de culte un cop a la setmana o més) són musulmans. De manera consegüent, això repercuteix en els indicadors de pràctica de la població juvenil.

En tercer lloc, i tal com hem apuntat al capítol teòric, les dades analitzades mostren el caràcter socialment situat de la religiositat. Les anàlisis que hem efectuat en els diversos capítols certifiquen una clara correlació entre les posicions socials dels individus i les seves creences i pràctiques religioses. Tot i que aquesta correlació no implica causalitat, i amb tota la prudència que mereix el tractament de dades quantitatives, les taules encreuades i l'anàlisi de regressions que hem efectuat als darrers capítols mostren una distribució desigual de les religions en l'espai social de les persones joves, així com un pes diferencial en l'impacte que tenen sobre altres variables. En aquest sentit, convé destacar que la població jove catòlica i l'atea i agnòstica comparteixen, en termes agregats, les posicions més benestants de l'estructura social. En canvi, la cristiana evangèlica i la musulmana es caracteritzen, també en termes agregats, per ocupar posicions menys afavorides en termes de classe ocupacional i títols acadèmics. De la mateixa manera, la religió sembla que influeix en alguns comportaments socials i polítics de les persones joves, tot i que sempre cal situar el seu pes específic en relació amb altres factors.

El paper diferencial de la religió en diversos aspectes de la vida de les persones joves sembla que és especialment rellevant en l'adopció d'algunes pràctiques, sobretot en l'àmbit relacional, sexual i familiar, però també en altres àmbits com l'educació o el benestar emocional i la salut i, d'una manera molt més feble i ambigua, en les pràctiques d'oci, consum cultural i participació. El familiar és, segurament, un dels àmbits en què la influència de la religió sembla més forta. Per exemple, en el fet de casar-se a una edat jove, la probabilitat augmenta un 17% entre els catòlics, i deu vegades més entre els musulmans, respecte als agnòstics i els ateu. En l'àmbit polític, la religió sembla que fa un paper també rellevant en el posicionament ideològic. Així, tal com hem esmentat, si la majoria de joves es declaren d'esquerrers, el pes d'aquest posicionament varia en funció de la religió. Per exemple, el posicionament dels i les joves que se situen a la dreta està fortament correlacionat amb la seva adscripció a una confessió religiosa: els catòlics tenen una probabilitat 4,6 vegades més gran de posicionar-se a la dreta, i els evangèlics, el doble respecte als agnòstics i els ateu.

Finalment, no podem tancar l'estudi sense esmentar la importància i les implicacions de les dinàmiques que hem anat apuntant. Les transformacions de la (no) religiositat de les persones joves són claus per entendre la societat catalana contemporània. Així mateix, aquestes dades apunten algunes tendències que dibuixaran la Catalunya del futur. Si la secularització sembla que continuarà fent el seu camí, aquest camí no serà lineal ni inequívoc. En un context en què cada cop hi ha un percentatge més alt de persones joves que ni creuen ni s'adscriuen a cap religió (moltes de les quals, a més, i a diferència de les generacions precedents, tenen progenitors que tampoc no creien), aquesta prominència creixent de les formes de «no creença» conviu amb una diversitat més gran d'expressions religioses, l'evolució de les quals és també un interrogant que només el temps podrà respondre. Tot això constitueix, sens dubte, un element cabdal de la convivència democràtica en el marc d'una societat complexa. En aquest sentit, les enquestes que aquí hem analitzat continuaran sent un valuós instrument per copsar l'evolució de tots aquests fenòmens.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERT-BLANCO, V. (2023). «Iftar en la calle: la reconfiguración espacial de un ritual islámico en Barcelona». *Cuestiones de Pluralismo*, vol. 3, núm. 1.
- ALBERT-BLANCO, V.; ASTOR, A. (2022). «Inmigración y religión en España: un paisaje plural y en transformación». *Mediterráneo Económico*, núm. 36, pàg. 239-249.
- ALBERT-BLANCO, V.; MARTÍNEZ-CUADROS, R. (2021). «Conmemorar la Ashura en la Diáspora. Limitaciones y posibilidades en el uso del espacio público en Barcelona y París». *Revista de Estudios Mediterráneos Internacionales*, núm. 30, pàg. 1-23.
- ALTGLAS, V. (2014). *From Yoga to Kabbalah: Religious Exoticism and the Logics of Bricolage*. Oxford: Oxford University Press.
- ALTGLAS, V.; WOOD, M. (ed.) (2018). *Bringing Back the Social into the Sociology of Religion*. Londres: Brill.
- ASTOR, A. (2016). «Social Position and Place-Protective Action in a New Immigration Context: Understanding Anti-Mosque Campaigns in Catalonia». *International Migration Review*, núm. 50 (1), pàg. 95-132.
- ASTOR, A.; MAYRL, D. (2020). «Culturalized Religion: A Synthetic Review and Agenda for Research». *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 59, pàg. 209-226.
- BECKFORD, J. (2003). *Religion and Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BERGER, P.; LUCKMANN, T. (1995). *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires: Amorrortu Editores.
- CASANOVA, J. (1994). *Public Religions in the Modern World*. Chicago: The Chicago University Press.
- CHEDDADI, Z. (2024). «Emergencia de la islamofobia en el discurso político de Vox». *Política y Sociedad*, vol. 61, núm. 1.
- CLOT-GARRELL, A.; GRIERA, M. (2015). «Banal is not Trivial: Visibility, Recognition, and Inequalities between Religious Groups in Prison». *Journal of Contemporary Religion*, núm. 30 (1), pàg. 23-37.
- CORNEJO VALLO, M. (2024). «Obstáculos del lenguaje». A: TORRES GUTIÉRREZ, A. (ed.). *10 años de promoción y defensa de la libertad religiosa. Análisis, retos y propuestas para el presente y futuro de la libertad de creencias en España y Europa*. Madrid: Dykinson.
- CREMER, T. (2022). «Defenders of the Faith? How shifting social cleavages and the rise of identity politics are reshaping right-wing populists' attitudes towards religion in the West». *Religion, State and Society*, núm. 50 (5), pàg. 532-552.
- DARGENT, C. (2021). «Religion, classe sociale et comportement politique: l'épreuve de l'élection singulière de 2017». *L'Année sociologique*, núm. 71 (2), pàg. 369-398.
- DAVIE, G. (1994). *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging*. Londres: Blackwell Publishing.
- DAVIE, G. (2002). *Europe: The Exceptional Case – Parameters of Faith in the Modern World*. Londres: Darton, Longman & Todd, Ltd.
- DE GASQUET, B. (2021). «Usages religieux de la quantification: introduction». *Archives de sciences sociales des religions*, núm. 195 (3), pàg. 9-28.

- DELGADO, M. (1999). «Anonimat i ciutadania: dret a la indiferència en contextos urbans». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 10, pàg. 9-22.
- DÍEZ DE VELASCO, F. (ed.) (2015). *Las iglesias ortodoxas en España*. Madrid: Akal.
- DURKHEIM, E. (2014 [1912]). *Las formas elementales de la vida religiosa*. Madrid: Alianza.
- EGRIS (EUROPEAN GROUP FOR INTEGRATED SOCIAL RESEARCH) (2001). «Misleading trajectories: Transitional dilemmas of young adults in Europe». *Journal of Youth Studies*, núm. 4, pàg. 101-119.
- ESTRADÉ, A.; FLAQUER, L.; FONT, J. (2002). *La religió i els joves: velles preguntes per a noves realitats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- ESTRUCH, J.; GÓMEZ, J.; GRIERA, M.; IGLESIAS, A. (2010). *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- FLAQUER, L. (2010). «Famílies i relacions familiars». *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament*, núm. 52, pàg. 50-62.
- GALONNIER, J. (2019). «Discrimination religieuse ou discrimination raciale? L'islamophobie en France et aux États-Unis». *Hommes i Migrations*, núm. 1324 (1), pàg. 29-37.
- GARCÍA MARTÍN, J.; DELGADO-MOLINA, C.; GRIERA, M. (2023). «“I’m going to do battle... I’m going to do some good”. Biographical trajectories, moral politics, and public engagement among highly religious young Catholics in Spain and Mexico». *Sociology Compass*, núm. 17 (7), pàg. 1-15.
- GÖLE, N. (ed.) (2013). *Islam and Public Controversy in Europe*. Londres: Ashgate.
- GRIERA, M. (2014). «Més enllà del “mite de la secularització”: efervescència espiritual, identitats religioses i experiències transcendents». *Enrahonar. Quaderns de Filosofia*, núm. 52, pàg. 43-65.
- GRIERA, M.; CLOT-GARRELL, A. (2018). *El protestantisme a la ciutat de Barcelona. Retrat d'un col·lectiu heterogeni*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- GRIERA, M.; GARCIA-ROMERAL, G. (2011) «La construcció de l'islam com a objecte de polítiques públiques a Catalunya». *Societat Catalana*, pàg. 231-253.
- GRIERA, M.; MARTÍNEZ-ARIÑO, J.; CLOT-GARRELL, A. (2021). «Banal Catholicism, Morality Policies and the Politics of Belonging in Spain». *Religions*, núm. 12 (5), pàg. 293.
- GRIERA, M.; URGELL, F. (2003). *Consumiendo religión. Nuevas formas de espiritualidad entre la población juvenil*. Barcelona: Fundació La Caixa, Barcelona.
- HAFEZ, F. (2016). «Comparing anti-Semitism and Islamophobia: The state of the field». *Islamophobia Studies Journal*, núm. 3 (2), pàg. 16-34.
- HANEGRAFF, W. J. (1999). «New Age Spiritualities as Secular Religion: a Historian's Perspective». *Social Compass*, núm. 46 (2), pàg. 145-160.
- HERVIEU-LÉGER, D. (1993). *La religion pour mémoire*. París: Le Cerf.
- HJELM, T. (ed.) (2015). *Is God Back? Reconsidering the new visibility of religion*. Londres, Nova York: Bloomsbury Academic.
- IGLESIAS, A. (coord.) (2024). *Religiositat i gestió de la diversitat a Catalunya. Una aproximació a partir de les dades del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat 2023*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- LEVITT, P. (2007). *God Needs No Passport: Immigrants and the Changing American Religious Landscape*. Nova York: The New Press.

- LEÓN-RANERO, J. M.; CHEDDADI EL HADDAD, Z. (2024). «La competición por el voto joven en la derecha española (2018-2023): factores diferenciales del voto a Vox respecto al PP». *Revista Española de Ciencia Política*, vol. 66, pàg. 13-37.
- LIOGIER, R. (2006). *Une laïcité «légitime». La France et ses religions d'État*. París: Médecis – Entrelacs.
- LÓPEZ BARGADOS, A. (2014). «Autos de fe en un mundo de incrédulos: etnografiando la construcción del “terror islámico” en Barcelona». A: RAMÍREZ, A. (ed.). *La alteridad imaginada. El pánico moral y la construcción de lo musulmán en España y Francia*. Barcelona: Bellaterra.
- LUNDSTEEN, M. (2017). *Espai, capital i cultura. El cas de la mesquita de Premià de Mar*. Barcelona: Pol·len.
- MARTÍNEZ-ARIÑO, J. (2020). «Jewish Spatial Practices in Barcelona as Claims for Recognition». *Social Inclusion*, núm. 8 (3), pàg. 240-250.
- MARTÍNEZ-ARIÑO, J. (2024). «“The Church is against us!”. Feminist collective apostasies and the struggle for gender equality in Argentina and Spain». *Religion, State and Society*, núm. 52 (5), pàg. 535-553.
- MARTÍNEZ-ARIÑO, J.; GRIERA, M.; GARCIA-ROMERAL, G.; FORTEZA, M. (2011). «Inmigración, diversidad religiosa y centros de culto en la ciudad de Barcelona». *Migraciones. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, núm. 30, pàg. 101-133.
- MERCIER, C.; PORTIER, P. (2024). «Le rapport des jeunes français à la laïcité dans un monde globalisé». *Social Compass*, núm. 71 (1), pàg. 43-66.
- MORERAS, J. (2009). *Una mesquita al barri. Conflicte, espai públic i inserció urbana dels oratoris musulmans a Catalunya*. Barcelona: Fundació Bofill.
- MORERAS, J. (2024). *Salam Barcelona. Mig segle de presència musulmana*. Barcelona: Bellaterra Edicions.
- PEREZ-AGOTE, A. (2010). «Religious Change in Spain». *Social Compass*, núm. 57 (2), pàg. 224-234.
- PLANET, A. I. (2018). *Observing Islam in Spain*. Leiden: Brill.
- ROVIRA KALWASSER, C. (2024). «La ultraderecha en América Latina. Particularidades locales y conexiones globales». *Nueva Sociedad*, núm. 312.
- RUIZ ANDRÉS, R. (2022). «La postsecularización. Un nuevo paradigma en sociología de la religión». *Política y Sociedad*, núm. 59 (1).
- RUIZ ANDRÉS, R.; PERUGORRÍA, I.; GARCÍA MARTÍN, J. (2024). «De qué hablamos cuando hablamos de Hakuna: claves para entender el catolicismo ‘cool’ en España». *Revista Española de Sociología*, núm. 33 (3).
- SIMÓ SÁNCHEZ, M. (2019). «España y el Holocausto: entre la salvación y la condena al exterminio para la población judía». *Hispania Nova. Primera revista de historia contemporánea online*, núm. 1, pàg. 136-174.
- TAYLOR, C. (2007). *A Secular Age*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard UP.
- WILKINS-LAFLAMME, S. (2023). «And then there were none: Regional dynamics of non-religious identities, beliefs and practices among Canadian millennials». *Studies in Religion/Sciences Religieuses*, núm. 52 (3), pàg. 358-380.
- WOHLRAB-SAHR, M.; BURCHARDT, M. (2012). «Multiple secularities: Toward a cultural sociology of secular modernities». *Comparative Sociology*, núm. 11 (6), pàg. 875-909.

COL·LECCIÓ **ESTUDIS**

Una anàlisi en profunditat de la situació i
les necessitats de la joventut a Catalunya

Religió i religiositat són temes dels quals no es parla gaire sovint des de l'àmbit de la intervenció pública. Malgrat aquesta invisibilització, la religió continua present en l'esfera pública de múltiples maneres, i se situa al centre de controvèrsies i debats polítics i socials. La coincidència en el temps de l'aparent secularització del fenomen religiós amb altres realitats socials com la immigració o el racisme genera múltiples interrogants i reptes. Aquest estudi utilitza les dades del Baròmetre sobre la religiositat i sobre la gestió de la seva diversitat i de l'Enquesta a la joventut de Catalunya per presentar la primera anàlisi sistemàtica i transversal de la religiositat entre la joventut catalana actual, a partir d'una mirada intergeneracional i intrageneracional.



**Generalitat
de Catalunya**